

Uluslararası
ÜSKÜDAR
SEMPOZYUMU

11-12-13 Kasım
2016

152 Bilim İnsanın Katılımıyla...

Bildiri Özetleri

*15 Temmuz
şehit ve gazilerimizin
aziz hatırasına...*

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

İYİ Kİ ÜSKÜDAR VAR... İYİ Kİ ÜSKÜDAR SEMPOZYUMLARI VAR...

Üsküdar; hayal şehir... Kadîm huzur beldesi...
Asırları kucaklayan geçmiş, istikbâle uzanan bir
medeniyet merkezi...

Avrupa'nın Anadolu'ya, Anadolu'nun Avrupa'ya açılan
kapısı... 15 Temmuz'un gazi şehri... 15 Temmuz Şehitler
Köprüsü'nün şehitler ayağı... 15 Temmuz Şehitler
Anıtı'nın durağı...

Üsküdar dün, Üsküdar bugün, Üsküdar istikbâl...

Üsküdar sempozyumları ise; Üsküdar'ın tarihi hafızasını
kayıt altına alan, bugününe ayna, geleceğine ışık tutan
uluslararası büyük bir bilimsel etkinlik. Geride bıraktığımız
8 sempozyumun meyvesi ise muhtevasıyla, tasarımıyla
baskısıyla büyük beğeni kazanan bir külliyat: 16 cilt büyük
boy kitap... Şehir tarihi araştırmalarına örnek oluşturan bir
gelenek... Üsküdar gibi... Sadece Üsküdar'a değil;
tarihimize, edebiyatımıza, sanatımıza, kültürümüze,
siyaset ve yönetimimize, İstanbulumuza dair muhteşem
bir kaynak...

Dünya çapında hocalarımızın yoğun emek ve katılımıyla...

Bu sene de 152 bilim insanının katılımıyla gerçekleştireceğimiz 9. Üsküdar Sempozyumu ile şehrimize, kültürümüze, sanatımıza, edebiyatımıza, medeniyetimize, eğitim, siyasi, sosyal ve iktisadi tarihimize bilimsel katkılarımız devam ediyor. İki yılı bulan uzun bir fikir ve hazırlık evresi, yüzlerce müracaat, özel tebliğ davetleri, muhtevasının şekillenmesinde dünyaca ünlü bilim ve düzenleme kurulumuzun doğrudan ve tek yetkili olduğu, sorumluluğunu üstlendikleri bir bilimsel etkinlik...

Aslında söylemek istediklerimizin de ötesindeki sözleri sayfalarını çevireceğiniz program ve kadro söylüyor. Daha fazlasını paylaşmak için de sizleri sempozyum mekânlarımıza bekliyoruz...

Sempozyumumuza büyük emek veren bilim kurulumuza, koordinatörümüze, düzenleme kurulumuza ve mesai arkadaşlarımıza müteşekkirim... Tebliğcilerimize müteşekkirim... Müteşekkirim...

Kalbî selam, şükran ve saygılarımla...

Hilmi Türkmen
BELEDİYE BAŞKANI

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU IX

11-12-13 KASIM 2016,
CUMA-CUMARTESİ-PAZAR

SEMPOZYUM YÖNETİMİ KOORDİNATÖR

Dr. Coşkun Yılmaz

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Mehmet Âkif Aydın (Başkan)
Prof. Dr. Abdul Rahim Abu-Husayn
Prof. Dr. Abdurrahim Benhedda
Prof. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Prof. Dr. Amir Pasic
Prof. Dr. Arif Bilgin
Beşir Ayvazoğlu
Prof. Dr. Çiçek Derman
Prof. Dr. Erhan Afyoncu
Prof. Dr. Fahri Ovalı
Prof. Dr. Fatih M. Andi
Prof. Dr. Feridun M. Emecen
Prof. Dr. Geoffrey Greatrex
Prof. Dr. Halis Yunus Ersöz
Prof. Dr. Hayati Develi
Prof. Dr. Hedda Reindl-Kiel
Prof. Dr. İdris Bostan
Prof. Dr. İskender Pala
Prof. Dr. İsmail E. Erünsal
Prof. Dr. Machiel Kiel
Mehmet Genç
Prof. Dr. Mehmet İpşirli
Prof. Dr. Muhammed Afifi
Prof. Dr. Muhammed Arnaut
Prof. Dr. Mustafa S. Küçükaşcı
Prof. Dr. Mustafa İsmet Uzun
Prof. Dr. Nihat Öztoprak
Prof. Dr. Raşit Küçük
Prof. Dr. Saadettin Ökten
Prof. Dr. Sabri Orman

Prof. Dr. Sabahattin Aydın
Prof. Dr. Stephen Mitchell
Prof. Dr. Tufan Ş. Buzpınar
Prof. Dr. Ümit Meriç
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

DÜZENLEME KURULU

Dr. Coşkun Yılmaz
Doç. Dr. Cemalettin Şahin
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Yrd. Doç. Dr. Uğur Demir
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Yrd. Doç. Dr. Yunus Uğur

YÜRÜTME KURULU

Sedat Ayyıldız
Zeki Bıyık
Hüsnü Saraç
Gülsüm İsmailoğlu

SEKRETERYA

Hasan Yapıcı

AÇILIŞ

11 KASIM 2016 CUMA 19:00
BAĞLARBAŞI KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ

- KOKTEYL
- SERGİ AÇILIŞI
- AÇILIŞ KONUŞMASI - **HİLMİ TÜRKMEN / Belediye Başkanı**
- MÜZİK DİNLETİSİ: 15 TEMMUZ ÇAĞRIŞIMLARI - **ÖZHAN EREN**

AÇILIŞ OTURUMU

15 TEMMUZ VE ÜSKÜDAR

Oturum Başkanı

Coşkun Yılmaz
Marmara Üniversitesi

Konuşmacılar:

Mehmet Âkif Aydın
İstanbul Medipol Üniversitesi

İskender Pala
İstanbul Kültür Üniversitesi

Hüseyin Besli
Başbakanlık Başdanışmanı

M. Fatih Andı
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Mustafa S. Küçükaşcı
Marmara Üniversitesi

TEBLİĞ SUNUMLARI

12-13 KASIM 2016, CUMARTESİ-PAZAR, 09:30-17:30

ÇAMLICA SABAHATTİN ZAİM EĞİTİM MERKEZİ

Kısıklı Mah. Alemdağ Cad. Hanımseti Sok. No:2 / Üsküdar
+90 (216) 412 92 03- +90 (216) 412 92 54

12 KASIM 2016 CUMARTESİ

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **MEHMET AKMAN**

- **Temel Öztürk**, Terekelere Göre 16. Yüzyıl Başlarında (1515-1530) Üsküdarlı Kadınların Giyim-Kuşam Kültürü
- **Mehmet Emin Şen**, Üsküdar'da Yakalanan Kaçak Köleler ve Bunlarla İlgili Meseleler (16. yy.)
- **İbrahim Ülker**, Üsküdar Şer'iyye Sicillerine göre 16. yy'da Osmanlıda Noterlik İşlemleri

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **EROL ÖZVAR**

- **Hamit Pehlivanlı**, Üsküdar Çeyrekçi (Kasap) Esnafı
- **Nevzat Erkan**, 18. Asır Üsküdar'ında Su Meselesi (Su Yolları, Kurulan Vakıflar ve Tamirleri)
- **Ersoy Soydan**, Üsküdar Ayazmaları
- **Gülhan Benli**, Su Mimarisini Oluşturan Ögelerden, Üsküdar'da Osmanlı Dönemi Şadırvanları ve Günümüzdeki Koruma Sorunları

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **ABDULKADİR ÖZCAN**

- **Engin Beksaç**, Üsküdar ve Çevresinde Trak Soylu Halklar
- **Zekai Mete**, 1649'da Üsküdar'da Celalilerle Yapılan Savaş Hakkında Evliya Çelebi'nin Verdiği Bilgilerin Sıhhati
- **Ahmet Önal**, Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nasuhî Efendi'nin Kastamonu'ya Sürgünü
- **Fatih Gürcan**, 18. Yüzyıl Britanya Basınında Üsküdar

ARA: 11:00-11:15

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **UĞUR DERMAN**

- **Fatih Özkafa**, Üsküdar'daki Osmanlı Camilerinin Kubbe Yazıları
- **Gülcan Kaplan**, Atik Valide Sultan Camisi Çini Süsleme Programı
- **Muzaffer Özgüleş**, Üsküdar Yeni Valide Külliyesi'nin Bilinmeyen Yönleri
- **İrfan Özgül-Murat Çetin**, Üsküdar'ın Bir Osmanlı Kenti Olarak Şekillenmesinde Rum Mehmed Paşa Camisi'nin Etkisi

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **MUSA DUMAN**

- **Halil İbrahim Şahin**, Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Üsküdar Destanları ve Bu Destanlarda Üsküdar
- **Şevkiye Kazan Nas**, Nüktedan Bir Şairin Şiir ve Mûsikîyle Dansı: Üsküdarlı Sırrı'nın Dîvanı'nda Musikî ve Bestelenmiş Gazelleri
- **Yakup Yılmaz**, Galatât-ı Hafîd Efendi'de Üsküdar'a Dair Tanıtma ve Hikâyeler
- **Yunus Kaplan**, Derviş Hilmî Dede'nin Sahilnamesi Işığında Üsküdar ve Çevresi

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **FİKRET SARICAOĞLU**

- **Kamandar Şerifov**, Muhammed Emin Şirvani Üsküdarı
- **Talip Mert**, Tanburi Ali Efendi
- **Nurettin Gemici**, Plevne Kahramanı Bir Üsküdarlı "Miralay Yunus Bey"
- **Nevzat Sağlam**, Osmanlı Döneminde Sıradışı Bir İmam; Bulgurlu Mescid Mahallesi İmamı Hafız Halil Efendi

ARA: 12:45-14.00

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **MAHMUT AK**

- **Beşir Ayvazoğlu**, Tanzimat Çamlıcası ve Jöntürkler
- **Erhan Afyoncu**, Az Bilinen Üsküdarlı Büyük Bir Osmanlı Tarihçisi; Abdullah Üsküdarî
- **Coşkun Yılmaz**, Osmanlı Üsküdar'ında Çocuk Olmak: 16. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **SABAHATTİN AYDIN**

- **Hatip Yıldız**, Osmanlı Döneminde Üsküdar'da Açılan İlk Sivil Modern Okul: Üsküdar Merkez Rüşdiye Mektebi
- **Halide Aslan**, Bir Eğitim Tarihi Nüvesi
"Üsküdar Mekteb-i İdadî-i Mülkiyyesi Tevzî-i Mükâfat Cedveli"
- **Derya Geçili**, Üsküdar'da Açılan Milli Ticaret-i Kaptan ve Çarkçı Mektebi Ali'mi Tali'mi?
- **Zekeriya Türkmen**, Mütareke Devri İşgal İstanbul'unda Bir Eğitim Kurumu: Kuleli Askeri İdadisi

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **IDRİS BOSTAN**

- **Nedim İpek**, Muhaceret Dönemlerinde Üsküdar Camilerinin Rolü
- **Naci Şahin**, Balkan ve Çanakkale Savaşları'nda Şehit Olan Üsküdarlılar
- **Arif Kolay-Şefik Memiş**, Müslüman Yetimlere Sahip Çıkan İlk Kapsamlı Eğitim Projesi Validebağı Kız Sınâi Darüleytâmı ve Darüleyram Külliyesi
- **Fatih Çil**, Üsküdar Emval-i Eytam Sandığı ve Faaliyetleri

ARA: 15:30-15:45

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 15:45-17:15

Oturum Başkanı: **MEHMET ÂKİF AYDIN**

- **Tahsin Özcan**, Bostancıbaşı Abdullah Ağa ve Vakıfları
- **Rıfat Günalan**, Evkâf-ı Ümem Tarihi'nde Üsküdar Vakıfları
- **Ramazan Pantık**, Vakıfların Yeniden Dağıtım Politikası Ekseninde Atik Valide Sultan Vakfı Örneği
- **Raif Kaplanoğlu**, İlk Nüfus Defterlerine Göre Üsküdar'da Sosyal ve Ekonomik Yaşam

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 15:45-17:15

Oturum Başkanı: **TUFAN Ş. BUZPINAR**

- **Aref Mohammed Abdulla**, The Image of Istanbul in the Yemeni Trips (Yemen Seyahatnamelerinde İstanbul İmajı)
- **Mahdi İd er-Rawadiye**, Arap-İslam Coğrafya Kültüründe Üsküdar
- **Serdar Genç**, Şehrin Misafirleri: 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'a Gelen Yabancılar
- **Yasemin Çakırer Özservet-Semra Boz**, Üsküdar'ın Uluslararası Göçmenleri Suriyeliler, Afganlılar ve Toplumsal Uyum

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 15:45-17:15

Oturum Başkanı: **DAVUT DURSUN**

- **Mesut Dural-Ebru Erdönmez Dinçer**, Kamusal Alan Olarak Üsküdar Meydanı ve Çevresinde Mekânsal Kalitenin Ölçülmesi
- **Yunus Çolak**, İstanbul Üsküdar Meydanı Örneğinde Gençleşen ve Değişen Kamusalılıklar
- **Bilal Bilgili, Nurhilal Şimşek, Yıldız Salman**, 19. Yüzyıl Kamu Yapılarının Üsküdar Mahallelerine Etkisi: Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bir Okuma
- **Yıldız Aksoy-İbrahim Teymur**, Cami Bahçeleri Üzerine Bir Araştırma: Üsküdar Örneği

13 KASIM PAZAR

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **TAHSİN GÖRGÜN**

- **Mustafa Özel**, Üsküdarlı Müfessirler
- **Ejder Okumuş**, Dinin Gölgesinde Üsküdar'da, Üsküdar'ın Gölgesinden Dine İlahiyat Fakültesi
- **Kamil Coştu**, Üsküdar Müftülüğü'nden Diyanet İşleri Başkanlığı'na, İbrahim Bedrettin Elmalı

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **VAHDETTİN ENGİN**

- **Sena Belviranlı**, 19. Yüzyıl'da Üsküdar'ı Ziyaret Eden Yabancı Hanedan Mensupları
- **Coşkun Ünsal**, Fethi Gören Beldede Kutlu Gün: 1914-1915 Fetih Kutlamaları ve Üsküdar
- **Erol Eyigün-Mustafa Giresun**, Osmanlı'dan Günümüze İntikal Eden Üsküdar Medreseleri
- **Erol Eyigün-Mustafa Giresun**, Osmanlı'dan Günümüze İntikal Eden Üsküdar Sıbyan Mektepleri

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **AHMET TABAKOĞLU**

- **Elif Günelan**, Üsküdar Atik Valide Darüşşifası'nda Hasta Hakları, Tedavi Yöntemleri ve Hasta – Hekim İlişkisinin İncelenmesi
- **Banu Yılmaz**, Osmanlı Üsküdarı'nda Suç ve Ceza (1519-1521)
- **Emine Öztaner Eskin**, Nurbanu Valide Sultan Külliyesi Etrafında Şekillenen Bir Mahalle, 1582-83 Şer'iye Sicil Kayıtları Işığında Ma'mure Mahallesi
- **Mustafa İtri Küçüköğlü**, 18. yüzyıl Sonlarında Üsküdar'da İkamet Eden Eşlerin Anlaşmazlıkları

15 TEMMUZ: ACIBADEM SALONU 9:30-11:00

Oturum Başkanı: **BİLGİN AYDIN**

- **Didem Öz**, 1930 -1970' li Yıllarda Üsküdar'ın Yazma Ustaları
- **Merve Cemile Keyvanoğlu**, Üsküdar'da İki Yangın: Yenimahalle ve Sultantepe (Kaptanpaşa) Yangınları
- **Asiye Kakıрман Yıldız**, Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Okuma Alışkanlığını Oyunla Kazandırma Projesi: Üsküdar'daki Anaokullarında Bir Uygulama
- **Emine Banu Burkut**, Üsküdar Çocuk Kütüphaneleri

ARA: 11:00-11:15

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **FERİDUN M. EMECEN**

- **Mustafa İsmet Uzun**, Üsküdar Kütüğüne Katkı: Müsamere-nâme Müellifi Emin Nihat
- **Zekeriya Kurşun**, Osmanlılar'da Bir Sosyal Politika Örneği: Üsküdar'da Tev'em (ikiz Çocuklar) Maaşı Uygulaması
- **Atabey Kılıç**, 18. Yüzyıl Üsküdarı'nın Önemli Âilelerinden Mîrzâ-zâdeler Hakkında Notlar
- **Saro Dadyan**, Üsküdarlı Bir Mimar Ailesi: Balyanlar

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **ÇİÇEK DERMAN**

- **Hamza Gündoğdu-Güneş Alçı**, Sinan'ın Son Türbelerinden Üsküdar Doğancılar'da Hacı Ahmed Paşa Türbesi Üzerine Notlar
- **Oya Şenyurt**, II. Mahmud Döneminde İnşa Edilen Üsküdar Adliye (Şerefabad) Cami ve Tamirleri
- **Arzu Taşcan**, Bir Misyonerin Anılarında Kırım Savaşı ve Selimiye Kışla Hastanesi
- **Hayriye İsmailoğlu**, Zamana Meydan Okuyan Bir Konak: Ferik İbrahim Paşa Konağı-Üsküdar Eski Belediye Binası

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **BEKİR KARLIĞA**

- **Ömer Faruk Teber**, Üsküdar Bektaşî Tekkeleri ve Bektaşilik
- **Ayşe Bölükbaşı**, XVI. Yüzyılda Üsküdar'daki Halveti Tekkeleri
- **Mehmet Cemal Öztürk**, Üsküdârî Pîrlerin Tarîkatnâmeleri ve Raûfî Efendi'nin Kurretü'l-Uyûn'u
- **Bünyamin Ayçiçeği**, Üsküdarlı Abdülhay Celvetî ve Kasîde-i Bürde Tercümesi

15 TEMMUZ: ACIBADEM SALONU 11:15-12:45

Oturum Başkanı: **HALİS YUNUS ERSÖZ**

- **Elif Topal Demiroğlu**, Üsküdar Kentsel Siyasetinde Karar Alıcılar
- **Muhammet Erdal Okutan**, Üsküdar Belediyesi Kültür Faaliyetleri: Yerel Üsküdarlı Kimliği İnşası
- **Murat Alandağlı**, Üsküdar ve Havalisinde Yabancıların Mülk Edinme Gayretleri (XIX. Yüzyıl Sonu-XX. Yüzyıl Başları)

ARA: 12:45-14:00

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **MEHMET GENÇ**

- **Abdülhamit Tüfekçioğlu-Oktay Gündoğdu**, Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziyesi Mezar Taşları
- **Sadi Süleyman Kucur**, Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziyesi Mezartaşları
- **Zeynep Emel Ekim**, Üsküdar Selim Efendi Tekkesi Haziyesi ve Mezar Taşları
- **Yıldız Aksoy-Vahit Özkardaş**, Karacaahmet Mezarlığı'nın Üsküdar İlçesi Yeşil Alanlar İçindeki Yeri ve Önemi

15 TEMMUZ: ÇENGELKÖY SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **AHMET EMRE BİLGİLİ**

- **Nuriye Garipağaoğlu**, Üsküdar'ın Hava Kalitesi ve Zamansal Değişiminin Belirlenmesi
- **İrfan Kalaycı**, Üsküdar'da İktisadi Hayat: Yeni Merkantilist Bir Şehrin 'Kü-Yerel' Dinamikleri
- **Cemalettin Şahin**, İdari Coğrafya Açısından Üsküdar İlçe Sınırlarının Tarihsel Gelişimi
- **Atilla Karataş**, Üsküdar'da Rölyefin Yeniden Tanzimi: Antropojenik Jeomorfoloji ve Yansımaları

15 TEMMUZ: KISIKLI MEYDANI SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **HAYATİ DEVELİ**

- **Kâzım Yetiş**, Bir İstanbul Yazarı Olan Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Üsküdar
- **Bedia Koçakoğlu**, Osmanlı'ya Sevdanın Adı: Bir Kadın ve Bir Şehir (Münevver Ayaşlı'nın Üsküdarı)
- **Salim Çonoğlu**, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bir Rüyadan Arta Kalmış Bir Semt: Üsküdar
- **Emine Köseoğlu-Emine Banu Burkut**, Abdülhak Şinasi Hisar'ın "Çamlicadaki Eniştemiz" Romanında Mekânı ve Mekânsal Belleği Haritalamak

15 TEMMUZ: ACIBADEM SALONU 14:00-15:30

Oturum Başkanı: **ALİM KAHRAMAN**

- **Sami Şener**, Üsküdar'da Şehir ve Kültür
- **Ebru Burcu Yılmaz**, Hayal Şehirde Güzelin Biçimleri: Üsküdar Örneğinden Hareketle Edebi Eserlerde Şehir Estetiği
- **Ali Şeylan**, Üsküdar Cami Adlarının Toponomisi ve Adların Dil Bilgisel Yapıları
- **Diren Çakılcı**, Osmanlı Devleti Telgraf Şebekesinde Üsküdar Telgrafhanesi ve Önemi

ARA: 15:30-15:45

KAPANIŞ OTURUMU

Üsküdar Sempozyumlarının İlim, Kültür ve Şehir Hayatımıza Katkıları

15 TEMMUZ: ŞEHİTLER KÖPRÜSÜ SALONU 15:45-17:00

Oturum Başkanı: **RAŞİT KÜÇÜK**

- **Mehmet İpşirli**
- **Nihat Öztoprak**
- **Ergün Yıldırım**

KAPANIŞ KONUŞMASI

HİLMİ TÜRKMEN

Belediye Başkanı

Bildiri Özetleri

Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Mezar Taşları

Abdülhamit Tüfekçioğlu - Oktay Gündoğdu

Türk-İslam geleneğinde hacim ve üslup kazanan mezar taşları Osmanlı kültürü içerisinde kendi formuna bürünmüştür. Defin ve ölüm nazarında oluşturulmuş bu düzenleme mezar taşlarını da etkilemiştir. Şehrin temsilcilerinin ağırlandığı bu alanlardan birisi de Üsküdar'da Ahmediye mahallesinde Esvapçı sokak ile Gündoğumu sokağının kesiştiği yerde bulunan Ahmediye Külliyesi haziresidir. Bu çalışmada hem Üsküdar tarihine ışık tutacak kimliklere hem de nitelikli ve farklı formlarıyla kendini gösteren haziredeki mezar taşlarına değinilmiştir. Kompozisyon bütünlüğü ile Sanat Tarihi disiplini içerisinde hazirede yer alan tüm mezar taşlarının kitabeleri okunmuş Arap ve Latin harfleriyle okunuşları ve yazılışları aktarılmıştır. Aynı zamanda tüm mezar taşlarının röleveleri alınarak bilgisayar ortamında çizimleri ölçekli olarak yapılmıştır. Sağlıklı bir saha çalışması ardından ölçekli fotoğrafları çekilmiştir.

Bu haziredeki bezeme programı, Lale devri mimarisinin zengin örneklerini barındırmaktadır. Nitekim hem mezar taşlarının başlıkları, hem şahide formlarıyla önemini ortaya koymaktadır. Hazirede yer alan toplamda 99 mezarın tanıtıldığı bu çalışma Üsküdar kültür hazinesi için oldukça önemli görülmektedir. 18 ve 19. Yüzyıl örgelerinin ikonografilerini zenginleştiren detaylar ve değişimler kronolojik olarak tahlil ve tasnif edilmiştir. Cennet imgesinin sembolizmi bazen meyve tasvirleri ile bazen de bitkisel öğelerle verilmiştir. Süsleme kompozisyonlarının yanı sıra kitabelerin muhtevası da oldukça önemli olup, multidisipliner bir yaklaşımla ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Bu çalışma haziredeki mezar taşlarında yer alan hattat imzalarıyla da literatüre yenilikler getirerek farklı bakış açıları kazandıracaktır.

Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nasuhî Efendi'nin Kastamonu'ya Sürgünü

Ahmet Önal

Şeyh Pîr Seyyid Mehmed Nasûhî Efendi, tasavvuf tarihimizin mühim ve müşahhas simalarındandır. Üsküdar'ın manevî iklimini inşa eden isimlerden olan Nasûhî Efendi'nin hayatı ve mutasavvıf kimliği, Osmanlı müellifleri ve bunlara istinaden araştırmacılar tarafından etraflıca kaleme alınmış, lâkin 1714'de Kastamonu'ya sürgüne gönderilmesi meselesi sarahate kavuşturul[a]mamıştır. İşbu tebliğde, konuya dair dikkatlerden kaçmış bir arşiv belgesinden hareketle Şeyh Mehmed Nasûhî Efendi'nin sürgüne gönderilme sebebi tekrar tedkik ve tahlil edilmeye çalışılacaktır. Mezkûr belgede sürgüne gerekçe olarak siyasî bir ithamda da bulunulmasından nâşi, Mehmed Nasûhî Efendi'nin siyasî kimliği olup olmadığı incelenecektir. Ayrıca bu sürgün hadisesinin bir istisna teşkil edip etmediği, Osmanlı merkezî idaresinin bazı uygulamaları ile mukayese edilerek ele alınacaktır.

Üsküdar Cami Adlarının Toponomisi ve Adların Dil Bilgisel Yapıları

Ali Şeylan

Tarihî dokusu ile çağdaş mimarisinin iç içe geçtiği, birbirini tamamladığı; geçmişin bütün izlerini taşımasının yanı sıra, yenilikçi yönünü de her zaman ve her zeminde ortaya çıkaran Üsküdar'ın bu çarpıcı özelliğini eski ve yeni camilerde de görmek mümkündür. Her biri kadim ve köklü tarihin canlı birer kanıtı konumunda bulunan eski camilerle, gelişen ve büyüyen yeni Üsküdar'ın ihtiyaçları ölçüsünde inşa edilen yeni camilerin harmanlandığı şehirde camilere verilmiş isimler de dikkate değerdir.

Toponomi, bir coğrafik bölgenin tarihinin, kültürünün, dilinin araştırılmasına, bilinmesine onomastik, antropoloji, arkeoloji, paleografya, epigrafya, filoloji vb. başka bilim dallarıyla birlikte çok önemli katkılar sunan bir disiplindir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde toponomik çalışmalar, Üsküdar'ın İslamî şehir kimliğini ve şöhretini pekiştiren camilerinin de bilinip tanınmasına yardımcı olacaktır.

Biz bu çalışmamızda, en eskiden başlayarak

günümüze kadar inşa edilmiş camilerin adlandırılma serüvenini araştırdık. Ayrıca, cami isimlerinin yazılışında görülen yanlışlıkları ve eksiklikleri de tespit ederek bu isimleri Türkçe dil bilgisi kuralları çerçevesinde, yapı ve anlam bakımından inceledik.

The Image of Istanbul in the Yemeni Trips

Aref Muhammed Abdullah

Yemen, like any other state of the Ottoman Empire, was subjected to the Ottoman rule forming a joint history between Yemen and the Ottoman state. It was two centuries of that history constructing two stable periods: the first was from 1538 to 1635 while the second was from 1849 to the end of the I World War in 1918, during which the Ottomans returned back to Tehama followed by dominating Sana'a in 1872.

When searching for diaries through historical references that recorded this joint history, it was found that the Ottoman Archive had many documents about Yemen in all fields. However, when looking at the old Yemeni historical writings, it was found that the history of the Ottoman capital and its leaders was just narrated only by their soldiers and leaders who arrived to Yemen. In the early 20th century, the II Sultan Abdulhamid attempted to know what was behind the instability in Yemen in order to find solutions for it, he sent a message to his emperors in Yemen to send him some Yemeni representatives

to Istanbul to discuss with them their problems. For this purpose, two delegations were formed of which the 1st one was in 1907 (1325 HJ) to meet the Sultan and his leaders and they did. However, the 2nd one was in 1923 (1326 HJ) but they could not meet him due to the federal coup simulated with their coming. So, specific writings and descriptions on the capital of the Ottoman Emperor and some of its states were recorded by the 1st delegation because they reached Istanbul and saw it with their eyes. Some of that delegation recorded their trip to Istanbul specifically in the form of dairies such as: 'The Trip of Yemenis to Istanbul' by Mohammed Hussein Ghamdhan, a member of the 1st Yemeni delegation; 'Scholars' Trip and Sirs from Yemen to Dar Al-Sa'ada' by Abdullah Yonis, a member of the 1st Yemeni delegation; 'Recording Events of the 2nd Jihad Renewing Construction' by Sa'ad bin Mohammed Al-Sharafi, a member of the 2nd Yemeni delegation.

The importance of these diaries emanated from the fact that they recorded the events accurately specially in the Capital Istanbul and Iskadour which (the latter) took enough referen-

cing in these diaries because of the continuous visits for it by those delegations. Currently, it seems to be independent by itself. And, due to valuable information those diaries had, this research studied what was recorded by those historians to show the right image of Istanbul and the Ottoman State in the other's eyes (e.g. Arabs) as having marvelous and wonderful sites in Istanbul and other areas of the Ottoman State which formed important stations in history of the Ottoman Emperor which gave a sense of pride and affiliation to the antique Islamic history.

Müslüman Yetimlere Sahip Çıkan İlk Kapsamlı Eğitim Projesi Validebağı Kız Sınâî Darüleytamı ve Darüleyram Külliyeleri

Arif Kolay-Şefik Memiş

Özellikle Balkan Savaşları'nda sayıları artan, I. Dünya Savaşı'ndaki kayıplarla zirveye çıkan şehit çocuklarını korumak için çeşitli çareler arandı. Bilhassa şark vilayetlerinden getirilen binlerce erkek ve kız çocukları barındırmak, dolayısıyla okutup yazdırmakve kendilerine bir san'at ve meslek öğretmek düşüncesi bu yoldaacil tedbirler alınmasını gerekli kıldı.Yetim-leri himaye etmek için bulunan çare, “yetimler yurdu, yetimlerin barındırıldığı kurum” anlamına gelen darüleytamların kurulmasıydı. “Yetimlerevi” anlamına gelen Darüleytamlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun gündemine Kastamonu Mebusu İsmail Mahir Efendi'nin gayretleriyle girdi. İsmail Mahir Efendi'nin çetin mücadelesi sonucu ve Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey'in teklifiyle, darüleytamlar, 25 Kasım 1914 tarihinde kurulması kabul edildi. Böylece başlangıçta İttihat ve TerakkîFırkası'na bağlı olan darül eytamlar, bir iki ay sonra, yani 1915 yılı başların-

dan itibaren faaliyete geçmeye başladı.

Savaş sebebiyle boşaltılan yabancılara ait mektep, yurt gibi binalara el konularak bunlar dârüleytam haline getirildi. Kısa zamanda buralara alınan çocukların sayısı 16 bine ulaştı. I. Dünya Savaşı sırasında diğer vilayetlerde açılanlar hariç, İstanbul'da ikisi kız olmak üzere dokuz darüleytam bulunuyordu.

1917 yılında çıkarılan bir kanunla, tüm darüleytamlar Maarif Nezareti'ne Darüleytamlar Müdiriyet-i Umûmîyesi altında birleştirildi. Darüleytamlar, I. Dünya Savaşı devam ederken yaygınlaştırıldığı ve 1917'de de tek bir çatı altında toplandığına göre, Validebağı Darüleytamı da bu tarihlerde kurulmuş olmalıydı. Elimizde kuruluşuna ilişkin açık bir belge olmamasına rağmen, 1919 tarihli Darüleytam öğretmenlerinin birlikte çektiği fotoğraf, okulun o tarihte eğitim verdiğini, dolayısıyla o tarihten biraz önceki bir zamanda, kuvvetle muhtemel de 1917 yılı içinde kurulmuş olmasının mümkün olduğuna işaret ediyordu.

Validebağı'nda yer alan Adile Sultan Kasrı'na Osmanlı döneminde Validebağı Kasrı

Humâyûnu adı veriliyordu. Bu kasırla ilgili önemli kararlardan biri, 1920 yılının Ekim ayı içinde alınıyor ve Sultan Vahideddin, “Validebağ Kâr-ı Hümâyûnu’nu bu maksadın husûlüne kifayet ve münasebetinden dolayı ihtiva eylediği bahçe ve mebâin-i müştemilesiyle birlikte yirmi beş sene müddetle dâr-ı mezkura tahsis” ediyordu.

Bir Misyonerin Anılarında Kırım Savaşı ve Selimiye Kışla Hastanesi

Arzu Taşcan

Boston'da 1810 yılında Congregationalistler tarafından kurulan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) kuruluşundan kısa bir süre sonra Osmanlı coğrafyasını da faaliyet programına almış, 1820 yılından itibaren bu bölgeye misyonerlerini göndermeye başlamıştır.

Osmanlı topraklarına gönderilen misyonerlerden olan Robert Kolej'in kurucusu Cyrus Hamlin, 1839 yılında Ermeniler için bir okul kurması amacıyla İstanbul'a gönderilmişti. Cyrus Hamlin otuz beş yıl kaldığı İstanbul'a geldiği andan itibaren bir yandan eğitim çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan da Osmanlı'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı, din ve inançlarını izlemiş ve araştırmalarda bulunmuştur. Bütün diğer ABCFM misyonerleri gibi Hamlin de görevli olduğu bölgedeki misyonerliği ile ilgili faaliyetlerini ve gözlemlerini Board merkezine düzenli ve ayrıntılı bir şekilde rapor etmiştir.

Amerika'ya döndükten sonra yazdığı hatıralarında Osmanlı coğrafyasında yaşadığı ve resmi raporlarında çok fazla yer vermediği pek çok olayı ayrıntılı bir şekilde yazmıştır. Bunlardan biri de Kırım Savaşı ile ilgili yazdıklarıdır. Bilindiği gibi Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı'nın yanında savaşa giren Fransız ve İngiliz askeri İstanbul'a gelmişti. Bunlardan yaklaşık kırk bin İngiliz askeri Selimiye Kışlası ve civarına yerleştirilmiş, kışlanın bir bölümü de hastaneye dönüştürülmüştü.

Burada, bir sempozyum tebliğinin sınırları içerisinde; Kırım savaşı sırasında Selimiye Kışla Hastanesi'ndeki bazı "idari aksaklıklar", "hastane ve hastaların durumu", "hastaneye ekmek temini" ile "Kırım biti" ve "kirli çamaşırlar sorunu" gibi savaşın öteki yüzüyle karşılaşmamızı mümkün kılan bazı vakalar bir misyonerin ifadeleriyle sunulacaktır.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Okuma Alışkanlığını Oyunla Kazandırma Projesi: Üsküdar'daki Anaokullarında Bir Uygulama

Asiye Kakırman Yıldız

Kitaplar, pedagojik olarak algı ve becerilerinin geliştirilmesi konusunda en verimli dönem olan 3-6 yaş arasındaki çocukların, sosyal-duygusal, psikolojik-bilişsel ve dil gelişimine destek olan en temel araçlardandır. Çocukla kitabı arkadaş yapacak ilk merkez ise elbette ailedir. Fakat araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönem çocuklarının kitap okuma alışkanlığı kazanımında rol model olması gereken ailenin görevini yeterince yerine getirmediği görülmektedir. Dolayısıyla toplumda okuma alışkanlığı kültürünün oluşumunun “aileden çocuğa, çocuktan topluma” doğru olamayacağı açıktır. O halde bu alışkanlığın bir kültür olarak yerleşebilmesi için “okuldan çocuğa, çocuktan topluma” planını uygulamak gerekmektedir. Bunun için okul öncesi dönem çocuklarının zihinlerinde bir kitap ve kütüphane mefhumunun yerleşmesini sağlamak, bu amacı gerçekleştirmek için de okul öncesi kurumlarda okuma ve kütüphane kullanma alış-

kanlığını yerleştirmeye yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de okuma kültürünü yerleştirebilmek ve okumayı bir alışkanlığa dönüştürebilmek için, okuma faaliyetinin okul öncesi dönem çocuklarına indirgenmesi gerekliliğinin altını çizmek ve okul öncesi dönem çocuklarının zihinlerinde kitap ve kütüphane kavramını yerleştirebilmek için anao-kullarında oyunla ve çeşitli materyallerle bu desteğın sağlanmasının gerekli olduğunu vurgulamaktır. Araştırmalar uygun programların izlenmesi durumunda, okuma alışkanlarının geliştirilebileceğini göstermektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, şkdar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün de desteğiyle şkdar sınırları dahilinde bulunan 35 ilkokula bağlı ana-okulunda eğitim gören 2088 ğrenci ile okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanım çalışmaları gerçekleştirilecektir. Okul ncesi dönem çocuklarının zihinlerinde okuma ve kütüphane algısı oluşturabilmek için, üzerinde kitap, okuma ve kütüphane teması içeren resimlerden hazırlanmış olan eşleştirme kartları, hafıza oyunları, bingo, domino ve yap-boz oyuncaklar retil-

cektir. Çocuklar, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatı uyarınca okullarında standart bir program olan “güne başlama zamanı” ve “oyun zamanı”nda bu proje kapsamında özel olarak üretilmiş olan bu oyunlar ile oynayacak ve zihinlerinde “okuma” ve “kütüphane” algısının oluşması sağlanacaktır.

18. Yüzyıl Üsküdarının Önemli Âilelerinden Mîrzâ-zâdeler Hakkında Notlar

Atabey Kılıç

Mîrzâ-zâdeler Âilesi, Mîrzâ Mehmed Efendi ile başlayan ve 19. yy. sonlarına kadar fertlerini takip edebildiğimiz, genelde Osmanlı ilmiye teşkilâtı, özelde ise Üsküdar için çok önemli bir yer işgâl eden mühim bir âiledir. Bu âileden Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Patrona Halil isyânında Şeyhülislâmlık makâmına getirilmiş ve bu esnâda çok önemli fetvâlar vermiş bir insandır. Bugün Üsküdar Sultan Tepesi mevkiinde kendi adını taşıyan kıymetli bir câmii de yâdigâr olarak bulunmaktadır. Yine âilenin önde gelen isimlerinden olan Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî Efendi ise Klâsik Türk Edebiyatının üstâd şâirlerinden olarak özellikle Lâle Devri diye adlandırılan dönemde büyük saygı görmüştür. Türkçe Dîvânının yanında kıymetli birkaç ilmî eseri daha bulunmaktadır. Âilenin Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi, Mîrzâ-zâde Mehmed Sa'îd Efendi gibi burada zikredilebilecek önemli isimleri daha bulunmaktadır. Mîrzâ-zâdeler âilesi, Osmanlı Devleti'nin Hammâmî-zâdeler, Es'ad-zâdeler gibi önemli âileleriyle de akrabâ-

lık alâkası tesis etmiştir. Mîrzâ-zâdeler âilesine mensup fertlerin kabirleri de yine Üsküdar'da bulunan Karacaahmed Mezarlığındaki âile sofasında bulunmaktadır.

Tebliğ çerçevesinde bu âilenin Osmanlı ve Üsküdar için önemi hakkında ana hatlarıyla bilgiler verilecektir.

Üsküdar'da Rölyefin Yeniden Tanzimi: Antropojenik Jeomorfoloji ve Yansımaları

Atilla Karataş

Ana ekseninde insanın çözülme ve erozyonal süreçlere tesiri ile ilişkili olarak yeryüzü şekillerinin oluşum ve gelişimine etkisini konu alan Antropojenik Jeomorfoloji, özellikle büyük boyutlu inşaa faaliyetlerinin arttığı son yüzyılda Jeomorfolojinin önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Üsküdar da beşeri faaliyetlerin topografyaya olan etkisinin son elli yılda gözle görülür oranda yoğunlaştığı sahalardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Sadece 1988 yılında yapılan Üsküdar-Harem sahil yolu kapsamında elli dönümden fazla alanın dolgu yapılarak kara haline getirildiği düşünüldüğünde bile doğrudan topografik satha etki eden inşaa faaliyetlerinin boyutları hakkında fikir edinilebilmektedir. Kara ve deniz yüzeylerinde olduğu gibi drenaj şebekesinde, su bölümü çizgilerinin konumunda ve eğim özelliklerinde de benzer değişikliklerin varlığına dair deliller ve analitik veriler coğrafi bilgi sistemleri ve Tarihi Coğrafya verileri yardımıyla araştırılmıştır.

Yürütölen alışmalar ve yapılan analizler sonucunda Üsküdar ilçesi genelinde topografik yapının sahil kesiminde deniz dolguları temelli kıyı düzenlemeleri, iç kesimlerde ise ana arterlerin yapımından kaynaklanan ikincil drenaj hatları ve havzaların yukarı ığırlarındaki kapmalarla neticelenen su bölümü çizgisi değişiklikleri gibi etmenlere bağlı olarak antropojenik nitelikteki değişikliklere maruz kaldığı anlaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar perspektifinden bir coğrafi bakış açısına ve metodolojisine bağlı kalınmak suretiyle bir değerlendirme yapılarak, Üsküdar'da topografik ve hidrografik anlamda ortaya çıkan doğal seyre muhalif değişikliklerin olası sonuçları kestirilmeye çalışılmış, bu kapsamda alınabilecek tedbirler hakkında öngörüler ortaya konulmuştur.

XVI. Yüzyılda Üsküdar'daki Halveti Tekkeleri

Ayşe Bölükbaşı

II. Bayezıd devrinde İstanbul'da yayılmaya başlayan Halvetilik, kısa sürede payitahtın en etkili tarikatlarından biri haline gelmişti. XVI. yüzyıl biterken İstanbul'daki Halveti tekkesi sayısı kırk beşe ulaşmıştı. Halvetiliğin çeşitli kollarına mensup olan bu tekkeler payitaht içinde etkili bir ağa sahipti. Halveti şeyhleri devlet idarecileri başta olmak üzere çeşitli toplumsal kesimlerle güçlü ilişkiler kurmuştu. Hanedan mensupları ve devlet ricali Halvetiliğin çeşitli kolları için tekkeler inşa ettirmiş, Halveti şeyhlerini himaye etmişlerdi. Bu tekkelerden dört tanesi Üsküdar bölgesindeydi. Bunlar Nakkaş Baba, Atik Valide, Doğancı Ahmet Paşa ve Şemsi Paşa tekkeleriydi. Bunlardan birinin kurucusu padişah annesi, diğer ikisinin banisi ise padişahın yakın çevresinden kimselerdi. Tekke banilerinin zengin ve nüfuzlu kişiler olması tekke mimarisini de doğrudan etkilemiş, daha ihtişamlı binaların ortaya çıkmasını, tekke yapılarının külliye içinde yer almasını sağlamıştı. Üsküdar'daki Halveti tekkeleri saray, darülhadis, mektep

gibi mimari yapılar yanında konumlandırılmıştı. Özellikle Atik Valide külliyesi içindeki tekkenin konumu çok ayrıcalıklıydı.

Bu tebliğde öncelikle tekke banilerine, tekke şeyhlerine, bunların aralarındaki ilişkilere ve diğer toplumsal kesimlerle münasebetlerine değinilecek, ardından tekkelerin mimari özelliklerine temas edilecektir. Tekkelerin mensup oldukları külliye de yer alan diğer binalarla ilişkileri ve tekke birimlerinin kendi iç işleyişine dair de bazı tespitler yapılacaktır. Söz konusu değerlendirmeler neticesinde Üsküdar'daki Halveti tekkelerinin Üsküdar'ın sosyal ve kültürel hayatındaki etkisi, kurumsal yapısı ve mimari hususiyetleri ortaya konulmuş olacaktır.

Osmanlı Üsküdar'ında Suç ve Ceza (1519-1521)

Banu Yılmaz

İnsanlık tarihi ile birlikte var olan suç ve ceza kavramlarının tanımı toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Buna göre, bir toplumun suç olarak kabul ettiği durum, bir başkasında normal olarak karşılanabilmiştir. Devletlerin cezalandırma yöntemlerinde değişik uygulamalar görülse de, cezalandırmanın amacı; suçun tekrar işlenmesinin önüne geçmek, suçun yayılmasını önlemek, suçluyu ıslah etmek amaçlarını taşımaktadır. Ceza, bireyi içinde bulunduğu toplumun kurallarına uygun davranmaya zorlayan bir yaptırımdır ve İslam hukuku cezalandırmayı devlete ait bir görev olarak belirlemiştir. İşlenen suç şahsa karşı olsa da cezası devlet tarafından belirlenmektedir ve eğer bir fiil ceza gerektirmiyorsa suç olarak kabul edilmemektedir. Osmanlı Devleti'nde suç ve ceza mefhumları şer'î ve örfî hukuk çerçevesinde şekillenmiştir.

Bu araştırmada; İstanbul'un önemli merkezlerinden biri olan Üsküdar kadılığında 1519-1521

tarihleri arasında tutulan mahkeme kayıtları incelenmiş ve Osmanlı ceza hukukunda belirlenmiş suçlar taranmıştır. Tespit edilen suçlara hangi tür cezaların verildiği örneklerle açıklanarak, kayıtlarda cezası açıkça belirlenmemiş suçların Osmanlı ceza hukukundaki yeri hakkında da genel bir değerlendirme yapılacaktır. Osmanlı ceza hukukuna göre suçlar; devlete, şahsa ve topluma karşı işlenen suçlar olarak tasnif edilmiş olup, bu çalışmada da suç türlerine dair benzer bir tasnif benimsenecektir. Hangi tür vakaların sıklıkta olduğu belirlendikten sonra Üsküdar'daki suç profili genel hatlarıyla ortaya çıkarılacaktır.

Osmanlıya Sevdanın Adı: Bir Kadın ve Bir Şehir (Münevver Ayaşlı'nın Üsküdarı)

Bedia Koçakoğlu

Türk edebiyatına hatıra, roman ve günlük politika yazılarıyla katkı sağlayan Münevver Ayaşlı (1906-1999) uzun yıllar Çengelköy ve Beylerbeyi'nde yaşamıştır. Osmanlı ordusunda yüksek rütbeli bir subay olan babası ve Viyana Büyükelçisi iken intihar eden Tanzimat devrinin önemli devlet adamlarından Sadullah Paşa'nın oğlu Nusret Sadullah ile evliliği sebebiyle her yönüyle Osmanlı'ya bağlı bir hayat sürmüştür. Yaşamının büyük bir bölümü Çengelköyü'ndeki Sadullah Paşa yalısı ile Beylerbeyi'ndeki başka bir yalıda geçen sanatçının Osmanlı ve Üsküdar'a dair anıları çok güçlüdür.

Mevlevi muhibbi olan Ayaşlı'nın Çengelköyü'ndeki yalısı özellikle 70'li yıllardan sonra devrin tanınmış ilim, fikir ve sanat adamlarının sık sık gidip geldiği, çeşitli ilmi ve edebi sohbetlerin yapıldığı, musiki fasıllarının icra edildiği önemli bir kültür mahfili olmuştur. Bu vesileyle son dönem Osmanlı bürokrasisinde önemli roller oynamış birçok devlet adamını, politikacı

ve edebiyatçıyı yakından tanıma fırsatı bulmuş, hatıralarında çevresinden edindiği birçok önemli bilgiye yer vermiştir.

Bu açıdan yazarın hatıralarına bakmak Osmanlı'nın Üsküdar'ı hakkında farklı bir bakış açısı oluşturacaktır. Bu sebeple çalışmamızda Münevver Ayaşlı'nın 19. Asır, Teşrin-i sani ve Ötesi, Kıbrıs ve Fetvası (1971), İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim (1973), Dersaadet (1975), Edeb Ya Hu (1984), Avrupai Osmani ve Rumeli ve Muhteşem İstanbul (1990), Geniş Ufuklara ve Yabancı İklimlere Doğru I (1991), Geniş Ufuklara ve Yabancı İklimlere Doğru II (1991) ve Vanikoy'de Fazıl Paşa Yalısı adlı eserlerinden hareketle kendisinin ve Osmanlı'nın Üsküdar'ı aktarılacaktır. Görsel malzeme ve videoların kullanılacağı, prezi programı ile sunumun yapılacağı bildirimizde Mevlevi bir yazarın Osmanlı'dan uzanan bakışı ile Üsküdar anlatılmaya çalışılacaktır.

Tanzimat amlıcası ve Jöntürkler

Beşir Ayvazoğlu

Yahya Kemal, "Üç Tepe" başlıklı yazısında Çamlıca tepesinden "Namık Kemal ve arkadaşları Hâmid, Ekrem, Sezâî ve ötekilerinin elli sene evvel âleme baktıkları tepedir. Eserlerinde Çamlıca havası eser, Çamlıca bahçelerinde bülbül sesi dinledikleri sezilir, şiveleri o semtin vezir konakları gibi ağır, harâb ve şairanedir," diye söz eder. Önceleri bazı padişahların ava veya tenezzühe çıktıklarında dinlenmeleri için yaptırılmış birkaç av köşkün dışında binanın bulunmadığı Çamlıca, III. Selim devrinde fark edilmiş, II. Mahmud devrinde de hânedan üyeleri ve yüksek tabaka tarafından keşfedilerek zarif köşkler ve konaklarla donatılmıştı. Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz devirlerinde şehzadeler ve devlet adamları ve yüksek tabaka mensupları tarafından sayfiye yeri olarak benimsenen Çamlıca, Şinasi, Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai gibi Jön Türk hareketinin içinde de yer alan- şair ve yazarların eserlerinde önemli bir mekân olarak karşımıza çıkar. Jön Türklerin hamisi Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa'nın Millet Parkı'nın yanındaki köşkü, Jön Türklerin buluşma yerlerinden biriydi.

19. Yüzyıl Kamu Yapılarının Üsküdar Mahallelerine Etkisi: Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bir Okuma

Bilal Bilgili, Nurhilal Şimşek, Yıldız Salman

Osmanlı Devleti'nde batı etkisine bağlı değişimler III. Ahmet Dönemi'nde batıyla ilişkilerin artması, batı tarzı kentlerin ve kent yaşantılarının izlenmesiyle başlar. Başta saray yaşantısına yansıyan değişimler zamanla sosyal ve toplumsal hayatın her karesinde kendini göstermiştir. Kültür-sanat alanlarından sosyal yaşantıya, devlet kurumlarının yapısı ve işleyişinden kentsel alanların tanzimine, mimari üslup, malzeme ve inşaa tekniklerine kadar geniş bir yelpazede bu değişimler izlenir. Değişimler, saray ve çevresinin ya da levantenlerin etkisinin daha fazla gözlendiğı, ağırlıklı olarak Galata ve Pera ile Tarihi Yarımada da görülse de Anadolu yakasının iki büyük ve kadim yerleşkesi olan Kadıköy ve Üsküdar'da da gerçekleşmiştir. Üsküdar'da İcadiye, Selimiye, Kuzguncuk, Nuh Kuyusu gibi mahalleler batılılaşma dönemi kentsel kimliğinin en açık okunduğı yerler olmuştur. Batı etkisi ile değişimin gerçekleştiğı döneme kadar plansız ve organik bir yapı gös-

teren yerleşimler 19. yüzyılda çıkan yangınlar sonrasında yasal düzenlemelerle ve kentsel planlama çalışmalarıyla yeniden düzenlenmiştir. Ahşaptan kâgire geçiş, yolların genişletilmesi, çıkmaz sokakların yeni planlamada yer almaması, izgara plan şemasının bu alanlara uygulanması, sıra ev yapı tipinin gelmesi ilk girişimlerdir. Kentin fiziki, sosyal, toplumsal yapısındaki değişimlerde saray ve çevresinin, devlet kurumlarına ait yapıların, fabrikaların, kamu yapılarının, levantenlerin, Osmanlı bünyesinde yaşayan diğer etnik ve dini topluluklarla bunlara ait vakıfların rolü büyüktür.

Bu çalışmada, Üsküdar'da 19. yüzyılda Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, Zeynep Kamil Hastanesi gibi bazı kamu yapılarının ve içinde yer aldıkları çevrelerin geçirdikleri dönüşüm Osmanlı Arşiv belgeleri ışığında araştırılacaktır. Organik sokak dokusunun ve ahşap yerleşimin rahatlıkla seçildiği bu mahallelerde yangınlar sonrasında yaşanan fiziksel ve sosyal dönüşüm anlatılacaktır. Çalışma kapsamında tarihi haritalar incelenecek, belediye hizmetlerinin oluşumu ve hayata geçişi üzerinde durulacak ve mahallelerin batılılaşma etkileriyle ve diğer tüm etkilerle günümüze gelişi değerlendirilecektir.

Üsküdarlı Abdülhay Celvetî ve Kasîde-i Bürde Tercümesi

Bünyamin Ayçiçeği

Celvetiye tarikatının önemli isimlerinden olan Abdülhay Celvetî (ö.1117/1705), Şeyh Saçlı İbrahim Efendi'nin (ö. 1070/1660) oğludur. Babası Edirne'de halife olarak görev yaparken dünyaya gelmiştir. Selimiye Camii vaizi olan babasının vefatı üzerine hem bu camiinin vaizi hem de tekkenin şeyhi oldu. Çeşitli zaviyelerde şeyhlik yapan, Eminönü Vâlide Camii vaizliği görevinde bulunan Abdülhay Efendi, Selami Ali Efendi'nin (ö.1103/1691) vefatı üzerine, Üsküdar'daki Aziz Mahmud Hüdayi asitanesinde on dört yılı aşkın bir süre şeyhlik yaptı. 29 Receb 1117/16 Kasım 1705 Pazartesi günü vefat etti. Vefatına "Kıla Abdülhay sana Hak rahmeti" mısraı ve Senâî tarafından da "Kudse pervâz etdi Abdülhay Efendi dedi Hû" mısraı tarih düşürülmüştür. Üsküdar'da Halil Paşa Türbesi'ne, Halil Paşazade Mahmud Bey'in yanına defnedildi.

Abdülhay Efendi;"âlim, âbid, zâhid, mücâhid,-ve mürşid-i kâmil bir zât" olarak kaynaklarda

anılmaktadır. Bazı şiir ve güfte mecmu'alarında manzumeleri bulunan Abdülhay Efendi şiirlerinde Abdî ve Abdullâhî mahlaslarını kullanmıştır. Divanının nüshalarına henüz ulaşılmayan müellifin bazı Kur'an sûrelerinin tefsirini ihtiva eden Arapça-Türkçe risaleleri bulunmaktadır. Hacı Bayram-ı Velî'nin "Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân arasında" mısraı ile başlayan şiirinin şerhi İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 9771 numaradaki bir mecmu'anın 23b-26a varakları arasında kayıtlıdır.

Bildiriye konu olan eser, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde bulunan Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin manzum tercümesidir. Abdülhay Efendi Kasîde-i Bürde'nin her beytini bir beyit halinde, Bürde'nin orijinal veznine uygun olarak tercüme etmiştir. Bu çalışmada, Abdülhay Efendi'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bilgi verildikten sonra Kasîde-i Bürde tercümesinin metni verilecek, diğer manzum Bürde tercümeleleriyle şekil ve muhteva bakımından mukayesesi yapılacaktır. Ayrıca müellifin eseriyle ilgili birçok kaynakta tekrarlanan hatalı bilgiler de düzeltilmeye çalışılacaktır.

İdari Coğrafya Açısından Üsküdar İlçesi Sınırlarının Tarihsel Gelişimi

Cemalettin Şahin

İstanbul'a bağlı bir kaza olan Üsküdar, 1924 yılında müstakil bir vilayet oldu. Ancak bu durum uzun sürmedi ve iki yıl sonra 1926'da tekrar İstanbul'a bağlandı. Üsküdar'ın bu idari statüsü günümüzde de halen devam etmektedir. Ancak Üsküdar ilçe idari sınırları 1926 yılından bugüne önemli ölçüde değişti. İdari sınırdaki ilk önemli değişiklik 1928 yılında Beykoz ve Kartal kazalarının kurulmasıyla oldu. Zaman içinde yeni kazaların kurulmasıyla bunu diğer sınır değişimleri izledi. Üsküdar ilçe sınırlarındaki son değişiklik 2008 yılında Ataşehir ilçesinin kurulmasıyla yaşandı.

Kuruluşundan (1926) günümüze birçok defa idari sınırları değişen Üsküdar ilçesi alansal olarak büyük ölçüde küçüldü. 1927 yılında Anadolu yakasının iki kazasından biri olan Üsküdar 1090 km² alan kaplıyordu. Bu tarihte İstanbul vilayetinin Çatalca'dan sonra en geniş kazasıydı. Ancak daha sonra İstanbul ili idari yapısına eklenen yeni ilçeler sebebiyle sınır-

ları birçok defa değişerek günümüzde 35 km² ye kadar geriledi. Böylece Üsküdar ilçesi kuruluşundan günümüze alan olarak yaklaşık 31 kat küçüldü. Bugünkü Üsküdar ilçesi 1927'deki yüzölçümünün yaklaşık % 3 kadardır. 1926'da Anadolu yakasının en geniş alana sahip kazası olan Üsküdar, günümüzde bu yakadaki 13 ilçe arasında 10. sırada gelir.

Günümüzde her biri ayrı bir ilçe olan; Beykoz, Kartal, Kadıköy, Ümraniye, Pendik, Maltepe, Sultanbeyli, Çekmeköy, Ataşehir ve Sancaktepe ilçelerinin tamamı veya bir bölümü 1927 yılında Üsküdar kazası sınırlarında bulunuyordu. Bu ilçelere merkez olan yerleşmelerin büyük çoğunluğu bu tarihte idari olarak Üsküdar kazasına bağlı köy durumundaydı.

Bu çalışmada 1926'dan günümüze Üsküdar ilçesi idari sınırlarındaki değişiklikler tarihsel sıraya göre incelenmiştir. İlçe sınırlarında yaşanmış değişimler haritalar ile gösterilmiştir. Sınırlarının değişim sebeplerine vurgu yapılmış ve bunun mekândaki yansımaları hakkında bazı tespitlere yer verilmiştir. Bu kapsamda Üsküdar'ın sahip olduğu nüfus, şehirselleşme fonksiyon ve alansal büyüklük üzerindeki etkileri

üzerinde durulmuştur. İlçe sınırlarının küçülmesi sanayi fonksiyonu üzerinde etkili olduğu gibi, ayrıca kırsal yerleşmelerini de kaybeden Üsküdar ilçesi, bütünüyle şehirsel alandan oluşan bir nitelik kazanmıştır. Bu gelişmeler Üsküdar'ın etki alanının küçülmesinde rol oynamıştır.

Fethi Gören Beldede Kutlu Gün: 1914-1915 Fetih Kutlamaları ve Üsküdar

Coşkun Ünsal

Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet sonrası başta meşrutiyetin ilanı olmak üzere bir dizi kutlama faaliyetinin başladığı bilinmektedir. Hiç şüphesiz bu kutlamalar arasında İstanbul'un fethinin müstesna bir yeri vardır. İlk defa 1911'de İhtifalci Mehmed Ziya Bey öncülüğünde başlayan fetih kutlamalarında, bu güne kadar hiç temas edilmeyen ve son derece önemli bir kutlama yer almaktadır. 3 Temmuz 1914'te Üsküdar'da; İstanbul'un fethinin ardından kılınan ilk Cuma namazında Ayasofya Camii'nde ilk hutbeyi okuduğu kabul edilen İbrahim Fakih adına yine İhtifalci Mehmed Ziya Bey öncülüğünde bir kutlama gerçekleştirilmiştir. Bugüne kadar hiç temas edilmeyen bu kutlamaların derli toplu bir şekilde sunulması Üsküdar tarihi açısından son derece mühimdir. Bu tebliğde, Üsküdar tarihinde müstesna bir yeri olan 3 Temmuz 1914 tarihindeki İstanbul'un fethi kutlamaları, dönemin gazete haberleri ışığında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Sunumda mezkûr törenlere ait fotoğraflar da kullanılacaktır.

Osmanlı Üsküdar'ında Çocuk Olmak: 16. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında

Coşkun Yılmaz

Kadı sicilleri şehir tarihi araştırmalarında müracaat edilmesi gereken en önemli kaynakların başında gelmektedir. Pek çok kronikte, arşiv vesikasında bulunamayan ayrıntı ve alan zenginliği bu kayıtlarda yer almaktadır. Çocuk konusu da böyle. Aslında Osmanlı çocuk tarihine dair araştırmalar, özellikle de ilk asırlara dair pek azdır. Bunun temel nedenlerinden biri de kaynak kıtlığıdır. Çocuk eğitimi vb. konulara dair teorik anlamda ahlaki, felsefi, dini eserlerin varlığına mukabil, yaşanmışlığı konu alan kaynaklar çok sınırlıdır. Kadı sicilleri ise bu kaynak azlığı dikkate alındığında araştırmacılara geniş bir alan açmaktadır.

“Osmanlı Üsküdar'ında Çocuk Olmak” konulu bu tebliğde; 16. yüzyıl Üsküdar'ına ait 10 kadı sicili ve yaklaşık 8.500 mahkeme kaydı taranmıştır. Bu kaynaklarda çocuklarla ilgili hükümler tespit edilerek; Üsküdar'daki çocukların bakımı, büyütülmesi, eğitimi, meslek mensubu olması, dini mensubiyetleri, anne-baba-çocuk

ilişkileri, çocuklara uygulanan hukuki koruma, çocukların ekonomik durumları, yetim vasi tayini, mallarının korunması, çocukların maruz kaldığı tacizler, çocukların işlediğı suçlar, bunlara karşı yaptırımlar, ocuk isimleri, ocuk evlilikleri, ocuk işçiler, evlatlık verilmeler, Üsküdarlı ailelerin ocuk sayısı ve denetimli bakım gibi çocuklara dair çeşitli konular ele alınmaktadır.

Üsküdar'da Açılan Milli Ticaret-i Kaptan ve Çarkçı Mektebi Âli'mi Tali'mi?

Derya Geçili

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde deniz ticaretinin gelişmesiyle kaptan ve çarkçı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ticaret gemilerinin bu ihtiyacından dolayı gayr-ı müslim kaptan ve çarkçılar istihdam edilmeye başlamış, bu durum genellikle devlete yüksek maliyetler yüklemiştir. Bahriye Mektebinde yetiştirilen kaptan ve çarkçıların yetersizliği fark edildikten sonra Osmanlı Devleti'nde özel mektepler açılmaya başlamıştır. Ticaret gemilerinin personel ihtiyacını karşılamak için açılan mekteplerden biri de Milli Ticaret-i Kaptan ve Çarkçı Mektebidir. Bir süre sonra, Maarif Nezareti tarafından özel mekteplerin kontrol altına alınabilmesi için düzenlemeler yapılmasına karar verilmiştir. Özel mekteplerin eğitim seviyesinin her yönden yeterli olup olmadığına dikkat edilmeliydi. Üsküdar'da eğitime başlayan Milli Ticaret-i Bahriye Kaptan ve Çarkçı Mektebinin müdürü Hamid Naci Bey ile Bahriye ve Maarif Nezaretleri arasında mektebin Âli'mi (birinci sınıf) Tâli'mi? (ikinci sınıf) olduğu hakkında bir ihtilaf meydana gelmiştir.

Hamid Naci Bey, Nazım, Mehmet Kazım ve Salih Beylerinde desteğini almış, mektebin ali olarak kabul edilmesi ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Bunun üzerine Bahriye Nezareti tarafından ihtisas sahibi memurlardan oluşturulan bir komisyonun bu konuda yeniden incelemeler yapmasına karar verilmiştir. Bu komisyona göre, Kaptan ve Çarkçı Mektebinin talim kurulumunda tecrübeli ve ehliyetli kişiler olsa da ders programları noksansız, tam bir başarıyla tatbik edilemiyordu. Kaptan ve Çarkçı Mektebinin tali olduğuna dair bir hüküm verilmiştir. Bu çalışmada Milli Ticaret-i Kaptan ve Çarkçı Mektebi ile Bahriye Mektebinin bir karşılaştırılması yapılmış, Üsküdar'da açılan Milli Ticaret-i Kaptan ve Çarkçı Mektebi incelenmeye çalışılmıştır.

1930-1970'li Yıllarda Üsküdar'ın Yazma Ustaları

Didem Öz

Yazmacılık, çoğunlukla pamuklu kumaşlar üzerine, kalem diye tabir edilen fırça veya kalıp yahut her ikisi birden kullanılarak yapılan kumaş süsleme sanatıdır.

Kültürümüzü birebir yansıtan geleneksel sanatlarımızdan olan yazmacılık, geçmişte yoğun olarak yapılmış olmasına rağmen, sosyal ve kültürel değişimler ile teknik gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiş ve günümüzde neredeyse yok olmuştur.

Yazmacılık tarihimize bakıldığında, İstanbul' un ayrı bir yeri ve önemi olduğu görülür. Yazmacılığın, İstanbul' un Anadolu Yakası'nda, Bağlarbaşı, Ayazma, Fıstıkağacı, İcadiye, Çengelköy, Kandilli gibi denize kıyısı olan yerlerinde yoğun olarak yapıldığı da bilinmektedir. Üsküdar'ın bu mahalle ve semtlerinin hepsinin geçmişinde, kumaş üzerine baskılar yapan yazma ustalarının, anilin kokan atölyelerin izleri görülür. Eski İstanbul' un izleri hızla ve birer birer yok olur-

ken, bu izleri yazılı hale getirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak büyük önem kazanmaktadır.

Alan araştırmasına dayanan bu çalışmada, İcadiye'den Kuzguncuk'a inen Fıstıkağacı Yokuşu ve çevresinde yaşayarak, ömrünü yazmacılığa adanmış, çoğu yaşamını yitirmiş ustaların hayat hikayeleri, o döneme tanıklık etmiş kişilerin ağzından aktarılacaktır.

İlk olarak, 1930'li yıllardan itibaren Fıstıkağacı Yokuşu'ndaki atölyesinde yazmacılık yapmış olan, Üsküplü Şaban Usta hakkında elde edilen bilgiler aktarılacaktır. Daha sonra ise, 1950 yılında, Şaban Usta' nın atölyesinde çalışmaya başlayan Casım Bilgi' den ve son olarak, 1970'li yıllara kadar İcadiye'de yazmacılığa devam eden Karatepe Ailesi'nden bahsedilecektir.

Bu çalışma ile, İcadiye ve Fıstıkağacı'ndaki yazmacılık sanatına ait zengin tarihi mirasın tespit edilerek literatüre geçirilmesi ve böylece gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenmiştir.

Osmanlı Devleti Telgraf Şebekesinde Üsküdar Telgrafhanesi ve Önemi

Diren Çakılcı

Üsküdar'ın telgraf ile tanışması Osmanlı Devleti'nde ilk elektrikli telgraf hatlarının inşa edildiği 1855 tarihinden öncedir. Bilinen ilk telgraf olan havai (optik) telgraf Osmanlı Devleti başkentinin Üsküdar bölgesinde kurulmuş ve karşıyaka ile haberleşme tesis edilmeye çalışılmıştır.

1855 yılında elektirikli telgraf teknolojisini kullanmaya başlayan Osmanlı Devleti ilk telgraf hattını İstanbul-Edirne-Şumnu güzergahında inşa etmiştir. Bununla birlikte İngilizlerin askeri amaçlar ile Varna-İstanbul arasında çektikleri denizaltı telgraf kablosu Beyoğlu'na kadar uzatılmış ve burada da başkent'in ikinci telgrafhane binası hizmete girmiştir. Başkent'in üçüncü telgrafhanesi ise 1855 yılında boğaz altından çekilen hattın Üsküdar'a uzatılması sonucu burada kurulmuştur. Gerek Üsküdar'ın tarihi ve stratejik önemi gerekse Kırım Harbi sırasında önemli bir merkez olarak kullanılması Üsküdar Telgrafhanesi'nin temellerinin atılmasını teşvik etmiştir. Yaklaşık beş yıl boyunca sadece İstan-

bul ve Beyoğlu Telgrafhaneleri ile Üsküdar'da bulunan kurumlar ve bilhassa Selimiye Kışlası ile irtibatı mümkün kılan bu merkez, 1861 yılında küresel haberleşmeye hizmet etmeye başlamış ve Batı ile Doğu arasındaki telgraf şebekelerinin önemli bir üssü haline dönüşmüştür. Üsküdar Telgrafhanesi'ne bu vasfı kazandıran gelişme şüphesizki İngilizlerin teşviki ile inşa edilen Üsküdar-Basra telgraf hattının tamamlanması olmuştur.

Üsküdar-Basra hattı üzerinde açılan telgrafhanelerin (İzmit, Ankara, Yozgat, Sivas, Musul, Bağdat) hizmete girmesiyle Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Ortadoğu merkezleri ile olan haberleşme ağı da Üsküdar'a bağlanmıştır. Bunun sonucunda hem uluslararası hem de yerel haberleşmenin önemli bir merkezine dönüşen Üsküdar Telgrafhanesi zaman içerisinde tesis edilen yerel ve bölgesel (İstanbul Şebekesi) bağlantılar ile faaliyetlerini daha da artırmıştır.

19.yy'ın ikinci yarısından itibaren başta Avrupa'da olmak üzere Osmanlı Devleti bünyesinde de sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sahalardaki değişimleri etkileyen telgraf teknolojisi İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan

Üsküdar'da da çok yönlü etkileşimlere sebebiyet vermiştir. Herşeyden önce karşı yakayla olan irtibatın hızlanıp kolaylaşması iki yaka arasında engel teşkil eden boğaz faktörünü biraz olsun devre dışı bırakmıştır. Bu çalışmada Üsküdar Telgrafhanesi'nin ilk yirmi yılındaki faaliyetleri ve gerek yerel gerekse uluslararası rolüne dikkat çekilecektir.

Hayal Şehirde Güzelin Biçimleri: Üsküdar Örneğinden Hareketle Edebi Eserlerde Şehir Estetiği

Ebru Burcu Yılmaz

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan şehir, insana, zamana ve mekana yansıyan etkile-riyle ele alınması gereken bir olgudur. Şehrin fiziksel yapısı, mimari aracılığıyla görünür hale gelirken, iç dinamikleri, manevi çehresi ve me- kana ruhaniyet kazandıran unsurlar edebiyatın üst dilinde ifadesini bulur. Sanat ve edebiyat, maddenin arkasındaki şehri görmemizi sağlar.

Bir medeniyetin estetik tavrını görebileceğimiz alanlardan birisi de şehirdir. Estetik tavır, karşı-sındakine değer vererek yaklaşır ve onu tüket-mez. Mekanı abartılı bir şekilde süslemekten ziyade, çevreyi algılama biçimimizin değerlendirilmesi anlamını taşıyan estetik, günümüzde şehircilik çalışmalarının ihtiyaç duyduğu bir sahadır. Mumford'un, "medeniyetin en değer- li toplumsal icadı" olarak tanımladığı şehrin, edebiyat ve estetikten beslenen yönlerini ihmal etmek, şehri sadece bir inşaat alanına dönüştürecektir.

Bu bildiride, Üsküdar Örneğinden hareketle şehir estetiğinin Türk edebiyatında hangi göstergeler üzerinden görünür kılındığını ortaya koymaya çalışacağız. Üsküdar ve semtlerini eserlerinde sıkça işleyen Yahya Kemal, Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Samiha Ayverdi gibi güçlü yazarların metinlerinden seçtiğimiz örnekleri gerek İslam estetiği gerekse Batılı estetik kuramlarından yararlanarak yorumlayacağız. Böylece, Üsküdar'ın estetik bir değer olarak edebi metinlere yansıma biçimini göreceğimiz gibi günümüzde ciddi bir sorun haline alan maddenin etik ve estetiğe galip gelmesi karşısında çözüm önerileri ortaya koymaya ve konu ile ilgili farkındalık oluşturmaya gayret edeceğiz.

Dinin Gölgesinde Üsküdar'dan Üsküdar'ın Gölgesinde Dine İlahiyat Fakültesi

Ejder Okumuş

Üsküdar, İstanbul'un içinde, Türkiye'de ve dünyada birçok bakımdan, ama özellikle tarihin derinliklerinden getirdiği maneviyat, coşku, hareket ve heyecanıyla, sanat, edebiyat ve mimarisiyle, sosyo-kültürel yapısı, medeniyet birikimi, geleneği ve dinî boyutuyla kendine özgü bir şehirdir. Üsküdar, sosyolojik anlamda dinin ve geleneğin gölgesinde yaşayan, gündelik hayat kültürü itibarıyla dinî ve geleneksel rengini belli eden bir insan birlikteliğini, İbn Haldun'un deyimiyle bir "insanî ictimâ"yı ifade eder. Kendisi dinin gölgesinde yaşayan Üsküdar, kendi gölgesinde açtığı bir din eğitimi kurumunun da sahibidir. Bu din eğitimi kurumu, Üsküdar'dan çıkıp sadece Türkiye'ye değil, bütün dünyaya sesini duyurmayı başarmış olan yüksek din eğitimi kurumu İlahiyat Fakültesidir. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; 1959 yılında kurulup "İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü" olarak Fatih'teki İstanbul İmam-Hatip Okulu binasında eğitim-öğretime başlamasından 1966'da Bağlarbaşı Kampüsüne taşınmasına ve 1982

yılında Marmara Üniversitesine bağlı İlahiyat Fakültesi haline dönüşmesinden bugüne kadar çeşitli süreçlerden geçmiş, birçok insan, aydın, alim, yönetici, siyasetçi vs. yetiştirmiş ve bugün itibariyle adeta Üsküdar'ı gölgesi altına almış bir fakültedir. Bu araştırmada yazar, Türkiye'de İlahiyat fakülteleri arasında mümtaz bir yer edinmiş ve haklı bir üne kavuşmuş olan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Üsküdar açısından ne ifade ettiğini anlamaya çalışmaktadır. Araştırmada İlahiyat Fakültesi öğretim elemanları ve öğrencileri ve de fakültenin yakın çevresinde yaşayan veya esnafılık yapan (komşu)larla mülakat tekniği uygulanacaktır.

Üsküdar Atik Valide Darüşşifası'nda Hasta Hakları, Tedavi Yöntemleri ve Hasta-Hekim İlişkisinin İncelenmesi

Elif Günelan

Hastalıklar insanoğlunun varoluşundan bu yana yaşamı tehdit eden ve yaşam kalitesini düşüren bir unsur olmuşlardır. Her dönemde mevcut hastalıklara ilişkin tedavi yöntemleri o dönemin hekimlerince dönemin tıp sanatının öğretileri temelinde uygulanmıştır. Osmanlı geleneksel tıp anlayışı ise Hipokrat ve Galen tıbbını temel alan İslam tıbbına dayanmaktadır. Bu öğretilere göre toplumda sağlığın korunması mizaca uygun beslenme ve yaşam tarzının sağlanmasına bağlıdır. Hastalığın oluşması durumunda ise tedavi, hastalığın kaynağına uygun olarak fizyolojik veya psikolojik yöntemlerle yine hekimler tarafından uygulanmaktadır. Özellikle akıl hastalıklarının tedavisinde bireyleri teskin ve telkin etmek için müzik terapi kullanılması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Hasta olan halkın tedavisinin sürdürülmesinde önemli diğer bir husus ise Selçuklulardan gelen bir gelenek olan ve vakıflarca finanse edilen külliyeler içerisinde yer alan darüşşifa-

lardır. Kimsesizlerin, yoksulların ve meczupların tedavisinin sağlamasında önemli rol oynayan bu şifa merkezlerinin, salgın hastalıkların önlenmesinde de etkili oldukları bilinmektedir. Özellikle, III. Murat'ın annesi Nurbânu Valide Sultan tarafından, Üsküdar Toptaşı mevkinde 16.yy'da Mimar Sinan'a yaptırılan külliye içerisindeki Atik Valide Darüşşifası'nın, 19. yy'da kolera salgının önlenmesinde ve akıl hastalarının tedavisinde merkezi bir görev üstlendiği görülmektedir. Diğer taraftan, bahsi geçen darüşşifada görevli hekimlerin alanında uzman ve fedakâr kimselerden olmasının istenmesi ve hastaya yaklaşımda güleryüzlü ve nazik olunması emrinin belgelerde tespiti dönemin hasta-hekim ilişkilerinin düzenlenmesi bakımından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı döneminde hasta haklarını, hekim-hasta ilişkisini ve bireylere uygulanan tedavi yöntemlerini Atik Valide Darüşşifası'na ait örneklerle ortaya koymaktır. Ayrıca, Osmanlı'da toplumun hasta ve hastalıklara yaklaşımı İstanbul Ahkâm Defterleri ile İstanbul Kadı Sicilleri'ndeki belgeler ve döneme ait el yazmaları ışığında incelenmiştir.

Üsküdar Kentsel Siyasetinde Karar Alıcılar

Elif Topal Demiroğlu

Kente ait özellikler, kentsel aktörler, sosyo-ekonomik faktörler ve kentin genel siyaset içindeki konumu kenti anlamak açısından önemli bir yere sahiptir. İstanbul'un en eski yerleşim merkezlerinden biri olarak Üsküdar, farklı kentsel grupların olduğu, büyük kentsel projelerin inşa edildiği ve kentsel yapıyı çevrenin hızlı dönüştüğü bir ilçe olarak dikkat çekmektedir. Üsküdar'ın kendine has özellikleri ve dinamiklerinden yola çıkılarak, kentsel siyasetteki aktörleri ve bu aktörlerin kentsel siyaset içindeki varoluş biçimleri ile konumlarını analiz etmek Üsküdar'ın siyasal yapısını anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla, 2015 yılı Nisan ve Mayıs aylarında Üsküdar Belediye Meclis Üyeleri ile derinlemesine görüşmeler yapılarak Üsküdar kentsel siyasetinin yapısı ve özellikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Üsküdar'ın sosyo-ekonomik özellikler ile yerel seçim sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise alan araştırmasından elde edilen bilgiler kentsel siyaseti yerelin kendi özgün koşullarında analiz etme

amacını taşıyan kentsel rejim kuramının dört temel dayanağı üzerinden değerlendirilmiştir. Alan araştırmasında görüşmecilere yöneltilen soruların da çerçevesini çizen bu temel dayanaklar çerçevesinde Üsküdar Belediye Meclis üyelerinin hangi gruplarla işbirliği ve görüşme halinde oldukları, Üsküdar'ın gelişimi ve sosyoekonomik özellikleri açısından kentsel mekanın politik gündemin şekillenmesindeki rolü, Üsküdar kentsel siyaset alanında belirli bir koalisyon oluşup oluşmadığı, eğer bir koalisyon oluştuysa bunun ne derece sürdürülebilir olduğu ve Üsküdar kentsel siyasetinde iktidarın hangi tür kaynaklarla işbirliği içinde olduğu ve farklı grupların harekete geçirme potansiyeline sahip olduğu kaynakların neler olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üsküdar Çocuk Kütüphaneleri

Emine Banu Burkut

Çocukluk dönemi, kişide öğrenmenin en yoğun olduğu, kültürel normların geliştiği ve temel alışkanlıkların edinildiği dönemdir. Bu süreç göz önüne alındığı zaman, çocuğun toplumun bir bireyi olmasında, sosyalleşmesinde ve gelişiminde, etkileşim içinde olduğu ve fiziksel çevresini oluşturan mekânlar büyük öneme sahiptir. Osmanlı'da çocukların eğitim-öğretimini sağladıkları ve çocuklara hizmet veren kurumlar olan sıbyan mektepleri, külliye yapıları içinde yer almaktadır. Bu yapılar Tanzimat dönemiyle birlikte eğitim alanında yapılan değişikliklerle beraber önemini yitirmiştir. Üsküdar'daki Osmanlı külliye yapıları içinde bulunan sıbyan mekteplerinin bazıları restore edilerek Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak çocuk kütüphanesi olarak faaliyetine devam etmektedir. Çocuk kütüphaneleri, eğitici-öğretici yayınları bir arada bulunduran ve uygun şartlarda onlara sunan, bu doğrultuda onlara istedikleri yayını seçme hakkı veren ve gerektiğinde rehberlik eden mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın amacı, Üsküdar'daki çocuk kütüphanelerinin mekânsal özellikleri, çocukların mekânı algılaması ve kullanımı değerlendirmektir. Çalışma kapsamında, Üsküdar Seli-miye Çocuk Kütüphanesi, Üsküdar Çinili (May-peyker Kösem Sultan) Çocuk Kütüphanesi ve Üsküdar Mihrimah Sultan Çocuk Kütüphanesi incelenmiştir. Bu yapıların mimari ve plan özellikleri çizim ve fotoğraflar üzerinden değerlendirilerek, sonuç kısmında çocuk ve kütüphane ilişkisine dair bazı saptamalar ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışma, çocuk-mekân ve çocuk-kütüphane ilişkisini inceleyecek araştırmacılara ve bundan sonra yapılacak çalışmalara öncülük etmesi açısından önem taşımaktadır.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın "Çamlıcadaki Eniştemiz" Romanında Mekânı ve Mekânsal Belleği Haritalamak

Emine Köseoğlu-Emine Banu Burkut

Abdülhak Şinasi Hisar yirminci yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen roman, hatıra, biyografi ve hikâye yazarlarından biridir. Hisar, eserlerinde İstanbul'u ve özellikle çocukluk yıllarının geçtiği Boğaziçi, Büyükada ve Çamlıca'yı hatıralarına dayanarak anlatmaktadır. Hisar'ın Çamlıca'daki Eniştemiz (1944) romanı, Üsküdar ve enişte Hacı Vamık Beyefendi'nin Çamlıca'daki köşkünde geçmektedir. Yazar, II. Abdülhamid devrinin sonları ile I. Dünya Savaşı'nın ilk yılları içinde enişteyi ve yaşadığı mekânları hatıralarına dayanarak anlatmaktadır. Bu hatırlama eylemi incelendiğinde "mekân", belleğe ilişkin önemli bir bilgi deposu haline gelmektedir. Kullanıcı tarafından algılanan mekân deneyimlenerek belleğe kodlanmaktadır. "Bellek", geçmişteki deneyimlerin ve yaşantıların hatırlanma durumudur. Geçmişte yazarın, duygusal ve deneyimsel olarak algıladığı mekân kendi "mekânsal belleğini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Çamlı-

ca'daki Eniştemiz (1944) romanında, mekân ve mekânsal bellek üzerinden mekân-bellek ilişkisi, görselleştirmeler yoluyla kurulmaya çalışılmıştır. Yazarın belleğinde yer alan mekânlar incelenerek romanın mekânsal haritaları oluşturulmuştur. Mekânlar güncel haritalar üzerine işaretleterek romanın “mekânsal imaj haritaları” ve “zihinsel haritaları” çıkarılmıştır. Bu haritalar ile romanın mekânsal okuması yapılmıştır. Sonuçlar bir romanın mekânsal içeriğini görsel düzlemlerde ortaya koymak ve günümüzdeki mekânlarla ilişkisini anlayabilmek açısından önemlidir.

Nurbanu Valide Sultan Külliyesi Etrafında Şekillenen Bir Mahalle: 1582-83 Şer'îye Sicil Kayıtları Işığında Ma'mure Mahallesi

Emine Öztaner Eskin

Sultan III. Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan tarafından 1570-79 yılları arasında Mimar Sinan'a yaptırılmış olan Nurbanu Valide Sultan Külliyesi, Üsküdar'ın Toptaşı semtinin büyük bir alanına yayılmış ve sağlamış olduğu sosyo-ekonomik imkânlar neticesinde etrafında yeni ve kozmopolit bir mahalle oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bugün Valide-i Atik Külliyesi olarak bildiğimiz ve cami, imaret, darü's-şifa, darü'l-hadis, darü'l-kurra, hamam, tekke, kervansaray ve sıbyan mektebi gibi yapılar topluluğundan müteşekkil olan Nurbanu Valide Sultan Külliye'sinin; inşa edildikten sonra çevredeki sosyal yaşamı geliştiren, zenginleştiren, daha kapsamlı bir ifadeyle "mamur eden" fonksiyonuna atıfla bu mahallenin de "Ma'mure" ismini almış olduğu düşünülmektedir. On altıncı yüzyılın son çeyreğinden itibaren belgelerde aldığı çeşitli isimlerle izi sürülebilen Ma'mure Mahallesi, külliyenin inşası ile birlikte hızlı bir büyüme sürecine girmiş, başlarda

Ermeni ve Rumların yaşadığı küçük bir yerleşke iken zamanla birden fazla küçük mahalleyi içeren bir semt hâline gelmiştir. Üsküdar'ın sahil kısmında yoğunlaşmış olan sosyal ve ticari canlılığın Nurbanu Valide Sultan Külliyesi ile daha iç kısımlara taşınması aynı zamanda farklı dinî ve etnik grupların bir arada yaşama pratiğini de beraberinde getirmiştir. Mahalle-i Ma'mure çeşitli sosyal sınıfların ve etnik grupların ve hatta yarı-yerleşik durumdan yerleşik hayata geçen kıptilerin bir arada yaşadığı bir kentsel mekân olarak Osmanlı'da farklı kültürlerin bir arada yaşama tecrübesine önemli bir emsal teşkil eder. Bu çalışmada 1582-83 senelerinde Ma'mure Mahallesi'nde görülmüş davaların kaydını içeren 56 Numaralı Üsküdar Şeriye Sicili esas alınarak yeni vücuda gelmiş bir mahallenin teşekkül devresi içerisindeki bir yılına çeşitli cephelerden ışık tutulmaya çalışılacak ve aynı zamanda tipik bir Osmanlı mahallesinin formasyonu hakkında mütalaalarda bulunulacaktır.

Üsküdar ve Çevresinde Trak Söylü Halklar

Engin Beksaç

Traklar Antik Çağlar'ın en önemli medeniyetlerinden birini yaratmışlardır. Balkanlar'ın büyük bir bölümünde yayılmış olan Trak Medeniyeti aslında Kuzey Batı Anadolu toprakları üzerinde de varlık bulmuş ve izlerini bırakmıştır. Çok erken devirlerden başlayarak Üsküdar çevresindeki bölgede var olan Trak kökenli halklar bu bölgeye de hakim olmuştur. Bu bildirinin amacı bu bölgelerde yaşamış olan Trak kökenli halklar hakkında bilgi vermektir. Bu amaçla çok erken süreçlerden başlayarak Bithynialılar'ın hakimiyetinin sonuna kadar geçen zaman içinde bölgedeki Balkanlar ile ilintili ve Trak kökenli halklar hakkında bilgi verilecektir.

Az Bilinen Üsküdarlı Büyük Bir Osmanlı Tarihçisi: Abdullah Üsküdarî

Erhan Afyoncu

Abdullah Üsküdarî, en önemli Osmanlı tarihçilerindendir. Müellifin 1640'lı yıllarda doğduğu ve 1693'ten sonra da öldüğünü tahmin edilmektedir. Üsküdarî'nin kısaca Vâkı'ât olarak isimlendirdiği ve günümüze kadar dört cildi tespit edilen tarihi 1688-1693 yılları arasındaki hadiseleri ihtiva eder. Bu tarih, ele aldığı tarih aralığındaki hadiseleri en ayrıntılı anlatan eserdir. Müellif, dönemin hadiseleri ve Osmanlı teşkilat yapısına dair olduğu kadar, bizzat kendisinin de burada yaşaması hasebiyle zaman zaman Üsküdar'daki gelişmelere dair de bilgiler verir. Bu tebliğde kendisini "Üsküdarî" şeklinde adlandıracak kadar Üsküdar'a bağlılığını ifade etmekten çekinmeyen Abdullah bin İbrahim'in hayatı, tarihi ve tarihinde Üsküdar ile ilgili verdiği bilgiler değerlendirilecektir.

Osmanlı'dan Günümüze İntikal Eden Üsküdar Sıbyan Mektepleri

Erol Eyigün

Sıbyan Mektepleri, Osmanlı Devleti'nde Müslüman çocukların eğitime başladıkları ilk kurumdur. Bu mektepler, hemen hemen her mahallede bulunmaktaydı. Üsküdar'da da İstanbul'un fethiyle başlayan imar faaliyetleri akabinde ilk örneklerini gördüğümüz sıbyan mektepleri Osmanlı'nın son dönemlerine kadar inşa edilmeye devam etmiş, birçok mektep yapılmıştır, ama bu mekteplerden günümüze ulaşabilenlerin sayısı azdır.

Osmanlı döneminde Üsküdar'da inşa edilen 69 mektep belirlenmiştir. Fakat yine de belirlenen sayıdaki mektepten daha fazlasının sıbyan mekteplerinin yaygınlığını düşünecek olursak yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür. Bu mekteplerden günümüze ulaşanların sayısı ise 14 olarak tespit edilmiştir. Çalışmada günümüze ulaşan bu mekteplerin nerede, hangi tarihte, kim tarafından inşa edildiği, şu anda ne durumda olduğu, nasıl bir tarihi serüvenden geçtiği, hizmetlerine günümüzde nasıl devam

ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca, ek kısmında bugüne kadar yapılan mekteplerin bulunabildiği kadarıyla ismi, bulunduğu semt, inşa tarihi, yaptıranı ve ne zaman ortadan kalktığı paylaşılmaya çalışılmıştır.

Üsküdar Ayazmaları

Ersoy Soydan

Yunanca “kutsal yer” anlamına gelen “hagiasma” sözcüğünden dilimize yerleşen ayazma kavramı İstanbul Kültürünün önemli unsurlarından biridir. Ayazmalar, Ortodokslarca kutsal kabul edilen ve şifa verdiğine inanılan su kaynaklarıdır. Geçtiğimiz yüzyılın başında İstanbul’da sayıları 150’yi bulan ayazmaların birçoğu kaybolmuş ve günümüze ancak kiliselerin içinde yer alan ayazmalarla, 30 civarında bağımsız ayazma ulaşabilmiştir. Ayazmaların isim (yortu) günlerinde dini ayinler yapılır, ayazmayı ziyarete gelenler kutsal kabul ettikleri sudan içer ya da şifa bulmak için vücutlarına sürerler. Ziyaretçiler küçük şişelere Ayazmalık olarak adlandırdıkları sudan doldurup evlerine götürürler. Bunun yanı sıra ayazmanın adandığı aziz veya azizeye dileklerde bulunup, onun ikonası önünde mumlar dikilerek adaklar adanır. Dilekleri kabul olanlar daha sonraki günlerde ayazmayı tekrar ziyaret eder. Zaman içinde Müslümanlar da ayazmaları şifa bulmak için ziyaret etmeye başlamıştır. Hatta günümüzde ayazmaların müdavimi Hristiyanlardan

çok Müslüman yurttaşlarımız olmuş, böylece ayazmalar İstanbul kent kültürünün önemli unsurlarından biri durumuna gelmiştir. Üsküdar ilçesinde de (özellikle Çengelköy'de) pek çok ayazma bulunmaktadır. Bu çalışmada Üsküdar'da varlığını sürdüren ve yok olan ayazmalardan söz edilecektir.

Üsküdar Emval-i Eytam Sandığı ve Faaliyetleri

Fatih Çil

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte oldukça yoğun bir kanunlaştırma faaliyeti olmuştur. 1851 Emval-i Eytam Nizamnamesi ile yetimlerin haklarının korunması ve hukuki durumlarının netliğe kavuşturulması ve bu hususta yaşanan aksaklıkların sona erdirilmesi amaçlanmıştır. XIX. yüzyılın başlarında bu konuda yaşanan sıkıntıların ve usulsüzlüklerin artması böyle bir düzenlemeye olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Emval-i Eytam Nizamnamesi ile birlikte, yetimlerin haklarının korunması hususunda daha kurumsal ve hukuki bir çerçeve belirlenmiştir. Bu nizamname ile birlikte önce İstanbul'da olmak üzere Emval-i Eytam Sandıkları kurulmuş ve zaman içerisinde taşrada da teşkilatlanmıştır. Başlangıçtan yüzyılın sonuna kadar Emval-i Eytam Sandıklarının yönetimi ve kontrolü Şeyhülislam'lığın denetiminde olmuştur. XX. Yüzyıl başında ise başlı başına ayrı bir kuruma dönüşmüştür. Emval-i Eytam Nizamnamesi, sosyal politika ve hukuk devletinin bir gereği olarak ortaya çık-

mıştır. Buradaki temel amaç ise yetimlerin haklarının hukuki bir çerçeveye kavuşturulması ve hukuken garanti altına alınmasıdır. Yapılan bu düzenleme ile birlikte yetimlere ait menkul veya gayrimenkul malların nasıl idare ve tasarruf edileceği açıkça belirtilmiş ve büyük oranda da usulsüzlüklerin önüne geçilmiştir. Yapılan usulsüzlükler ve yolsuzluklar ise nizamnamede belirtilen maddeler ve hukuki yaptırımlar çerçevesinde yargı denetimine tabi tutulmuş ve buna göre gerekli işlemler yapılmıştır. Emval-i Eytam Nizamnamesi süreç içerisinde yapılan ekleme ve düzenlemelerle geliştirilmiştir. Böylelikle sosyal hukuk devletinin gerekleri yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Bildirimiz bu nizamname çerçevesinde kurulmuş olan Üsküdar Emval-i Eytam Sandığı ve Faaliyetleri hakkında olacaktır.

18. Yüzyıl Britanya Basınında Üsküdar

Fatih Gürcan

18. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları dâhilinde, henüz gazetecilik faaliyetleri başlamamıştı. Buna karşın, Avrupa genelinde 17. yüzyılda emekleme dönemini geçiren gazetecilik faaliyetleri, 18. yüzyıla gelinliğinde, ciddi şekilde yaygınlaşma imkânı bulmuştu. Gazeteciliğin en büyük sıçramayı yaptığı ülke ise Büyük Britanya'ydı. 18. yüzyıla gelindiğinde, sadece Londra'da ve devlet tarafından değil, Britanya'nın en küçük yerleşim merkezlerinde dahi, gazete çıkarılmaya başlanmıştı.

Dönemin büyük güçleri arasında yer alan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeler, İngiltere'de de merak uyandırmaktaydı. Dönemin siyasal gelişmeleri, İstanbul'daki büyükelçilik ve imparatorluğun muhtelif bölgelerinde yer alan konsolosluklar vasıtasıyla Londra'ya ulaştırılmaktaydı. Diplomatik konular, devletin resmi yayın organı London Gazette'de kendine yer almaktaydı. Ancak, resmi konuların dışında, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler yerel

ve özel gazetelerde kendine yer bulmaktaydı.

Bu dönemde Eyüp ve Galata ile beraber, İstanbul'un "Bilâd-ı Selase" olarak bilinen üç banliyösünden biri olan Üsküdar'da, çok sayıda İngiliz yaşamamaktaydı. Ancak dönemin şartlarında, oldukça büyük bir yerleşim merkezi olan Üsküdar'daki gelişmeler, Beyoğlu ve Büyükdere'de bulunan elçilik görevlilerince, kayıt altına alınmakta ve bu kanal aracılığıyla ulaşan haberler, gazetelerde yayınlanmaktaydı. Leeds Intelligencer, Derby Mercury, Newcastle Courant, Saunders's News-letter, Oxford Journal, Stamford Mercury, Kentish Chronicle, Manchester Mercury gibi çeşitli yerel gazetelerde Üsküdar ile farklı haberler bulunmaktaydı.

Britanya gazetelerinin ağırlık verdiği hususlar arasında, Üsküdar'da çıkan yangınlar, Üsküdar'a gelen yabancıların şehir ile ilgili gözlemleri, İstanbul'a İran ve Hindistan'dan gelen elçilerin Üsküdar'da konaklaması, padişahların ve sadrazamların Üsküdar ziyaretleri yer almaktaydı. Doğuya yapılacak seferlerde, Osmanlı ordusunun bir toplanma noktası ve harekât merkezi olarak Üsküdar'ın üstlendiği rol de, gazetelerde kendine yer bulmaktaydı.

Bildirimizde, bu bilgiler ışığında Britanya gazetelerinin verdiği bilgiler, örneklerle aktarılacak ve 18. yüzyılın Britanya medyasında, Üsküdar hakkında verilen bu bilgiler, Osmanlı kaynakları ile mukayese edilerek değerlendirilecektir.

Üsküdar'daki Osmanlı Camilerinin Kubbe Yazıları

Fatih Özkafa

İstanbul'un en eski yerleşim birimlerinden biri olması sebebiyle Üsküdar, cami yoğunluğu bakımından da tarih boyunca çok zengin bir muhit olmuştur. Sadece selâtin camilerinin sayısına bakıldığında bile Üsküdar'ın bu zenginliği kolaylıkla fark edilecektir.

Osmanlı döneminde Üsküdar'da inşa edilen camilerin önemli bir kısmında kubbe tezyinatına önem verilmiş ve merkezî kubbeye muhtelif âyet-i kerimeler yazılmıştır. Kubbe, mimarının odak noktalarından ve en dikkat çekici unsurlarından biri olduğu için kubbedeki yazılar da hat sanatı bakımından kayda değer bir önem arz etmektedir. Yani hat sanatının mimarideki gelişimi hakkında fikir yürütebilmek için kubbe yazılarının tahlil edilmesi büyük bir zarurettir.

Bu çalışma ile, Üsküdar'daki Osmanlı dönemi camilerinin merkezî kubbe yazıları, muhteviyat, mekân-anlam ilişkisi, yazı çeşidi, tasarım özelliği, istif şekli, uygulama tekniği, harf bün-

yesi, hareke ve tezyini unsurlar, renk kullanımı gibi alt başlıklar halinde estetik bir tahlile tabi tutulması ve kubbe yazılarının yüzyıllar içindeki gelişimi hakkında bir kanaate ulaşılması hedeflenmektedir.

Üsküdar Atık Valide Sultan Camii Çini Süsleme Programı

Gülcan Kaplan

Bildiri konusu; “Üsküdar Atık Valide Sultan Camii çini süsleme programı olup, çini sanatına ve 16. yüzyıl Osmanlı çiniciliğine genel bir bakış yapıldıktan sonra Külliye, Caminin kısa tarihçesi, çini bezemeli alanlar, kompozisyon şemaları, uygulanan motiflerin analizi, camiden çalınan çiniler” ile varılan sonuçtur.

16. yüzyıl Osmanlı Devletinin, siyaset, ekonomik, sanat vb. alanlarda dünyaya hükmettiği dönemdir. Bu yüzyılda Osmanlıda saraya bağlı sanat kolu olarak gelişmiş klasik yapılarda, mimariyle bütünlük arz eden çini sanatının en güzel örneklerini dinî yapıların iç ve dış bezemelerinde görmekteyiz. Mimar Sinan yapılarında süsleme hiçbir zaman mimarînin önüne geçmemiştir. Çini süslemenin yerini mimarî elemanlar belirlemiş ve yapının banisinin istekleri de zaman zaman göz önüne alınmıştır. Sinan tarafından inşa edilen eserler diğer tezyini elemanlar yanında uygun orantı dengesi içinde çini süsleme elemanı olarak kullandığı için ayrı bir güzellik kazanmıştır.

Üsküdar Toptaşı'nda bulunan cami II. Selim'in eşi ve III. Murat'ın validesi Nurbanu Sultan tarafından 1583'de yaptırılmıştır. Camide mihrab duvarı, soncemaat yeri pencere alınlıkları 16. yüzyıl ikinci yarısına ait sıraltı tekniğinde İznik çinileriyle tanzim edilmiştir. Mihrab sekisi (sofası) duvarı ile ona paralel, dik uzanan duvarda, pencerelerin üstünde lacivert zeminli, beyaz renkli kuşak yazısı yer alır. Yazının zemin dolusunda, rûmî, hataî, penç, yaprak ve geometrik motifler, kırmızı, yeşil, kobalt, firuze renk ile tezyin edilmiştir. Yazının üstünde tepelik bordür uzanır. Alt tarafında ve kenar bordürlerinde alttaki hurde rûmî motifli friz tekrarlanır. Mihrabın iki yanındaki dolapları kuşatan bölümde, beyaz, lacivert, firuze, kırmızı renkli bahardallı, hatai, penç, yaprak, bulut motifli bordürler yer alır. Mihraba dik uzanan yan duvarlarda sivri kemerli sathi nişler meydana getiren bahardallı ikiz panolar, kırmızı, firuze, kobalt, yeşil renkli, rûmî, natüralist uslûbda çiçekler (lale, karanfil, goncagül, yapraklar) ile panonun ortasında lacivert zeminli üst üste madalyonlar bulunmaktadır. Kenar bordürleri firuze renk zemin üzerine hurde rûmî'lidir. Harimde güney duvarında, soncematte revaklı avluda, kare, dikdörtgen

formlu kitabeli, bordürlü çinili pencere alınlıklarının dördünde caminin Nurbanu Sultan tarafından yaptırıldığı diğerlerinde ise ayetler yazılıdır.

Cami hariminde mihrap, güney duvarı ve son-cemaat mahalli pencere alınlıklarını kaplayan çiniler içerisinde eksik alanlar farklı camilere ait çiniler ile farklı zamanlarda çalınan 16. yüzyıla ait İznik çinilerinin yerine aslına (orjinaline) uygun olmayan yeni yapılan Kütahya çinileri ile kaplanmıştır.

Su Mimarisini Oluşturan Öğelerden, Üsküdar'da Osmanlı Dönemi Şadırvanları ve Günümüzdeki Koruma Sorunları

Gülhan Benli

İslam dininde büyük ibadetlerden sayılan insanların su ihtiyacının karşılanması, Osmanlı döneminde hükmü altındaki bölgelerde hayır amaçlı pek çok çeşme, sebil, şadırvan, sarnıç, hamam gibi yapıların inşa edilmesiyle kendini gösterir. Bu yapı türlerinden cami, medrese ya da han avlularında konumlanan şadırvanlar, dörtgen ya da çokgen planlı küçük yapılar olup, cephesinde sütun, paye gibi bezemeler görülebilen, kendine has mimarisi olan küçük ölçekli yapılardır. Anadolu'da birçok yerde geleneksel biçimiyle görülebilen şadırvanların, özellikle Osmanlı başkentlerindeki örnekleri ilgi çekici detay ve farklı formlara sahiptir. Su mimarisini oluşturan yapı grubunda yer alan şadırvanların en güzel örneklerini uzun yıllar Osmanlı'ya başkentlik yapmış İstanbul'un en nadide semti olan Üsküdar'da görmek mümkündür. Osmanlı cami mimarisinin temel öğelerinden kabul edilen şadırvanların birçoğu, araştırmalarda cami ya da külliyesinin mimari ve sosyal boyutu ön

plana çıktığından, bu büyük yapıların bünyesinde saklı kalmış ve varlıkları tam keşfedilememiştir. Bazı şadırvanların mimari biçimlenişleri, o küçücük alanda sahip olduğu oymacılık, hat sanatı ya da sergilediğı mermer işçiliğı ile neredeyse kendisinin de bir parçası olduğu camisiyle yarışır durumdadır.

Bu çalışma kapsamında Üsküdar'da su mimarisinin gelişimi hakkında yapılan araştırma kısaca paylaşılarak, semtte bulunan şadırvan mimarisi aktarılacaktır. Şadırvanlarda uygulanan şebekeler, cephelerindeki bitkisel motifli kabartmalı rölyefler, üst örtüde görülen farklı formlar, saçak altındaki kalem işleri gibi sanatsal ürünlerin yanı sıra ahşap, metal ve mermer işçiliklerinin birlikteliğinden ortaya çıkan bu mimari eserlerin, günümüzdeki koruma durumları tespit edilecektir. Bir medeniyetin yaşamsal ürünü olan, teknik ve sanatta kazanılan birikim ile şekillenen şadırvanların, su yapılarına ait mimarinin oluşumunda verdiği katkı ifade edilecektir.

**Silâhdar Fındıklı'lı Mehmed Ağa'nın
Yeni Bir Eseri Ve Üsküdar Vâlide Sultan
Câmii'nin İnşâsına İlişkin İzlenimleri
(1120-1123/1708-1711)**

Hakan Yılmaz

Sultan IV. Mehmed'in en sevdiği eşi ve Sultan II. Mustafa ve III. Ahmed'in anneleri olan Emetullâh Gülnûş Râbi'a Vâlide Sultan'ın (1647-1715) Üsküdar'ın merkezinde inşâ ettirdiği "Vâlide Sultan", ya da diğer adıyla "Vâlide-i Cedîd" câmii ve külliyesi, hayır ve hasenâta düşkünlüğü ile tanınan bu dindâr ve iyiliksever Vâlide'nin direktifiyle Üsküdar'ın en gözde noktalarından birinde kurulan ve âdetâ bölgeye damgasını vuran, Osmanlı mîmârî târihinin kuşkusuz en güzel ve en ihtişamlı eserlerinden birisidir. Şu kadar var ki, Osmanlı Üsküdar'ının simgesi niteliğindeki en önemli yapılardan biri olmasına rağmen, klasik Osmanlı tarih yazım geleneğinin bir sonucu olarak, başta vak'anüvis Mehmed Râşid Efendi olmak üzere, devrin kaynaklarında eserin inşâsının ne şekilde gerçekleştiğine ilişkin kısa ve kesik kayıtlar dışında ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bildiride; Silâhdar Fındıklı'lı Mehmed

Ağa'nın literatürde varlığı bilinmeyen Eḳālīm-i Mübāreke adlı çağdaş risâlesinin yegâne nüshasının son yedi varağına kaydettiğı, Üsküdar Vâlide-i Cedîd Câmii'nin inşâ sürecini anlatan ayrıntılı tasvirleri ışığında; câmiinin arsasının satın alınışından ilk temelinin kazılışına, Vâlide Sultan'ın farklı iskelelerden sık sık Üsküdar'a gelip inşaatı safha safha tâkip edişinden, kethudâsı Mehmed Ağa ile bu konuda yaptığı mülâkatlara; eserin yapımı boyunca halka ve devlet adamlarına verilen büyük ziyâfetler ve dağıtılan ihsanlardan, câmiinin ibâdete açılışı ve Sultan III. Ahmed'in burada ilk Cumâ namazını kılışına kadar, külliyeinin üç yıllık inşâ süreci bilinmeyen tüm yönleriyle aydınlatılmaya çalışılacaktır. Anahtar kelimeler: III. Ahmed, Emetullah Gülnuş Valide Sultan, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Üsküdar Valide-i Cedid Camii.

Bir Eğitim Tarihi Nüvesi “Üsküdar Mekteb-i İdadî-i Mülkiyyesi Tevzî-i Mükâfat Cedveli”

Halide Aslan

Günümüzde Eğitim ile ilgili reformlar yeniliklere zaman ve efor ayrılmadığı bir zaman dönem yok gibi. İlköğretim, lise, üniversite ve bunlar da kendi içlerinde farklı kategorilere ayrılmakta. Ve bunlarla ilgili eksiklikler her yıl yeni bir gündeme konu teşkil etmektedir. İngiltere’nin Cambridge kolejlerinin, Nizamülmülk’ün öncülüğünde ortaya koyduğu ve Osmanlı’da en iyi zamanlarını yaşıyan medreseler örneğinde kurulduğu gerçeği artık herkesçe malum.

Osmanlı döneminde de durum çok farklı değildi. Çeşitli vesilelerle eğitim hususunda revizyona gidilmekte idi. Üsküdar İdadi Mülkiye mektebinde yapılacak düzenlemeler özellikle de mükafat cetveli konusunda 1309-1310 öğretim yılında bir düzenleme yapılmış ve bununla ilgili de bir risale yayımlanmıştır. Son zamanlarda Bologna sürecine uyumlu hale getirmeye çalıştığımız program çalışmalarına benzeyen bu risalede, her sınıfın dersleri, alınacak öğrencilerde aranan şartlar, sınavlar hakkında

bilgi, öğrencilere verilecek ceza ve mükafatlar hakkında malumat ve son olarak bir ve ikinci sınıflarda öğrencilerin her derste aldıkları mükafatları aktaran tablolar vardır. Osmanlıca hazırlanan bu risale, eğitim ve öğretim ile ilgili hem dönem hakkında bilgi vermesi, hem de günümüze tuttuğu ışık dolayısıyla önem arz etmektedir. Bu risale özelinde hem Üsküdar'da bulunan okula hakkında bilgi almak hem de eğitim tarihine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Dönem belgeleri ile konuya daha farklı bakış açıları kazandırılacağı umulmaktadır.

Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Üsküdar Destanları ve Bu Destanlarda Üsküdar

Halil İbrahim Şahin

Destan, âşık edebiyatında genellikle bir olay üzerine dörtlükler halinde söylenmiş uzun soluklu şiirleri adlandırmak için kullanılmıştır. Özellikle İstanbul âşık muhitlerinde, İstanbul'un çeşitli semtleri üzerine söylenmiş destanlar, semai ve halk hikâyesi gibi türlerin icra edildiği konaklarda, kahvehanelerde ve sohbet meclislerinde bir dönem çokça talep görmüştür. Üsküdar da İstanbul âşıkları için şiirlerini icra ettikleri ve sanatlarının karşılık bulduğu semtlerin başında gelir. Bu yönüyle Üsküdar pek çok âşığın hayatında önemli bir yer edinmiş, âşıkların şiirine girmiş ve çok çeşitli olayları ve yönleriyle özellikle destanlarda kendine geniş bir yer bulmuştur. Üsküdar'ın edebiyattaki imajını, 20. yüzyıla, hatta daha sonraki yıllara kadar belirleyen âşıklar ve onların sözlü edebiyat mahsulü olarak söyledikleri destanlar olmuştur. Bu bildiride 1800'lü yıllardan itibaren cönklere, mecmualara ve taşbaskısı eserlere girmeye başlayan ve Üsküdar'ı konu edinen destanlar ve bu destanlardaki Üsküdar imajı

ele alınmıştır. Üsküdar üzerine destan söyleyen Âşık Razî, Vasıf Hiç ve Âşık Veysel gibi âşıkların Üsküdar destanlarının kayıtları, icra ortamları, icra şekilleri, bu destanların devrinde bıraktığı akisler, destanlarda ele alınan konular ve Üsküdar imajı âşık tarzı destan geleneğiyle mukayeseli olarak incelenmiştir. Âşıkların dilinden Üsküdar'ı anlamayı, Üsküdar imajını tespit etmeyi ve incelemeyi hedefleyen bu bildiride, batılı anlamda hikâye, roman ve şiir üreten edebiyatçılardan önce sözlü edebiyatta Üsküdar'ın hangi yönleriyle ve ne şekilde yer bulunduğunu aydınlatan sonuçlar elde edilmiştir.

Üsküdar Çeyrekçi (Kasap) Esnafı

Hamit Pehlivanlı

Üsküdar tarihin eski devirlerinden beri önemli yerleşim yerlerindendir. Osmanlı Devleti döneminde de bu özelliğini korumuş ehemmiyetli mülki birimlerinden biri olmuştur. Cumhuriyet devrinde de kısa süreliğine vilayet statüsü elde etmişse de 1926'da tekrar ilçe statüsüne geri dönmüştür. Geniş bir alana yayılmış muhtelif mahallelerden oluşmaktadır. 19.asırda muhtelif tarihlerde yapılan Nüfus kayıtlarında bu mahalle ve semtlerin teker teker isimleri bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan bu defterler son zamanlarda araştırmacılara açılmış ve önemli tetkikler yapılmaya başlanmıştır. Defterlere hem yerli ahali, hem göçler münasebetiyle Üsküdar'a gelip yerleşenler hem de buraya bağlı Haydar Paşa Limanına gelen muhacirlerin kayıtları yapılmıştır. Bu kayıtlar Osmanlı Millet sistemi çerçevesinde müslim, gayr-i müslim nüfus olarak kaydedilmiştir. Nüfusa dayalı araştırmalara sağlayacağı katkı yanında, sosyal ve ekonomik hayatı ilgilendiren hususlarda da tarihçilere kaynaklık edecek mahiyettedir. Esnaftan bahseden

28 adet nüfus defteri incelendiğinde Üsküdar esnafının mahalle ve caddelere göre kayda geçirilmiş olduğu görülmektedir. Bu defterlerden 1258 tarihli olanda “çeyrekçi-kasap” esnafından bahsedilmektedir. Nüfus defterlerinde kasap esnafı tasnifine ve sayımına rastlayamadık. Kasap yerine “Çâryek” yazılmıştır. Bu esnafa “çeyrekçi” de denilmektedir. Mahallelerdeki çeyrekçi esnafı dükkan dükkan tek tek yazılmıştır. Kayıtlardan anlaşıldığına göre Üsküdar’da toplam 83 çeyrekçi esnafı bulunmaktadır. Dükkan isimlerinden büyük çoğunluğun Müslümanlara ait olduğu anlaşılmaktadır. Çok az miktarda gayr-i müslim Osmanlı vatandaşlarının adına kayıtlı dükkan bulunmaktadır. Ancak çalışan tezgahlar, usta, kalfa ve çırakların tamamı gayr-i Müslimlerden oluşmaktadır. Doğum yerleri Üsküdar olanlar olduğu gibi, daha çok taşradan gelen gayr-i müslim Osmanlı vatandaşları bu mesleği icra etmektedirler. Bu tebliğimizde Üsküdar’ın kasap esnafı ile ilgili bazı bilgiler ortaya konulacaktır.

Sinan'ın Son Türbelerinden Üsküdar Doğancılar'da Hacı Ahmed Paşa Türbesi Üzerine Notlar

Hamza Gündoğdu-Güneş Alçı

Üsküdar'ı Kadıköy'e bağlayan Doğancılar Meydanı, Osmanlı tarihi ve eserleri açısından önemli bir merkezdir. Henüz Osmanlı yapılaşmasının yoğun olmadığı bu semtte, XVI. yüzyıldan itibaren dini ve sivil mimarlık alanında yapılar boy göstermeye başlamıştır. Bunlardan biri de söz konusu meydanın av kuşlarının (doğan, şahin, atmaca, çakır vb.) yetiştirildiği, av eğlencelerinin düzenlendiği bir meydan olmasıdır. Bu meydanda XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan bazı yapılar, büyük ölçüde özelliklerini yitirmiş olsalar da bir kısmı orijinalitelerini sürdürmektedir.

Burada yer alan eserlerden biri de Mimar Sinan'a atfedilen ve onun son türbelerinden olan dönemin Çakırcıbaşı Hacı Ahmet Paşa tarafından yaptırılan türbedir. Türbenin banisi olan Hacı Ahmet Paşa; Candaroğullarından Kızıl Ahmed'in torunları Şemsi Ahmet ve Mustafa Paşa'nın kuzenleri olup Enderun'da yetişmiş,

II. Selim ve III. Murat dönemlerinde Konya ve Rumeli Beylerbeyliklerinde bulunmuştur.

Mimar Sinan'a ait tezkirelerden Tezkiretü'l Ebniye'de Hacı Paşa Türbesi olarak kayıtlı bulunan eser, kapı üzerinde ebced ile yazılmış kitabeye göre H.984 (M. 1576-1577)'de yaptırılmıştır. Ancak yüz yaşını aştığı bilinen Hacı Ahmet Paşa, türbenin yapımından on dört yıl sonra ölmüş ve bu türbeye gömülmüştür.

Kesme küfeki taşından, sekizgen planda inşa edilmiş olan türbenin çevresinde; daha önce inşa edilmiş olan Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii ile daha sonraki tarihlerde inşa edilen küçük bir türbe, bir su kulesi, pek çok mezardan oluşan hazire, çeşme, mektep, tekke vb. ile çevre, tam bir Osmanlı mimari karakteri kazanmıştır.

Türbe içerisinde Hacı Ahmet Paşa'nın sandukasından başka biri mermer, ikisi ahşap olmak üzere dört mezar daha bulunmakta bunların, Paşa'nın eşi ve çocuklarına ait oldukları tahmin edilmektedir. Duvarlardaki yazı kuşağı, Ayet'el-kürsi ile kısa Arapça dualardan oluşmaktadır.

Bildirimizde Sinan'ın son türbesi olan Hacı Ahmet Paşa'ya ait bu eser tanıtılırken önünde, yanında, çevresinde oluşan diğer yapılarla oluşan bütünlüğe de değinilecektir.

Osmanlı Döneminde Üsküdar'da Açılan İlk Sivil Modern Okul: Üsküdar Merkez Rüşdiye Mektebi

Hatip Yıldız

Rüşdiyeler, Osmanlı'nın açtığı ilk sivil modern eğitim kurumları olup, rüşd yani ergenlik çağına gelen çocukların devam ettiği okullardır. Osmanlı'da ilk olarak açılan ve kendine özgü yönleri bulunan rüşdiye mektepleri; 1839 yılında açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-i Edebiye'dir. Bu iki okul, Babiâli'ye memur yetiştirmeye devam ettiği halde, yeni ihtiyaçlara ve Tanzimat Devri'nin reformlarına ışık tutmaktan uzaktır. Bu nedenle, orta dereceli okullar olan rüşdiyelerin yeniden yapılandırılmasına ve yeni okulların açılmasına teşebbüs edilmiştir. Bu çerçevede, 1847'de başlangıç olarak Davud Paşa, Bayezid, Üsküdar, Topخانه ve Babiâli civarında Ağa Camii'nde olmak üzere 5 adet rüşdiye mektebi açılmıştır.

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile öngörülen modern ve eğitime elverişli okulların yaygınlaştırılması düşüncesi, Tanzimat Dönemi'nde tam olarak gerçekleştirilememiş; belirlenen

hedeflere ancak II. Abdülhamid Dönemi'nde ulaşılabilmektedir. Bu dönemde, İstanbul'da büyük ve muntazam binalar yapılarak eski rüşdiyeler buralara nakledilmiştir. "Merkez rüşdiyesi" denilen bu rüşdiyelerin başında Unkapanı, Bayezid, Mahmudiye, Fatih, Davud Paşa, Ayasofya, Üsküdar, Beşiktaş, Topkapı ve Hamidiye rüşdiyeleri gelmektedir. Bunların yanı sıra, Altunizade, Beykoz, Eğrikapı ve Kadıköy'deki Hamidiye ile Nümune-i Şükran-ı Hamidî rüşdiyeleri de yeniden inşa edilerek öğretime açılmıştır.

Üsküdar Merkez Rüşdiyesi, sözü edilen rüşdiyeler arasında ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü mektebin temeli 1847 yılında atılmış olup, Osmanlı döneminde Üsküdar'da açılan ilk sivil modern okuldur. Üsküdar'da Paşakapısı'nda açılan mekteb, II. Abdülhamid Dönemi'nde 77.306 kuruş 25 para sarf edilerek genişletilmiş ve yeniden eğitim-öğretime başlamıştır. Hemen hemen Cumhuriyet Dönemi'ne kadar aktif olan okul, idadi mekteblerine ve yüksek okullara çok sayıda öğrenci yetiştirerek, Osmanlı'da ortaöğretim ve yükseköğretimin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Bu alışmada; Osmanlı döneminde İstanbul'un Anadolu yakasının merkezi olan Üsküdar'da açılan ilk sivil modern okul olup, uzun yıllar eēitim-ēretim hizmeti veren Üsküdar Merkez Rüşdiye Mektebi'nin tarihçesi, muallim ve talebe durumu ile okutulan dersler ve mektebin Osmanlı eēitimine katkısı hakkında, resmi devlet kayıtları ve bilhassa arşiv belgeleri ışığında bir deēerlendirme yapılacaktır.

**Zamana Meydan Okuyan Bir Konak:
Ferik İbrahim Paşa Konağı - Üsküdar
Eski Belediye Binası**

Hayriye İsmailoğlu,

Osmanlı döneminde yerleşime açılmış olan Doğancılar semti, adını Evliya Çelebi'ye göre, padişahların av kuşlarını yetiştiren “Doğancılar Ocağı'ndan” almaktadır. Bölgenin eski fotoğraflarını incelediğimizde yoğun ahşap konut dokusu dikkat çekmektedir. 1950'lerde İstanbul'un imar hareketleri ve göç alması neticesinde ahşap konutların çoğu yıkılarak, yerine yüksek katlı betonarme apartmanlar yapılmıştır.

Tebliğe konu olan konak, Mehmet Nermi Hascan'ın Üsküdar araştırmalarında “İbrahim Paşa Köşkü” olarak isimlendirilmiştir. Başbakanlık Osmanlı arşivinde yer alan bir belgede (Dosya No: 1169, Gömlek No: 87623, Fon Kodu: BEO) Maarif Nezareti Ferik İbrahim Paşa'nın veresinde bulunan konağın devlet dairesi satılmasına, ahşap ve harap olmasından ötürü Paşa karşı çıkmıştır. Çünkü bahsi geçen Miladi 1898 tarihli belgede kamu yapıları için kargir yapılar seçilmesi gerekliliği bildirilmiştir. Ancak

1910 yılı içerisinde Üsküdar Şehremanetince satın alınmıştır.

1877’de Mutasarrıflık olan Üsküdar’da daire olarak adlandırılan dört tane idari merkez oluşmuştur. Bunlardan 17. Daire Doğancılar’da yer almaktaydı.1913 yılında daireler değiştirilerek şubelere dönüştürülmüş, İbrahim Paşa Konağı ise önce daire daha sonra şube olarak satın alınmıştır. 1984 yılına kadar kamu yapısı olarak basit onarımlar ile kullanılmış, yeni belediye binası inşasından sonra terk edilince konak ve bahçesi okul öncesi eğitim, kültürel tesis, restoran gibi işlevler verilerek kullanılmıştır. 1995 yılında ise “Doğancılar Köşkü” adı ile restore edilmiştir. Günümüzde ise yine belediye mülkiyetinde bulunup kullanılmamaktadır. Rölöve restorasyon, restitüsyon projeleri hazırlanarak, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna teslim edilmiş olup, restorasyonunun gerçekleştirileceği ve yeniden yaşayan bir konağa dönüşeceği zamanı beklemektedir.

Osmanlı dönemi Anadolu Yakası ahşap konakları incelenerek, İbrahim Paşa konağı ile yapısal özelliklerinin karşılaştırılması, literatür taraması, Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon

Projeleri incelenerek ve görsel analizler aracılığıyla yapının geçirdiği değişimleri okumak, Pervititch Haritası gibi İstanbul haritaları da çalışmamı destekleyen diğer unsurlardır. Özetle bu metnin başat derdi, Üsküdar Doğancılar Semtinde yer alan ve günümüze ulaşmayı başaran Ferik İbrahim Paşa Konağı'nın sahibi, yapının yüklendiği işlevler, onarım ve restorasyonlar nedeniyle geçirdiği değişimlere rağmen zamana meydan okumasını kronolojik olarak sunabilmektir.

Üsküdar Şer'iyye Sicillerine göre 16. yy'da Osmanlıda Noterlik İşlemleri

İbrahim Ülker

Osmanlı yargı sisteminde Üsküdar Kadılığı "Bilâd-ı Selâse" diye adlandırılan üç önemli kadılık arasında yer almaktadır. Bilâd-ı selâse kadıları(Galata, Üsküdar, Eyüp) İstanbul'un asayiş, sosyal ve ekonomik düzeni için İstanbul kadısı ile sıkı iş birliği yaparlar ve zaman zaman ortak toplantılar düzenleyerek çeşitli meseleleri görüşürlerdi. Osmanlıda Üsküdar Kadılığı önemli kadılıklardan kabul edilir, meslekte deneyim kazanmış üst düzey kişiler bu göreve getirilirlerdi. Osmanlıda kadılar yargılama görevi dışında birçok görev ifa etmiş olup; bu günkü belediye, asayiş, noterlik, savcılık görevleri de kadılar tarafından ifa edilmiştir.

Kadılar görev yaptıkları süre boyunca siciller tutarlardı. Bu sicillere sadece kendilerine intikal etmiş olan hukuki ihtilafları yazmakla kalmazlar günümüzdeki noter kayıtları, vakıf senetleri, satım, bağış, ödünç işlemleri; belediyecilikle ilgili belgeler ve düzenlemeler, pazarlarda satılan ürünlerin fiyatları; esnaf, zanaatkâr ve ti-

caret erbabına yönelik belgelerde bu sicillere kaydedilirdi.

Üsküdar kadı sicillerinden Hicri 919-1342 (1513-1923) yıllarına ait 801 adet defter günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmada, Üsküdar kadı sicil kayıtlarından yola çıkarak 16.yy. Osmanlı adalet sisteminde noterlik işlemlerinin nasıl gerçekleştirildiği açıklanmaya çalışılacaktır.

Üsküdar'da İktisadi Hayat: Yeni Merkantilist Bir Şehrin 'Kü-Yerel' Dinamikleri

İrfan Kalaycı

Kapsam: Osmanlı döneminde bir vilayet olan Üsküdar, 1926'da bağlandığı İstanbul'un en kadim ve en meşhur ilçelerinden biridir. Orta ölçekli bir şehrin (600 bin civarında) nüfususunu barındırdığı için Üsküdar'ın iktisadi hayatı canlıdır. Uygarlığın en büyük kuramcılarında biri olan İbn Haldun'a göre "insanı şehirli hayata zorlayan mülk ve servettir." Bunların ana kaynaklarından biri, merkantilizmin esası olan ticarettir. Üsküdar'ın ekonomisi de ticaretle dönmekte ve dönüşmektedir. Bu dönüşümü sağlayan altı ana "kü-yerel" dinamik öne çıkmaktadır: 1-Deniz ve deniz ticareti; 2-turizm; 3-kentsel dönüşüm; 4-alınan göç; 5-Marmaray tüp geçidi ve 6-AVM'ler. Bunlardan özellikle sonuncusu, Üsküdar'da iktisadi hayatın diğer dinamiklerinin bir toplamı, bir sonucu, bir bireşimi ya da aynası niteliğindedir. Zira AVM denilen 'akıllı' binalarda konuşlandırılan dükkân ve mağazalar, her türlü yerli ve yabancı tüketim malının arz ve talep edildiği, fiyat ve kalite rekabetinin yaşandığı, orta sınıfın refah düzeyine

hitap edildiği ve dolayısıyla “yeni merkantilizm” denilen ticari kapitalist düzeninin yatay kuleleridir.

Amaç ve Yöntem: Bu çalışmanın amacı, Üsküdar’ın iktisadi hayatına egemen olan ticaretin “yeni merkantilizm” öğretisi ışığında “kü-yerel” dinamiklerle anlatmaktır. “Yeni merkantilizm”, iktisadi ilişkilerde ve faaliyetlerde devletçiliğin etkili ve milliyetçiliğin de belirleyici olmadığı ve kıymetli maden ticareti yerine dövizle ticaretinin egemen olduğu bir iktisadi düzen demektir. Bu düzenle uyumlu olan “kü-yerel” (g-lokal) sözcüğü ise, küresel (global) düşünüp yerel (lokal) renkleri silmeden hareket etmek düşüncesinden doğmuştur. Burada izlenen düşünce yöntemi bütünün özel bir parçasını irdeleme bağlamında-“tümdengelim” iken, araştırma yöntemi ise salt gerçek yaşama uyan hususları ön plana çıkarma bağlamında “soyutlama”dır.

Beklenen Bulgular: Eski merkantilizmin (15-18. yy.) karakteristik özelliği olan değerli maden ticareti ve devletçilik, küreselleşmenin de etkisiyle yeni merkantilizme (1980’den bu yana) evrilmiştir. Şimdi, Üsküdar gibi yerel bir ticaret merkezinde de liberalizm ve finansallaşmaya

bağlı bir küresel alışveriş kültürü egemendir. Burada gittikçe büyüyen ticari sermaye birikimi çeşitli finans (banka, borsa, vb.) kanallarıyla; İstanbul'a, dünyanın yükselen pazarlarından biri olarak tüm Türkiye'ye ve dış dünyanın şirketlerine dağılmakta ve oralardaki sermaye ile bütünleşip yeni yatırımlara kaynaklık etmektedir. Kısacası, bu somut gelişmeler göstermektedir ki; bir metropol-megapol şehri olan İstanbul'un ticari ayağında yer alan Üsküdar küreyel bir iktisadi yapıya ve hayat tarzına sahiptir.

Üsküdar'ın Bir Osmanlı Kenti Olarak Şekillenmesinde Rum Mehmed Paşa Camisi'nin Etkisi

İrfan Özgül-Murat Çetin

İstanbul'un fethinden yaklaşık yüz yıl önce Türklerin eline geçtiği bilinen Üsküdar'da, bu dönemlerden kalan bir Türk yerleşimi yoktur. Fetih'ten sonra kentin azalan nüfusu Anadolu'dan getirilen Türklerin yerleştirilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Anadolu'dan gerçekleştirilen nüfus naklinde önemli görevler üstlenen ve araştırmaya konu olan caminin de banisi olan Rum Mehmed Paşa, getirilen nüfusun bir bölümünün, II. Mehmed'in şenlendirme politikası çerçevesinde yaptırdığı külliye'nin etrafına yerleşmelerini sağlamıştır. Böylece Damalis Burnu adı verilen bölgede, Üsküdar'ın ilk Osmanlı mahallesi olan Rum Mehmed Paşa Mahallesi oluşmuştur. Yapının inşa edilmesi ve çevresinin Anadolu'dan getirilen nüfusun yerleşeceği şekilde imar edilmesiyle birlikte Üsküdar bir Osmanlı kenti olarak biçimlenmeye başlamıştır.

Rum Mehmed Paşa Camisi 1471 yılında büyük bir külliye kompleksinin parçası olarak inşa edilmiştir. Külliye, Üsküdar'a bir kompleks olarak inşa edilen ilk yapıdır. Bu yapı kompleksi, ulaşım, ticaret, su kaynakları, topografya gibi fonksiyonel faktörler düşünülerek Üsküdar'ın rasyonel olarak en uygun yerine inşa edilmiştir. Yapı için seçilen arazi üzerinde eski bir Bizans manastırının bulunması bu mevkinin merkezi konumunu göstermektedir. Yapının inşa edilme sürecinde, hem fiziksel topografyanın, hem de tarihsel topografyanın sunduğu avantajlardan ve potansiyellerden önemli ölçüde yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

Külliye kompleksinin merkezi konumunu asıl pekiştiren unsur Üsküdar Limanı'nın hemen üzerine inşa edilen Rum Mehmed Paşa Vakfı'na bağlı bedesten/arasta olmuştur. Arasta, külliye kompleksinin yaklaşık 200 metre kuzeyine inşa edilmiştir. Arastayla bağlantılı olarak caminin sahip olduğu bu avantajlı konum onu, Üsküdar'ın kent strüktüründe “merkez” kılmıştır. Önemli bir kentsel donatı elamanı olan ticari ve sosyal faaliyetlerin sergilendiği Üsküdar Çarşısı, doğal olarak bu merkezin çevresinde

gelişmiştir. Bu özellikleri nedeniyle Rum Mehmed Paşa Külliyesi'nin yerleşim yeri oluşturma ihtiyacına cevap üretmek ve hemen yakınına konumlandığı limanın işlevselliğine katılımı arttırmak için inşa edildiği değerlendirilmektedir.

Muhammed Emin Şirvani Üsküdari

Kamandar Şerifov

XV-XVI. yüzılların meşhur şahsiyetlerinden olan Muhammed Emin Sadreddin Şirvani Üsküdari Azerbaycan`ın Ağdaş vilayetinde ziyalı ailesinde doğulmuştur.Babası Sadreddin dövrünün tanınmış alimlerinden olmuştur. Muhammed Emin ilk olarak tahsilini Ağdaş`ta aldıktan sonra muhtelif ilimlere derinden yiyelenmek için İstanbul`a gitmiş ve Üsküdar`da yaşamıştır. H.1036 (1626) yılda vefat etmiş alim kendi vasiyetine göre Üsküdar`da defn olunmuştur.

Onun ilim tarihini öğrenmek bakımından çok değerli olan “el-Fevaid el-Hakaniyye el-Ahmedhaniyye” eseri Osman`lı Sultanı Ahmed`e etmiştir. Eserde 54 aded mühtelif Orta asr ilimlerinin tesnifatını vermiş ve onlardan bahs etmiştir. Alimin adaba dair “Cihet el-Vahde” adlı farklı ilimlerin doğru tadrıs üsul ve istikametlerini şerh ediyor. Dövrünün tanınmış alimlerinden Abdülatif bin Muhammed bin Dancan bin Hamza Dağıstani el-Hazi onun bu eserine “Utur el-Yasemin” adlı şerh yazmıştır. Bu şerhin alimler tarafından beyenilmiştir.

Alim kendinin “Cihet el-Vahde” eserine “Risa-
le ala bahs Cihet al-Vahde” adlı şerh de yaz-
mıştır. Manbalarda Muhammed Emin`in “Ci-
het el-Vahde” eserine çoklu şerh ve haşiyeler
yazıldığı bildirir. Halil bin Hasan bu şerhler ve
haşiyeler arasında Mevlana Muhammed Sadık
bin Feyzulla bin Muhammed Emin Mehşinin
şerhininen kıymetli tadmkat olduğunu yazı-
yor. Alim kendi kalemini arab dilçiliyi sahasın-
da da sınamıştır. O, İbn el-Hacib`in “el-Kafiye
fi`n-nahiv” ve ez-Zamahşeri`nin “Ennmuzac
fi`n-nahiv”, Nacmeddin Kazvini`nin “er-Risa-
le eş-Şamsiyye fi`l-Kavaid el-Mantikiyye” adlı
eserlerinin şerhlerine haşiyeler yazmıştır.

Muhammed Emin `nin farklı ilim sahaları-
na ait “Teaddüd el-Kavami”, “el-Mabde ve`l-
Miad”, “Faide tavle fi ilim el-Maani”, “Mekalet
ehli`l-alem ve`l-Mazahibi`l-Muhalifeti li Tavai-
fi`l-Umem” ve başka eserlerin müellifidir. O,
“el-Fatiha” ve “İhlas” surelerini, elece de “en-
Nahl”, eel-İsra”, “el-Araf”, “Hud”, “Yunis”, “Yu-
sif” ve başka surelerden ayrı-ayrı ayeləri tefsir
etmiş, el-Beyzavi`nin meşhur “Envâr et-Tenzil
ve Esrar et-Tevil” adlı tefsirine talikler de yaz-
mıştır. Deyilenlerden başka alimin Kuran`ın

tefsirile bağlı “er-Risale fi beyan ma yeteelle-
ku bi`l-Hamd”, “Faidetun fi tefsir kavluhu Teala”
adlı eserleri de vardır.

Üsküdar Müftülüğü'nden Diyanet İşleri Başkanlığı'na İbrahim Bedrettin Elmalı

Kamil Coştu

İbrahim Bedrettin Elmalı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çeşitli kademelerinde görev yapmış, kurumun önemli şahsiyetlerdendir. Bu durumu dönemle ilgili Cumhuriyet arşiv belgeleri ve gazetelerden de anlamak mümkündür. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan emekli olmuş başkanlar arasında en çok belge ve haber (hemen hemen) onun hakkındadır.

İbrahim Bedrettin Elmalı, 1903'te Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğmuştur. Muhammed Hamdi Yazır'ın desteğiyle 1916'da İstanbul'a geleerek eğitimine devam etmiş 1928'de Darülfünun İlahiyat fakültesinden mezun olmuştur. 1927-1931 tarihleri arasında ücretli olarak Haydarî Hüseyin Dede ve Haseki semtindeki Şirmend Çavuş Camii'nde müezzinlik, 1931-1932'de Sankt Georg Avusturya Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği gibi görevlerde bulunmuştur. 1935'te İstanbul müftülüğünde katip olarak göreve başlamış 1944'te Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne tayin olmuş, 1953'te tekrar Diyanet teşkilatına

geçmiştir. 1953-1961 tarihleri arasında Üsküdar müftülüğü, 1961-1965 tarihleri arasında İstanbul Müftülüğü yapmış 1965-1966 arasında ise Diyanet İşleri Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden alınışı oldukça olaylı olmuş, gazetelerde pek çok haberin neşredilmesinden dolayı 1966, 'Elmalı' yılı olarak zikredilmiştir. 1966'dan sonra iki dönem milletvekilliği görevinde bulunan Elmalı, 1994'te hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin din-devlet-laiklik ilişkisinin anlaşılması için oldukça önemli bir şahsiyet olan Elmalı'nın anlaşılması ise Üsküdar'dan başlamaktadır.

Bir İstanbul Yazarı Olan Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Üsküdar

كأسيم يتيش

مؤسسة آل البيت الملكية الفكرية الإسلامية

Sâmiha Ayverdi, bir İstanbul yazarıdır. Onun eserlerinde İstanbul ve semtleri sadece tarihi

ile değil sosyal yapısı, yaşayış şekli ve görenekleri ile tecelli eder. Elbette bu tespit, belirlenme ve değerlendirmelerde Üsküdar da payını

Özellikle İstanbul Geceleri ve Boğazıcı'nda

de tarih te Üsküdar için özel bölüm açılır. Üs-

küdar; insanı, tarihi ve kültürel yapısı, peysajı, çeşitli mimari eserleri ile söz konusu edilir. Geçmiş yüzyıllarda Üsküdar semtinde yaşananlar

sosyal değişimler göz önünde canlandırılır. Bir

sanatkar gözü Ayverdi, okuyucularına tarihteki

Üsküdarı anlatmakla kalmaz semtin manevi çehresini çizer. Yazarın anlattıkları bir bakıma bizi hayıflandırır. Çünkü neler kaybettiğimizi fark

ederiz. Ayverdi'nin yazdıkları elbette bir şehir monografisi değildir. Ama bu tür manevî çehreler insanımıza dün ne olduğumuzu anlatırken yarın ne olmamız gerektiğini de ima eder. Sâmiha Ayverdi'nin tespitleri arkeolojik bir belirleme değildir. Onun kaleminde Üsküdar bize ruhunu açar. Girebilirsek gönlümüz yıkar, hâli ve

geleceği kurmamıza yardım eder. Bunun için Ayverdi'nin söylediklerinin bir anlamı vardır. Eğlence yerleri, cami, saray, kasır gibi mimarî eserleri, bahçeleri vb. çeşitli yapı ve özellikleri ile Üsküdar Ayverdi'nin eserlerinde karşımıza çıkar. Ayrıca İstanbul semti olan Üsküdar denebilir ki İstanbul'un anlamına en yakın olan semtidir Tebliğde bu anlam da gösterilmeye çalışılacaktır. Sâmiha Ayverdi'nin diğer yazarlarda gördüğümüz Üsküdar'dan farklı bir portre çizdiği gösterilecektir.

Üsküdârî Pîrlerin Tarîkatnâmeleri ve Raûfî Efendi'nin Kurretü'l-Uyûn'u

Mehmet Cemal Öztürk

Üsküdarımızda medfûn başta Azîz Mahmûd Hüdâyî olmak üzere Mehmed Nasûhî, Selâmî Ali ve Himmet Efendi kendi yollarının esaslarını yazdıkları çeşitli eserlerde ortaya koymuşlardır. Bu eserlerin bir çeşidi de Tarikatname'lerdir.

Tarîkatnâme, dervişlerin uyması, dikkat etmesi gereken konuları ele alan, yol gösteren bir nevi kılavuzdur ve hacim olarak kısa sayılabilecek eserlerdir. Bazıları manzum olarak tertîb edilmişlerdir. Kuralların başlıca mesnedleri de âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerdir.

Bu tarîkatnâmelerden, Azîz Mahmud Hüdâyî ve Selâmî Ali Efendi'nin yazdıkları neşredilmiş, Himmet Efendi'ninki eserleri içinde tez olarak çalışılmış, Nasûhi Efendi'ninki ki ilk Üsküdar Sempozyumu'nda tebliğ olarak yayınlanmıştır. Bu minvâlde yazan Seyyid Ahmed Raûfî el-Üsküdârî'nin eseri Kurretü'l-Uyûn hakkında ise bir çalışma yapılmamıştır.

Sempozyum vesilesiyle bu beş zâtın tarîkatnâ-

meleri ele alınarak, mukayese edilecek, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır. Raûfî Ahmed Efendi'nin eseri de ilim dünyasına kazandırılmış olacaktır.

Böylece Üsküdarımızın tasavvuf tarihimizde köşe taşı diyebileceğimiz pîrlerinin eserleri üzerinde bir değerlendirme çalışması daha yapılmış olacaktır.

Üsküdar'da Yakalanan Kaçak Köleler ve Bunlarla İlgili Meseleler (16. yy.)

Mehmet Emin Şen

Büyük bir coğrafyada altı asır ayakta kalan Osmanlı Devleti'nin çok farklı din, dil ve etnik yapıdaki insanları bir arada tutabilmesinin sebebini, şüphesiz Osmanlı yönetim ve hukuk anlayışında aramak gerekmektedir. Bu nedenle yerli ve yabancı araştırmacılardan azımsanamayacak bir çoğunluk Osmanlı yönetim tarzı ve hukuk anlayışı ile ilgilenmektedirler. Osmanlı hukukunun en önemli kaynağı sayıları on binleri aşan şer'îye sicilleridir. Bu alandaki yetersiz neşriyatı gören İslam Araştırmaları Merkezi, Türk kültür tarihi bakımından önemli olan Üsküdar mahkeme defterleri ile İstanbul, Galata ve Eyüp mahkemelerinden seçtikleri birçok defteri günümüz Türkçe alfabesine kazandırmışlardır.

Sempozyumda bir taraftan İslam Araştırma Merkezinin kadı sicilleri ile ilgili yapmış olduğu bu kıymetli çalışmalara dikkat çekilirken, diğer taraftan da Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde sicil sayısı bakımından en zengini olan Üsküdar Mahkeme Kayıtlarından 1513-1521

tarihlerindeki konuları içeren birinci deftere ve burada geçen en yoğun faaliyetlerden, yaklaşık 822 hükümden 207 tanesi, Üsküdar'da yakalan kaçak kölelere temas edilecektir.

Üsküdar'da İki Yangın Yenimahalle ve Sultantepe (Kaptanpaşa) Yangınları

Merve Cemile Keyvanoğlu

Üsküdar, tarihi boyunca her açıdan son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı sınırlarına katılan Üsküdar, İstanbul'un fethi sırasında merkez noktası olarak kullanılmıştır. En eski zamanlardan beri özellikle konumu dolayısıyla sosyal ve ticari niteliklere sahip olmuş, bu durum Osmanlı İmparatorluğu döneminde de artarak devam etmiştir. Üsküdar'ın doğal güzelliği her zaman dillere destan olmuş, seyyahlar Üsküdar'ı gezmişler ve eserlerinde anlatmışlardır. Ancak Üsküdar'ın bütün güzelliğine rağmen, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru çıkan iki yangın Üsküdar'ı harap etmiş, semtin yeniden tanzim edilmesine sebep olmuştur. Belirtilen yangınlar Yenimahalle (1887) ve Sultantepe(1889) yangınlarıdır ve bu yangınlarda hem can kayıpları yaşanmış, hem de yüzlerce bina yok olmuştur. Osmanlı hükümeti yardım toplamış, yangının arkasından da semtin haritasını çizdirmiştir. Bu çalışmada, XIX. Yüzyılda Üsküdar hakkında bilgi verilecek, iki yangın, yangınlar sırasında

yaşananlar ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Belirtilen bilgiler arşiv belgelerine, dönem gazetelerindeki haberlere, vakanüvislerin yazdığı kaynaklara göre değerlendirilecektir.

Kamusal Alan Olarak Üsküdar Meydanı ve Çevresinde Mekânsal Kalitenin Ölçülmesi

Mesut Dural-Ebru Erdönmez Dinçer

Toplumun her kesiminden insanın bir araya gelip etkileşim halinde olabildiği alanlar olarak tanımlayabileceğimiz kamusal alanların niteliği belirli kriterler doğrultusunda ölçülebilir. Erişilebilirlik, kullanım, konfor koşulları ve sosyal yaşam nitelikleri bu kriterlerin başlıcalarıdır. Bu çalışmada Üsküdar meydanı ve çevresinin mekansal kalitesinin ölçülmesinde de bu kriterler göze alındı. Mekanın analitik incelemeleri, tarihsel sürecin mekansal bağlamda incelenmesi ve kullanıcılar ile yapılan anketler bu değerlendirilmede yöntem olarak kullanıldı. Yapılan analitik incelemeler Üsküdar meydanının önemli bir ulaşım odağı olmasının bir sonucu olarak erişilebilirlik özelliğine sahip olduğunu göstermiştir. Tarihsel sürecin mekansal incelemeleri, meydandaki araç trafiğinin sebebi olarak geçmiş yıllardaki müdahalelerin önemli etkisi olduğunu göstermiştir. Alanda 107 kişi ile yapılan anket sonuçlarına göre alanın çeşitli kullanım olanaklarına sahip olması olumlu değerlendirilirken, meydanın sosyal etkileşim konusunda

zayıf olduğunu tespit edilmiştir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, Üsküdar meydanı bir çok sorunu bünyesinde barındırmasına rağmen uzun vadeli planlarla kaliteli bir kamusal alan olmaya aday olduğu görünmektedir.

Üsküdar Belediyesi Kültür Faaliyetleri: Yerel Üsküdarlı Kimliği İnşası

Muhammet Erdal Okutan

Son dönemlerde giderek önemini artıran yerel kimlik kavramı, sivil toplumdan yerel belediyelere ve hatta merkezi hükümetlere kadar birçok kurum ve kuruluşun ilgi alanında giderek artan şekilde yer tutmaya başlamıştır. Bu bağlamda yerel kimlik inşası birçok yerel belediye tarafından yapılandırılmaya çalışılmaktadır. Kimlik inşası bazen yeniden üretmeyle, bazen eskinin yerine koymayla bazen de daha yüksek kimlik inşası şeklinde karşımıza çıkabilmektedir.

Üsküdarlı kimliği bu çerçevede değerlendirildiğinde hemşerilik bağıyla bağlı olması hasebiyle hem Cumhurbaşkanı, hem merkezi hükümet, hem de yerel belediye tarafından önemle izlenmektedir. Yerel belediyelerin altyapı, üst-yapı, sosyal politika gibi birçok temel faaliyet alanlarının yanında sürdürdüğü kültürel ve sanatsal hizmetler, yerel Üsküdarlı kültürünün inşasına ve/veya sağlamlaştırılmasına yardım etmektedir.

Bu çalışma yerel belediyecilik hizmetlerinin Üsküdarlı kimliğini yeniden oluşturmada ve yeni yüksek bir kimlik inşa etme konusuna nasıl hizmet ettiğini analiz edecektir. Üsküdar Belediyesi'nin Kültür İşleri Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen hizmetlerin nasıl bir Üsküdarlı kimliği oluşturduğunu inceleyecektir.

Çalışmanın metodolojik olarak, yapılan faaliyetlerin Üsküdar Belediyesi 2015 Yılı Faaliyet Raporu'nda yer alan Kültür İşleri Müdürlüğü bölümü ve 2016 yılında yapılan kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yer aldığı Kültür İşleri Tarafından basımı yapılan aylık Kültür Bülteni'nden yer alan hizmet tanıtımlarının içerik analizinden oluşacaktır.

Üsküdar ve Havalisinde Yabancıların Mülk Edinme Gayretleri (XIX. Yüzyıl Sonu-XX. Yüzyıl Başları)

Murat Alandağlı

Toprak bireylerin varlıklarının devamı için olduğu kadar, siyasi teşekküller varlıklarının devamı için de hayati öneme sahiptir. Bu nedenle insanlık tarihinin her evresinde toprağa dair kesitlere rastlamamız mümkündür. Tarihsel olarak yabancıların arazi edinimlerine dair atıflar Mısır, Hitit Dönemlerine kadar gider. Fakat bu konudaki ilk düzenlemelerin Roma İmparatorluğu Döneminde hukuki manada gerçekleştirildiği ifade edilebilir. Osmanlı İmparatorluğunda pek çok temel müessesenin işleyiş kaynağı konumunda yer alan toprağın; Klasik Çağ olarak tabir edilen dönemde yabancılarca ele geçirilmesine kesinlikle müsaade edilmemiştir.

XIX. ve XX. Yüzyıl Dünyasını şekillendiren Emperyalizm ve Kapitalizm düşüncelerinin de etkisiyle bu düzenlemelerin genişletilmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yabancıların mülk edinmeleri süreci her ne kadar yaklaşık bir buçuk asırlık bir arka plana sahipse de 7

Safer 1284 (M. 10 Haziran 1867) tarihli Nizam-nâmeyle birlikte yasal bir düzenlemeye kavuşmuştur. Yabancıların arazi ve emlak alımlarını kontrol altında tutmak için nizamnâmeyle ilave olarak "ek bir protokol" ilan edilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak İngiltere, Fransa, Belçika, İsveç, Avusturya, Danimarka, Prusya ve İspanya'nın "Tasaruf-ı Emlak Mazbatasını" imzaladıkları anlaşılmaktadır.

Çalışmada özellikle Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü fonlarından hareketle elde edilen arşiv malzemeleri ekseninde XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında da Üsküdar ve havalisinde yabancıların bireysel veya tüzel kişilik olarak arazi elde etmelerine dair rastlanılan bilgilerin akademik bir yaklaşımla ortaya konulacaktır. Ayrıca gerek yabancıların mülk edinmelerine dair ve gerekse de Üsküdar özelinde karşılaşılan gerçek-tüzel kişilere dair bilgileri içeren araştırma ve inceleme eserlerinden istifade edilerek metnin muhteva zenginleştirilecektir.

Sonuç olarak İmparatorluk merkezine yakın bir bölge olması hasebiyle Üsküdar ve çevresinde

yabancıların arazi edinmeleri olayı ekseninde dönem itibariyle bölgede yerli-yabancı nüfusun ekonomik alım gücü ile bu durumun arazi alım, satımlarına etkisi ve imparatorluk idaresinin bu duruma yaklaşımı olmak üzere pek çok olguya dair veriye ulaşılabilecektir.

Osmanlı'dan Günümüze İntikal Eden Üsküdar Medreseleri

Mustafa Giresun

İslami eğitim kurumu olan medreseler, Osmanlı Dönemi'nde önemli gelişmeler göstererek kendine has bir yapı oluşturmuştur. Medrese, Osmanlı Devleti'nde sıbyan mektebinden sonra orta ve yüksek dereceli eğitime tekabül eden, İslami kimliği sebebiyle sadece Müslümanların devam ettiği bir kurum özelliği taşır.

Osmanlı Devleti'nde medreseler, kuruluşun XIX. yüzyıla kadar ilmi ve fikri hayatta etkili, devlet ve toplumu belirli seviyelerde yönlendiren bir kurum idi. Ancak zamanla medreselerde bazı bozulmalar olmuş ve o eski itibarı ile önemini kaybetmiştir. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte medreseleri ıslah çalışmaları da başarısız olmuştur. Devlet, Tanzimat'tan itibaren Batı tarzı okullara ağırlık vermiştir.

Medreseler 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. İstanbul ve diğer şehirlerdeki Osmanlı Medresesi halen kütüphane, sağlık kurumu, kültür kuruluşları, eğitim faaliyetleri, müze vb. amaçlarla kullanılmaktadır.

Günümüz Üsküdar sınırları içinde mevcudiyetini koruyan 5 tane medrese mevcuttur. 5 medresenin de varlıklarını kaynaklardan öğrenmekle beraber, malesef çeşitli nedenlerle günümüze ulaşmamıştır.

Osmanlı Dönemi'nde, Üsküdar'da yapılan medreseler arasında en eski tarihli olanı 1471-1472'de yapılmış olan Rum Mehmed Paşa Medresesi idi. Ancak bu medrese günümüze ulaşmamıştır. Günümüzde Üsküdar'da ayakta kalan en eski tarihli medrese, 1547'de Mimar Sinan tarafından inşa edilen Mihrimah Sultan Medresesi'dir.

18. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar'da İkamet Eden Eşlerin Anlaşmazlıkları

Mustafa İtri Küçüköğlu

Bu çalışmada, 1782-1783 yıllarını kapsayan Üsküdar Mahkemesi 510 Numaralı Şer'iyye Sicili'nde bulunan mahkeme kayıtları esas alınarak bu dönemdeki karı-koca ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır. Kayıtların ekseriyeti, boşanma sonrası mihr ve nafaka talebi şeklindedir. Bununla birlikte, şiddet gören kadının mahkemeye başvurarak hak talep etmesi şeklindeki kayıtların varlığı, Osmanlı'da kadının toplum hayatında aktif olarak bulunduğunun göstergesidir. Bu duruma ek olarak günümüzde “anlaşmalı evlilik” dediğimiz evlilik türünün bir örneğine bu kayıtlarda rastlanmıştır. Genel olarak baktığımızda Osmanlı toplumunda bulunan eşler arasında cereyan eden anlaşmazlıklar, mahkeme yoluyla çözümlenebilmektedir. Ayrıca Osmanlı'da kadın, toplum nezdinde muteber görülmüş ve hakkını mahkeme yoluyla arayabilmiştir.

Üsküdarlı Müfessirler

Mustafa Özel

İslam ilim tarihinde âlimlerin, yaşadıkları zaman ve yaşadıkları coğrafyaya (mekâna/bölgeye/şehre) göre tasnif edildikleri, bilinen bir gerçektir. Biz, bu tebliğimizde güzide şehrimiz Üsküdarlı Müfessirleri tanıtmaya çalışacağız. Bir müfessirin Üsküdarlı olduğunu belirlemede kaynaklarda Üsküdarlı olduğunun ifade edilmesi ve belli bir süre Üsküdar'da yaşamış olmasını ölçü aldık. Bu maksatla, Üsküdarlı âlimlerin, bilginlerin zikredilmesi muhtemel biyografi kaynaklarını taradık ve böylelikle çalışmamızın çatısını oluşturduk.

Üsküdarlı Müfessirler derken, hem tefsir alanında eser yazan, hem de camilerde, medreselerde tefsir okutanları kastediyoruz.

Üsküdar Kütüğüne Katkı: Müsâmeretnâme Yazarı Emin Nihat Bey

Mustafa İsmet Uzun

Bilindiğı gibi tartışmalı bir husus olmakla birlikte edebiyatımızdaki ilk roman denemelerinden biri, araştırmacıların çoğuna göre ise, geleneksel hikâye ile modern hikâye arasındaki bağlantıyı oluşturma yolundaki başarılı örneklerden sayılan *Müsâmeretnâme*'nin müellifi Emin Nihat Bey'in kimliğı hakkında henüz yeterli bilgilerden mahrûmuz.

Bu yetersizlik eserden seçtiğimiz üç hikâyeyi sadeleştirerek yayınladığımız kırk yılı aşkın süreden beri giderilememiştir. Emin Nihat Bey hakkında söz konusu yayının başına eklediğimiz incelemede ortaya koyduğumuz bilgilere maalesef, günümüze kadar alanın araştırmacılarınca hemen hiçbir şey eklenememiş görünmektedir. Hatta, *Müsâmeretnâme* üzerinde yapılmış birkaç tez çalışması, yayımlanmış birkaç makale yanında eserin kısmen veya tamamen, sadeleştirilerek yahut günümüz alfabesine aynen aktarılacak suretiyle ortaya konmuş çeşitli baskılarıyla birlikte iki elin parmaklarını aşacak kadar inceleme bulunmakla beraber, bunların girişlerine eklenen Emin Nihat hakkındaki bilgilerde, değil yeni malûmat eklemek, bizim vaktiyle tesbit edebildiklerimizi, bazen kaynak belirtmeden aktarmaktan öteye gidilememiştir.

Bir gazete yazısından hareketle konuya yeni-

den eğildiğimiz zamandan bu güne ulaşabildiğimiz yeni bilgiler ve bazı arşiv belgeleri Emin Nihat Bey'in Üsküdar'da doğduğunu, burada yaşadığını, tutulduğu ağır hastalıktan vefat edene kadar büyük ızdıraplar çekse de yazmaktan vazgeçmeyen bir kalem erbabı olduğunu göstermiştir.

Tebliğimizde, bu yeni bilgiler ışığında onun Üsküdar'ın yetiştirdiği bir edip olarak Üsküdar Sempozyumunda ele alınıp tanıtılması gereken bir münevver kimliğine sahip oluşu üzerinde durulacak ve Üsküdar kütüğüne kaydolunacak yeni bir isim olduğu ortaya konulacaktır.

Üsküdar Yeni Valide Külliyesi'nin Bilinmeyen Yönleri

Muzaffer Özgüleş

Üsküdar'ın en bilinen yapılarından biri olan, vapurdan indiğinizde sizi Mihrimah Sultan Camisi'yle birlikte karşılayan Üsküdar Yeni Valide Külliyesi, hakkında yazılan tezler ve kitaplar olsa bile hâlâ bazı bilinmeyenleri bünyesinde barındırmaktadır. Banisi Gülnuş Valide Sultan'ın iki padişah annesi olmasına karşın pek tanınmayan kadın sultanlardan olması gibi, bu yapı da şu ana kadar mimari açıdan aydınlatılmamış bazı noktalar içermektedir. Üsküdar gibi yapılaşmanın yoğun olduğu semtlerden birinin merkezinde, üstelik onsekizinci yüzyıl gibi geç bir tarihte inşa edilen külliyenin yerinde daha önce neler vardı? Külliye hangi yapıların yerine ve nasıl yapılmıştı? Külliyenin yerinin Üsküdar olarak seçilmesinde yapının banisinin nasıl bir katkısı vardı? Külliye türbeyle hünkâr kasrının arasında yer alan birimin ne gibi bir işlevi vardı? Külliyedeki dükkân sayısı kaçtı? Meşru- ta olarak kullanılan başka hangi yapılar vardı?

Bu makalemde, şimdiye kadar yanıtı verileme-

miş yukarıdaki noktaları, doktora tezim kapsamında ele aldığım arşiv belgelerinin ışığında aydınlatmaya çalışacağım. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi ve Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki belgelerin ve diğer birincil ve ikincil kaynakların yardımıyla Üsküdar'ın bu önemli yapısının tarihi ve mimarisi böylece daha berrak bir hâl almış olacak. Bu çalışma aynı zamanda tarihi yapılarla ilgili bilinmeyen yönlerin arşiv belgeleriyle ne şekilde gün yüzüne çıkarılabildiğinin, hangi sorulara nerelerde cevap aranması gerektiğinin de göstergesi olacak.

Balkan ve Çanakkale Savaşları'nda Şehit Olan Üsküdarlılar

Naci Şahin

Osmanlı Devleti son yüzyılda ortaya çıkan siyasi ve askeri olaylar neticesinde sürekli toprak kayıpları vermiş ve geri çekilme ile neticelenen bir zaman süreci yaşamıştır. Bu dönem oldukça sancılı geçmiştir. Trablusgarp Savaşları ile başlayan savaşlar dizisi, Balkan savaşları ve en sonunda birinci dünya savaşı ile neticelenerek Osmanlı devletinin balkan coğrafyasından kopması ile sonuçlanmıştır.

Çanakkale Savaşları yirminci yüzyılın başlarında batılı devletlerin gerçekte birbirleri ile savaşmış gözüksükleri, ancak arka planda Osmanlı Devletini kendi aralarında paylaşarak sömürgecilik yarışında birbirlerinden geri kalmamak adına çaba gösterdikleri önemli stratejik savaşlardan birisidir. Anadolu insanı için bir ölüm-kalım mücadelesi olmuştur. Yıkılmakta olduğu düşünülen bir devlet dünyanın belli başlı güçleri karşısında henüz ayakta olduğunu başarıyla gösterebilmiştir. Savaşın sosyo-kültürel yaşama yansıyan en önemli unsurlarından birisi de

hiç şüphe yok ki savaşlardaki şehitlerimizdir

Bu bildiride Balkan savaşları ve Çanakkale savaşları sırasında şehit olan Üsküdar(İstanbul) inceleme konusu yapılmaktadır. Bütün Osmanlı coğrafyası bu savaş ile şehitler verdiği gibi, genelde İstanbul, özelde ise Üsküdar pek çok şehidini vatanın kurtuluşu için feda etmekten çekinmemiştir. Savaşlarda şehit düşmüş insanımız üzerine yapılmış çalışmaların sayısı son derece kısıtlıdır. Hangi şartlarda ve ne şekilde vefat ettkilerine dair kayıtlar bütün bir insan ömrünün belki de bir defter sahifesini bile doldurmayacak kısmını oluşturmaktadır. Savaşa katılma oranı, katılanların yerleşim yerlerine göre tasnif edilmesi, vefat nedenleri, milli savunma bakanlığı'na ait arşiv verileri, Üskdar vefayata mahsus vukuat defterleri kullanılmak suretiyle inceleme ve tetkik edilme işlemine tabi tutulacaktır. Yine arşiv kaynakları başta olmak üzere, birinci elden kaynakların yanısıra ikinci elden tetkik eserlerde kullanmak suretiyle şehitlerimiz üzerine bir araştırma yaparak bundan sonraki çalışmalar için bir ışık tutma arzu ve görevindeyiz. Balkan Savaşlarında ve Çanakkale savaşlarında şehit olan vatan evlatla-

rımızın haklarını ödeyemeyiz belki ama onların varlıklarını ortaya koyacak verileri kamuoyu ile paylaşarak onların isimlerini belki yaşatabiliriz.

Muhaceret Dönemlerinde Üsküdar Camileri

Nedim İpek

Mabed, ibadete tahsis edilen mekânlardır. Müslümanlar ibadet ettikleri yerleri mescid, cami, el- mescidülcami isimleriyle tesmiye etmişlerdir. Türkiye’de daha çok cami, diğer İslam coğrafyasında mescid kelimesi tercih edilmiştir. Camiler ibadet mekanı olmanın yanı sıra toplumsal sevinç ve acıların paylaşıldığı, toplumsal ve idari kararların alındığı, eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü, fakrû zaruret içerisinde olanların sığındığı yerlerdir. Muhacirler de bu gruba girmektedir.

İstanbul 1820’li yıllardan itibaren kitlesel boyutta göç ve göçmen sorunuyla karşılaştı. Özellikle Kırım Savaşı, 93 Harbi, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında yüz binlerce kişi değerlerini korumak ve yaşatmak amacıyla İstanbul’a sığındı. Söz konusu savaşlar esnasında mülteci statüsünde işlem gören bu şahıslar geçici olarak yerleştirilmeye çalışıldı. Geçici iskan döneminde mültecilerin iâşe, yakacak ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Geçici iskân noktalarından bi-

risi de İstanbul ve bilad-ı selase'deki camilerdi. Muhacirler ilk etapta cami avlusuna, zorunluluk halinde iç mekâna yerleştirilebilmişlerdir. Özellikle Kırım Savaşı, 93 Harbi, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı süreçlerinde camiler yoğun bir şekilde geçici iskân sahası olarak kullanılabilmişlerdir. Üsküdar'daki Süleyman Ağa Camii, Solak Sinan Camii, Adliye Camii muhacir barındıran camiler arasında yer almaktaydı. Camilere yerleştirilen göçmenler uzunca süre buralarda barındırıldılar. Göçmenler buralarda sağlık, iaşe ve yakacak gibi çeşitli sorunlarla karşılaştılar. Savaş yılları geçince şehirde mülteci yoğunluğu azalınca kamusal alandaki mülteci ve muhacirler ya memleketlerine döndüler veya daimi iskan bölgelerine sevk edildiler.

Bildiride savaş yıllarında Üsküdar'daki camilere yerleştirilen göçmenler, karşılaştıkları sorunlar ve çözümleri kaynaklara istinaden tespit edilip değerlendirilmeye çalışılacaktır.

18. Asır Üsküdar'ında Su Meselesi (Su Yolları, Kurulan Vakıflar ve Tamirleri)

Nevzat Erkan

Bu tebliğde, arşiv kaynakları ve sicillerden hareketle 18. Asır Osmanlı dönemi Üsküdar'ında su meselesinin nasıl çözümlendiği ele alınacaktır. Tarihe baktığımızda, suyun toplumlar için taşıdığı önemin her çağda varlığını kuvvetli şekilde hissettirdiğini görmekteyiz. Kadim medeniyetlerin su kaynaklarına sahip coğrafyalarda ortaya çıkmış olduğu gerçeği, tek başına dahi insanlık tarihinde suyun oynadığı role işaret etmektedir. Su kaynaklarının keşfiyle başlayıp, suyun çıkarılması, taşınması, muhafazası ve dağıtımıyla devam eden sürecin organizasyonu, finansmanı, idaresi ve denetimi yöneticilerin önemli vazifelerindendi. İçme suyunun karşılanmasında vakıfların da mühim bir yeri bulunmaktaydı. Mahalle çeşmelerinin varlıklarını devam ettirebilmesini amaç edinen vakıflar dışında, özellikle para vakıflarının elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını çeşme ve suyollarının tamirine tahsis etmeleri vakıfların bu alanda hizmet veren önemli kurumlardan olduğuna delalet etmekteydi. 18. yüzyıl Üsküdar evlerinin

günümüzdekilere benzer su şebekeleri mevcut olmadığı için evlerdeki su kuyularının yanı sıra mahalle çeşmeleri, şehrin su teşkilatının en temel unsurları olarak görülmekteydi. Suyla ilgili hizmet veren kesimin başında suyolcuları gelmekteydi. Ele alınacak dönemle ilgili Üsküdar suyollarında görevli çalışanların, Müslümanların yanı sıra Ermeni, Rum ve Yahudi milletine mensup Üsküdarlıların şehrin su teşkilatında görev yapmış olduklarını görmekteyiz.

**Osmanlı Döneminde Sıradışı Bir İmam;
Bulgurlu Mescid Mahallesi İmamı Hafız
Halil Efendi**

Nevzat Sağlam

XIX. yüzyılın sonlarında Bulgurlu Mescid Mahallesi imamı olan Halil Efendi, izinname/ ruhsat-ı resmiyye olmaksızın kıydığı nikahlar sebebiyle Şura-yı Devlete kadar uzanan bir muhakeme süreci yaşamıştır. Nikahını kıydığı şahıslar arasında devletin askeri erkanı içinden de şahıslar bulunmaktadır. Yaptığımız ön çalışmada konu ile alakalı 50 kadar arşiv belgesi bulunduğunu tespit ettik. Bu sempozyum vesilesiyle konuyu etraflıca ele almak düşüncesindeyiz.

Plevne Kahramanı Bir Üsküdarlı “Miralay Yunus Bey”

Nurettin Gemici

Hicri 1260 yılında Üsküdar Nuh-kuyusunda dünyaya gelen Yunus Bey Plevne savunma savaşının komuta düzeyinde en başarılı iki isminden birisidir. Meşhur Gazi Osman Paşanın çok bilinirliği yanında biraz gölgede kalmıştır. Toplumumuzda ilk defa olarak Mehmet Niyazi Özdemir bey'in hazırladığı Plevne adlı romanı sayesinde sınırlı bir çerçevede olsa artık bilinebilmektedir. Yunus Bey eskilerin ifadesiyle fart-ı zekaya malik olduğu için Sıbyan mektebi ve sonrasındaki idadi eğitimini üstün başarıyla tamamlamıştır. Mekteb-i Fünun olarak bilinen harp okulundan 1280 yılında Mülazim-i Sani olarak mezun olmuştur. Sırasıyla Balkanlar'da, Yemen'de büyük yararlıklar göstermiştir. Kahramanlığı ve gözü kara oluşuyla şöhret kazanmıştır. 1289 yılında Binbaşılığa yükselen Yunus Bey 1291 yılında Vidin bölgesine görevlendirilmiştir. Ruslarla başlayan 93 harbi diye bilinen muharebede Osman Gazi'nin savaşta başarısını artıran en önemli komutanı olmuştur. Bu memleketi vatan yapan ve isimleri ne-

redeyse unutulmuş bir kahramanın hayat hikâyesi yanında Plevne savaşında yenilmez Rus komutan General Skobelev'i defalarca mağlup etmiş ve püskürmüştür. Bildirimizde arşiv kaynaklarında inilerek Yunus Bey hakkındaki belgelerle savaşlarda gösterdiği yararlıklar dönemin diğer yazılı kaynakları ışığında ortaya konulacaktır. Üsküdar'ın bağrından çıkmış bu kahraman pek çok vatan evladı gibi Plevne meydanında kendisine isabet eden şarapnel parçasıyla yaralandıktan sonra yaralandıktan 11 gün sonra Zıştovi yakınlarında şehadet şerbetini içmiştir. Topçu kaymakamı M. Emin'in eserinde geçen satırlar bu bildiriye yazmaya neden olmuştur. "şevket-i islami i'lâ maksatı mukaddesiyle kılıncına dayana dayana mesned-i celil-i şehadete vasıl olan bir dilaverin tercüme-i halini kırık dökük birkaç kelime ile tasvire kalkışım eser-i e'âzımı nev-hevesâne taklidden başka bir şey değildir.

Üsküdar'ın Hava Kalitesi ve Zamansal Değişiminin Belirlenmesi

Nuriye Garipağaoğlu

Günümüzde hava kirliliği nedeniyle yerel, bölgesel ve küresel sorunlar yaygın olarak yaşanmaktadır. Yoğun şehirleşme ve endüstrileşme, yanlış yer seçimi, motorlu taşıt sayısının artması, kalitesiz yakıt kullanımı, gibi beşeri nedenlerden dolayı büyük şehirlerimiz başta olmak üzere birçok yerleşmede, özellikle soğuk dönemde (Ekim-Mart arası) hava kirliliği yaşanabilmektedir. İstanbul'un Üsküdar İlçesi'nde, evsel yanma döneminde sıcaklık koşulları, ısınma süresi üzerinde fazla olumsuzluk yaratmamasına rağmen, nüfus miktarındaki (2015 yılı verilerine göre 540 617 kişi) ve yoğunluğundaki yükseklik (2015 yılı verilerine göre 15 302/km²), birim alan başına isabet eden konut sayısını arttırdığından, hava kalitesi üzerinde olumsuz rol oynamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'un diğer İlçeleri'nde olduğu gibi Üsküdar'da da zaman zaman hava kirliliği sorunu yaşanmıştır. Öyleki bazı yıllarda Kış dönemi kükürt dioksit ve Partiküler madde konsantrasyonları yükselerek hava kalitesi açısından önem

arz eden hedef sınır değerle kısa vadeli sınır değeri aşımlılardır. Örneğin, 1990-1995 yılları arasında, Kış dönemi kirletici konsantrasyonları dikkat çekici özelliğedir. 1995-1996'dan bu yana ise, Üsküdarın hava kalitesinde bir düzelme eğilimi izlenmektedir. Bu durum, kentte ısınma alanında büyük ölçüde doğalgazdan faydalanmanın sonucu olmakla birlikte, kaliteli yakıt tüketimine de bağlı gözükmektedir. 1990-2016 yılları arasındaki dönemin esas alındığı bu çalışmada, Üsküdar'da hava kirleticilerden, partiküler madde (PM10) ve kükürt dioksit (SO2) konsantrasyonlarının, zamansal değişimi, yaklaşık 28 yıllık bir süre içerisinde incelenecektir. Böylece yıllık, Kış dönemi ve aylık gibi zaman kesitlerinde olmak üzere, hava kalitesinin zamansal değişimi, tespit edilerek gelecekteki eğilimin yönü kestirilmeye çalışılacaktır. Ayrıca çalışmanın, gelecekte Anadolu Yakası'nın bütününün hava kalitesinin, ortaya konmasında bir basamak oluşturması da beklenmektedir.

II. Mahmud Döneminde İnşa Edilen Üsküdar Adliye (Şerefabad) Cami ve Tamirleri

Oya Şenyurt

Üsküdar Sarayı'nın sahilinde Şemsi Paşa Meydanı'nda bulunan Adliye Cami, Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılmıştır. II. Mahmud Adliye Cami'ni inşa ettirmeden önce, yerinde harabe haline gelen ve III. Mustafa döneminde kalan Şerefabad adında küçük bir mescid bulunmaktaydı. 19. yüzyılın başlarında tavanı çöken mescidin sadece kemer ve duvarları kalmıştır. Bu sebeple II. Mahmud, Şemsi Paşa Meydanı'ndaki harap durumda olan, Şerefabad Mescidi'ni yenilemek ve bir çeşme yaptırmak için emir vermiştir. H. 1229 (1813-1814) yılında eskisine göre daha büyük boyutlarda yeni bir cami yapılmasını ferman buyurur. Yeni inşa edilen cami, düz kesme taştan yapılır. Yine düz kesme taştan inşa edilen tek şerefeli uzun minaresi, caminin sağ tarafındadır. Camide Cuma günleri ibadete gelecek sultan için bir mahfil, hatibin hutbe okuması için yapılmış süslü bir minber ve bunun yanında müezzin için ayrı bir mahfil de yapılır.

Caminin giriş kapısı üzerine konan kitabede, Sultan II. Mahmud'un mahlası olan "Adlî" ismiyle "Camii Adliyye" olarak adlandırılır. Bu caminin yapımında kullanılan tüm malzemeler, çeşmenin yapımı, etrafının düzenlenmesine ait bedeller, imamın, müezzinin mimarın, işçilerin ve hizmetlilerin ücretleri, sultanın ihya giderleri olan "Vakf-ı Hümayun" hesabından karşılanmıştır. Gerek "Camii Adliyye", gerekse II. Mahmud çeşmesi, günümüze ulaşamamış, 1938 yılında iki yapı da ortadan kaldırılmıştır.

Bu bildiride, II. Mahmud Dönemi'nde inşa edilen ve günümüze ulaşamayan Adliye Cami'nin mimarisi ve yıkılana kadar geçirdiği tamirler değerlendirilecektir. Günümüze ulaşamayan mimari miraslarımız hakkındaki bilgiler, ayakta kalanlardan daha kolay unutulmakta olduğundan, Üsküdar'da önemli bir tarih aralığında hizmet vermiş olan Adliye Cami hakkında arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler araştırmacılarla paylaşılacaktır.

Üsküdar Bektaşî Tekkeleri ve Bektaşîlik

Ömer Faruk Teber

İslâm Tarihi boyunca sosyal, siyasî ve ekonomik sebeplerle ortaya çıkan, belli fikirler ve şahıslar etrafındaki siyasî-itikadî veya fikhî-amelî zümreleşmelere mezhep adı verilir. Bunlardan siyasî-itikadi alanla ilgili olanlara fırka, amelî-fikhî boyutu ağır basanlara fıkıh mezhepleri, adap-erkân ve ahlâkla ilgili olan kültürel-dini oluşumlara ise sûfî tarîkatlar adı verilir. Bektâşîlik, mezheplerin, tarikatların ve sûfî oluşumların tarih içerisinde oynadıkları sosyal bakımdan yapılandırıcı, dönüştürücü rolün dikkat çekici örneklerinden birisidir.

Manevî, ilâhî ve ahlâkî değerlerin anlaşılmasında mahiyetine uygun tarzda kavranmasında ve doğruya en yakın şekilde tesbit edilmesinde nass ve nakli esas alan Selefi anlayış; akıl, istidlal ve muhakemeyi esas alan Kelâmî zihniyet; keşf, feyz ve ilhamı esas alan Sûfî yaklaşımlar İslâm düşünce tarihinde mezhep ve tarikat formunda çeşitli ekol ve akımların vücut bulmasına sebep olmuştur. Allah'a ulaşmada belli bir evrad ve ezkâr yerine aşk, inâbe

ve ikrârı düşünce dünyasının temeline yerleştiren Bektâşîlik de Türk düşünce hayatının en önemli yapı taşlarından biri olduğu gibi İslam dünyasında adından söz edilen tarikatların başında gelmiştir.

Bektâşîlik, ve tarik-i ahyâr, tarik-i ebrâr ve tarik-i şuttâr denilen tasavvufî düşünce içerisinde yer alan bir oluşum, bir tarîkat niteliği taşımaktadır. Tasavvuf düşüncesinin belirli ritüeller, âdâb ve erkânlar çerçevesinde ortaya koyduğu bu gibi dinî uygulamalar, ritüeller, kültürel dolaşım formudur. Bu form, içerisinde doğup geliştiği toplumsal yapıyı kuvvetlendirerek toplumların bütünlüğünü teminat altına alan bir fonksiyon icra ederler. Her toplumsal örgütlenme, varlığını ve grup üzerindeki otoritesini güçlendirebilmek amacıyla bu dolaşımı daha güvenilir ve sağlam bir zeminde temellendirmek ister; bunu da daha ziyade yazılı metinler sayesinde gerçekleştirir. Bektâşîlik açısından da Bektâşî Erkân-nâmeleri, Ahid-nâmeleri, Bektâşî tekke ve zaviyelerinde yazılan; Dergahlarda okunan Bektâşî Tercümânları, Bektâşî Dede ve Dedebâbâlarının birbirlerine tevârûs ettikleri çok çeşitli duâ ve mevizeyi muhtevi metinler bir

Bektâşî dervişine rehberlik edecek yol haritası hüviyetindedir.

Biz bu tebliğimizde Tekke ve zaviyelerin kapatıldığı döneme kadar İstanbul Üsküdar'da inşa edilen ve bir kısmının da binasının ayakta olduğu Bektâşî tekke ve zâviyeleri üzerinden İstanbul Üsküdar'da Bâbâgân Bektâşiliği hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

İlk Nüfus Defterlerine Göre Üsküdar'da Sosyal ve Ekonomik Yaşam

Raif Kaplanoğlu

Son yıllarda arşivde araştırmaya açılan nüfus defterleriyle ilgili çok sayıda yayın yapılmıştır. Ancak İstanbul'a ilişkin bir-iki çalışma dışında bir araştırma yoktur. Bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi arşivde İstanbul nüfus defterlerinin tamamının bulunmamış olması, diğeri ise 500'ü aşan İstanbul nüfus defterlerinin son derece yoğun ve karmaşık olmasıdır. "İlk Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul'da Nüfus ve Kentsel Gelişme" (Basımı 2015) başlıklı kitabımızda, bu nüfus defterlerini büyük ölçüde anlamaya ve anlatmaya çalıştık.

1826-1829 tarihli ilk nüfus defterinden İstanbul'a ait sadece bir defter bulunurken, 1838 sayımı defterleri de büyük ölçüde eksiktir. 1844 ve 1856 yılı sayımı verileri araştırmaya en uygun defter verileridir. Nüfus sayımlarında "Üsküdar" ayrı bir belediye bölgesi olarak belirlenip bugün göre sayım yapılmıştır. Sınırları Haydarpaşa İskelesi'nden başlayıp Seyyidahmet Deresi'ne, oradan Altunizade Mahallesi,

Küçük Çamlıca, Bulgurlu köyüne kadardır. Büyük Çamlıca, Çengelköy ve Beylerbeyi sınırının başına gösterilmiştir.

1829 yılı sayımına göre Üsküdar'da 57 mahalle varken, 1838 yılında 59'a çıkmıştır. Üsküdar Müslüman nüfus defterleri (NFS. 214, 56, 178-182 ve 537), Rumlar (NFS. 260-263, 505), Ermeniler (NFS. 320, 321, 536, 323, 324) numaralı defterleriyken, Yahudilerin nüfus defteri ise NFS. 350'dir.

Nüfus defterleri üzerine yapılan çalışmalar, genellikle transkripsiyon biçimindedir. Oysa "İlk Nüfus Sayımlarına Göre Bursa'da Sosyal ve Ekonomik Yaşam" (Basımı 2013) kitapta, nüfus verilerden de sosyal ve ekonomik yaşama dair sonuçların çıkarılabileceğini gösterdik.

Nüfus defterlerine göre Üsküdar'da en yaygın mesleğin kayıkcılık olduğu görülmüştür. Nispeten kırsal bir alanda olmasına karşın reçberlik yerine bağcılığın çok yaygın olduğu görülmüştür. Diğer meslek gruplarının çok çeşitli olmadığı ve genellikle de emekli ve memurların yaşadığı bir semt olduğu anlaşılmaktadır.

Vakıfların Yeniden Dağıtım Politikası Ekseninde Atik Valide Sultan Vakfı Örneği

Ramazan Pantık

Nurbanu Valide Sultan'ın 1582'de Üsküdar'da kurduğu Atik Valide Sultan Vakfı muhasebe defterleri esas alınarak hazırlanan bu çalışma, vakfiye ve vakıf muhasebe defterlerinden elde edilen veriler ışığında dönemin malî ve iktisadi özellikleri, devlet aygıtları ile vakıflar arasındaki ilişkiler, devletin vakıflar vasıtasıyla yürüttüğü politikalar, vakıf sitelerin kurulduğu bölge ve periferisi ile olan entegrasyonu, kamu finansmanı olarak vakıfların kullanımı, sosyal ve ekonomik hayatta vakıfların icra ettiği fonksiyonları araştırmaktadır.

Çalışmada, şehir ekonomisi ile hinterlandı arasında iktisadî ve ticarî bir teşebbüs ağı oluşturmakla birlikte ana gelir kaynağını büyük ölçüde tarımsal üretim oluşturan vakfın malî durumundaki değişiklikler ile dönemin iktisadî yapısı arasında somut bir ilişki olduğu gerçeğinden hareketle, vakfın malî yapısındaki değişikliklerin dönemin ekonomik koşullardaki değişimin bir yansıması olarak okunabileceği ileri sürülmektedir.

Vakfın malî yapısındaki değişiklikler, vakıf muhasebe defterlerinin ayrıntılı analizi ile gelir ve giderlerindeki değişimlerden takip edilmeye çalışılmış, tamamlayıcı kaynaklar olarak da vakfiyeler ve muhasebe icmal defterleri kullanılmıştır. Bu süreçte karşılaştırma yapabilmek, farklılıkları veya benzerlikleri görebilmek için hem Atik Valide Sultan İmaretî'ne ait daha erken ve daha geç dönem bazı muhasebe kayıtlarına hem de aynı dönemdeki bazı imaret sitelerinin muhasebe defterlerine de bakılmıştır. Böylece genel olarak sanat tarihi, mimari ve hayırseverlik boyutuyla ele alınan imaretlerin, malî ve ekonomik faaliyetlerinin ayrıntılı bir şekilde incelendiği takdirde Osmanlı ekonomisine ve iktisadî hayatına dair önemli bilgiler içerdini göstermeyi hedefliyoruz.

Yapılacak olan bütün değerlendirme ve yorumlar bir kadın girişimci olan Nurbanu Sultan üzerinden hareketle kurmuş olduğu vakfın üs merkezi olan Üsküdar başta olmak üzere İstanbul şehrine yaptığı ekonomik ve sosyal katkı ekseninde cereyan edecektir.

Evkâf-ı Ümem Tarihi'nde Üsküdar Vakıfları

Rıfat Günelan

Vakıf anlayışının İslam'la birlikte oluşması ve sosyal gelişimin en önemli unsurlarının başında gelmesi, vakıf konusunun değişik yönleriyle değerlendirilmeye tabi tutulmasına vesile olmaktadır. Osmanlı'dan günümüze İslam ve Osmanlı vakıf eserleri ile vakıf banileri üzerine birçok yazma ve matbu eser telif edilmiştir. Telif edilen bu eserlerde vakıfların gerek hukuki durumları, gerekse kurulduğu bölgeler, şehirler, kazalar ile vakıf banileri ele alınmıştır. Ayrıca vakıf binalarının bütçeleri, gelir ve giderleri ile vakfiyelerde görev alan hizmetliler hakkında detaylı çalışmalar yapılmıştır. Evkâf-ı Ümem Tarihi de 20. Yüzyılın ortalarına doğru telif edilen sadece Osmanlı dönemini değil İslam ve öncesi dönemi de ele alan şekliyle önemli bir eserdir.

Evkâf-ı Ümem Tarihi'nin yazarı Mehmed Vamık Şükrü Efendi olup 1288/1871-1872 tarihinde Şam'da doğmuştur. Vamık Şükrü Efendi, Süvari Alay Emini Ahmed Hamdi Bey'in oğludur. Dedesi, Mustafa Paşa b. Abdullahtır. Bürokraside ilk olarak

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Masârifât İdâresi'nde daha sonra da Dâhiliye Nezâreti Muhâsebe Kalemünde görevlerde bulunan Vamık Şükrü Efendi 1947 tarihinde vefat etmiştir. Mehmed Vâmık Şükrü Efendi tarafından 1915-1940 tarihleri arasında sekiz cilt olarak ve müellif hattıyla hazırlanan eser, İslam şehirlerinde yapılan vakıf eserlerinin tarihini içermesinin yanı sıra Osmanlı döneminde Üsküdar'da inşa edilen vakıf eserlerinin en azından bir listesinin çıkarılmasına temel teşkil etmesi açısından da oldukça önemlidir. Eser, Osmanlı ve öncesi döneme ait vakıf eserlerini, genelde o dönemin yöneticilerinin isimleri başlığı altında siyasi hükümlerliklerinin kısa bir tarihi ve vakıf eseri sahibi olanların hayat hikayelerini içermesi sebebiyle dönemin idari, askeri, siyasi ve sosyal tarihini içermesinden dolayı da kayda değerdir. Bu çalışmada Üsküdar sınırları dâhilinde vakıf eseri olarak inşa edilen medrese, kütüphane, imarethane, türbe, zaviye, çeşme vs. ile banilerinin kısa hayat hikayeleri, inşa ve tamir tarihleri incelenmiştir. Ayrıca yapım tarihi ve banisi bilinmeyen vakıf eserleri de tespit edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu haliyle Üsküdar'ın fethinden Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar Üsküdar'ın sahip olduğu vakıf eserleri Evkaf-ı Ümem'e göre tespit edilmiş olacaktır.

Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresi Mezartaşları

Sadi Süleyman Kucur

Konumu itibariyle İstanbul'a deniz tarafından gelenleri selamlayan ve bu nedenle İskele Camii de denilen bu cami, Kanuni'nin kızı ve Veziriazam Rüstem Paşa'nın eşi Mihrimah Sultan tarafından 954 (1547/8) yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Cami, medrese, sıbyan mektebi, imaret-tabhane, han, çeşme ve su haznelerinden oluşan külliyenin merkezindedir. Osmanlı kültüründe hemen hemen her cami ve benzeri binanın bahçesinde zamanla "hazire" adı verilen bir mezarlığın olduğu görülür. Bu caminin kible ve doğu cihetinde yayılan hazire-sinde sonradan eklenen iki türbenin yanı sıra, döneminin önemli şahsiyetlerinin mezarları da bulunmaktadır. Haziredeki mezartaşları taş işçiliği, serpuşları, yazıları ve süslemelerinin yanı sıra, kitabelerinin metin özellikleri, kullanılan formüller ve kalıplar belirlenecek, ayrıca hazirede medfun bulunanlar sosyal tarih açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bir Rüyadan Arta Kalmış Bir Semt: Üsküdar

Salim Çonoğlu

Kanoly Kos'un tespitiyle 2500 yıla uzanan tarihi geçmişini Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'nun uygarlık birikimleriyle bezeyen bir şehirdir İstanbul. Öyle ki, İstanbul'un alınışı ile birlikte Türkler bir taraftan kültürü geliştirmek ve bir taraftan da geliştirilen bu kültürün canlı bir örneği olan İstanbul'u bütün imparatorluğun muhassalasını yapmak için önemli adımlar atarlar. Böylece yüzyıllar içerisinde İstanbul, Türk mimarisinin değer biçilemez bir mimari hazinesi, kültürün bugün da yaşamaya, hayata tutunmaya çalışan canlı bir organı, gelecek kuşakların temel taşlarından birisi haline gelir.

Ahmet Hamdi Tanpınar için özellikle fetihten sonra İstanbul bütün imparatorluğun ve Müslümanların gururudur. O güzelleştikçe atalarımız kendilerini sihirli bir aynadan seyrederek gibi güzel ve asil bulur. Tanzimat bu şehirde iki medeniyeti birleştirerek elde edilecek yeni bir terkinin potansiyelini görür. Yeni nesil için ise İstanbul, mazi hatıralarının ve hasretlerin aydınlığıdır.

İstanbul, bizi biz yapan değerlerin bir araya gelerek olgunlaştığı en güzel örnektir. İstanbul'un her köşesinde, her semtinde farklı bir kimlik, farklı bir değer vardır. Ancak bu farklılığı bir potada eriterek bütünleştiren şey elbette İstanbul'un kendisidir. İstanbul'u kültürel bir mekân olarak değerlendiren Tanpınar, Patrona Hamamı olarak bilinen yapının yıkılması söz konusu olduğu zaman, Osmanlı politikasının mimarlık eserleriyle kalıcı kılınan bir milliyet anlayışına dayandığını, bu toprakları bize ait yapan eserlerin düşünmeden yok edilmesi halinde, uluslar arası çizgiye ulaşabilecek ve hiç istemeyeceğimiz kültür problemleri ile karşılaşacağımızı ifade eder. Bu tespit, yazarın şehri ve şehri anlamlandıran mekânı bir kültürel varlık, canlı bir organizma gibi gördüğünün ispatıdır. Çünkü yüzyılların birikimi en güzel şekliyle insanı sarıp sarmalayan ve kollayan mekânlarda ifadesini bulur. Mekân, kendisini üreten zamanı dondurarak yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bir medeniyet aktarıcısı olarak toplumsal süreçleri de yansıtır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, İstanbul'u ve İstanbul'un çeşitli semtlerini ele aldığı eserlerinde,

mekânı kültürün önemli bir unsuru olarak algılar ve değerlendirir. Tarihi ve doğal güzellikleriyle bir arada düşünülen İstanbul, kültürel birikimin/değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol üstlenir. Bu mekân yazar için kültürle, kişilikle ve kimlikle yakından ilgilidir. Çünkü İstanbul, Tanpınar'a göre bütünlüğü olan bir şehirdir. Her ne kadar Tanzimat'la birlikte toplumun/bireylerin önünde açılmaya başlayan ve tesirini giderek daha yoğun bir şekilde hissettirmeye başlayan yeni hayat ve yeni terkip, eski nizamı değiştirecek gibi görünse de, İstanbul, köklü bir medeniyetin en güzel ifadesi olan bir şehir olduğu için bütünlüklüdür.

Bu bildiride de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde kültürel bir mekân olarak Üsküdar'ı tarih, mimari vb hangi açılardan ele aldığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Üsküdar'da Şehir ve Kültür

Sami Şener

Üsküdar, Türklerin İstanbul'a ilk ayak bastıkları mekan olarak tarihi bir hatıraya sahiptir. İstanbul'un fethinden sonra, İslami ve Türk kimliğine en çabuk ve kolay uyum gösteren bu mekan, tarihi süreç içerisinde günümüze kadar gelebilen kültürel, dini ve estetik yapısıyla sosyal hayatımıza model olabilecek sayısız eser ve geleneğe sahip durumda.

Sosyal hayatın izini, tarihi yapılar ve yerleşmiş gelenekler ile sürdürmek son derece önemlidir. Üsküdar, İstanbul'un birkaç semti içinde bu özellikleri taşıyan belki de en zengin belde özelliğini taşıyor. Mezar taşları, yer isimleri, camiler, tekke ve medreseler, yatırlar ve hamamlar ile, Müslüman bir şehir kimliğini hayalin ötesine taşıyan özellikleri bünyesinde barındırıyor.

İnsanların yaşadıkları mekanlar, onların kimlikleri ve kültürlerinin niteliğine işaret ederler. Üsküdar'da, hala yaşayan tarihin derin izlerine şahit olabileceğimiz davranış tarzları ve gelenekler mevcut. Bütün bunlar, bizi geçmişe

bağladığı gibi, geleceğe de insani ve medeni bir şehir hayatının ana çizgilerini ortaya koyabilmektedirler. Şehirlerin ölçüsüz büyümesinin getirdiği kargaşa ve kimliksizleşme problemlerine Üsküdar, hala direniyor.

Üsküdar'da yaşanan eski nesiller, yeni nesillere bırakabilecekleri davranış ve kültürünü yaşatma kaygısını taşıyorlar. Beldenin çeşitli bölgelerinde ansızın karşımıza çıkan tarihi eserler, bize hangi dünyaya ait olduğumuzu hatırlatan “yol gösteren işaret taşları” gibi, yaşayışımızın anlamını haykırıyor gibiler. Çünkü onların her biri, hayati birer ihtiyacımıza cevap olarak bulundukları yerlere, birer şahit ve ikaz edici eserler olarak dikilmektedirler.

Üsküdarlı Bir Mimar Ailesi: Balyanlar

Saro Dadyan

Üsküdar tarihi boyunca Ermeni cemaatinin en yoğun olduğu semtlerden bir tanesi oldu. Kiliseleri, manastırları, okulları, ruhban okulu, dernekleri ve yetimhanesi ile Üsküdar, İstanbul Ermeni cemaatinin en iyi teşkilatlandığı semtlerden bir tanesiydi. Tarih boyunca semtten Gülbenkyan ve Noradunkyan gibi dünya çapında isim yapmış Ermeni aileleri de çıktı. Gerek Osmanlı tarihi, gerekse dünya tarihi için önemli bu Ermeni ailelerinden bir tanesi de nesiller boyunca mimarlar yetiştirmiş ve İstanbul'un dört bir yanında şehrin sembolleri haline gelmiş bir çok yapı inşa eden Balyan Ailesidir.

Aslen Kayserili olan Balyan Ailesi, 18. yüzyılın sonlarında Bağlarbaşı'na yerleşti ve neredeyse 20. yüzyılın başlarına değin semtteki varlıklarını devam ettirdiler. On dokuzuncu yüzyılın başlarında Ermeni cemaatinin "Amira" olarak isimlendirilen üst sınıfı, Hasköy ve Üsküdar gibi geleneksel semtlerdeki evlerini terk edip Beyoğlu'na ve çeşitli boğaz köylerine taşınırken Balyan Ailesi buralar da ikametgahlar

edinmelerine rağmen Bağlarbaşı'ndaki geleneksel yaşamlarından ve bölgedeki evlerinden de kopmadılar.

Semtin sosyal yaşamında da etkin bir rol oynayan Balyan Ailesi'nin üyeleri, burada kilise, okul, yetimhane gibi bir çok kurumun kuruluşunda rol aldıkları gibi yine bir çok kurumun da devamlılığını sağladılar. Bali Kalfa, Krikor Balyan, Agop Balyan ve Sarkis Balyan nezdinde semtteki varlıkları dört nesil boyunca devam ettiren aile, yine bu semte, Bağlarbaşı'ndaki Ermeni Mezarlığı'na defnedildiler.

Bu makalede Balyan Ailesinin mimari çalışmalarından ve inşa ettikleri yapılardan çok ailenin sosyal yaşamı, Üsküdar'daki etkinlikleri ve Üsküdar'da vücuda getirdikleri kurumlar üzerinde durulacaktır.

19. Yüzyıl'da Üsküdar'ı Ziyaret Eden Yabancı Hanedan Mensupları

Sena Belviranlı,

Osmanlı devleti özellikle 1839'lardan itibaren sıklıkla yabancı hanedan üyelerini ağırlamaya başlamıştı. Avrupalı hanedanlar arasında oldukça sık görülen bu ziyaretler ülkeler arasındaki ilişkilerde de belirleyici rol oynamaktaydı. Bu amaçla, Osmanlı bu ziyaretleri, imparatorluğun reformlarla gelişerek batılı olma yolunda ilerlediğini Avrupa'ya göstermek ve onların desteğini alabilmek için en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmıştır. Abdülmecid döneminde çoğunlukla askeri sebeplerle, Abdülaziz ve Abdülhamid dönemlerinde ise siyasi veya ekonomik sebeplerle ya da Doğu Gezileri'nin veya Hac yolunun bir durağı olarak Dersaadet'e uğrayan misafirler, büyük bir ihtimamla ağırlanmıştır.

Bu ziyaretlerin gezi rotalarında önemli bir nokta da Üsküdar'dır. Beylerbeyi Sarayı, Fransız İmparatoriçe Eugénie, Prusya Veliaht Prensi Friedrich Wilhelm gibi misafirlerin ikametgâhı olmuş, pek çok misafirin onuruna verilen ziya-

fetlere ev sahipliği yapmış ve bahçeleri ve yapısıyla misafirlerini kendine hayran bırakmıştır. Selimiye Kışlası ve Hastanesi özellikle Kırım Savaşı'nda İstanbul'a gelen Prens Naapolyon ve Dük Kembriç gibi isimlerin askerleri teftiş ettiği ve kimi zaman konakladığı mekanlar olmuştur. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı da Kırım Savaşı sonrasında misafirlerin ziyaret ettiği bir noktadır.

Bu çalışma ile Üsküdar ziyaret eden bu misafirleri, o günün Osmanlı ve yabancı basınında yapılan haberlerle, misafirlerin ziyaretleri sırasında yazılan günlükleri ve Osmanlı arşivi belgeleri ışığında inceleyerek, Üsküdar ve mekânları hakkında misafirlerin düşüncelerini açığa çıkarmayı ve bu mekânlar üzerinden Osmanlı'nın misafirlerinde oluşturmayı amaçladığı "Yeni Osmanlı" imajını okumayı hedeflemektedir.

Şehrin Misafirleri: 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'a Gelen Yabancılar

Serdar Genç

İstanbul, erken dönemden itibaren taşrada yaşayan Osmanlı ahalisi için bir cazibe merkezi olmuştur. Taşrada güvenliğin sağlanamaması ve sosyo-ekonomik birtakım sebeplerle Anadolu ve Rumeli başta olmak üzere Osmanlı ülkesinin en ücra köşelerinden İstanbul'a göç yaşanmıştır. Bu göç hareketinin İstanbul'da nüfusu arttırması iaşe, barınma ve entegrasyon gibi bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Devlet, taşradan gelen bu göç dalgasını önlemek için tedbirler alma yoluna gitmesine rağmen pek başarılı olamamıştır. Bu göçün yansımalarını Üsküdar'da da görmek mümkündür çünkü Üsküdar'a da Anadolu ve Rumeli'den çeşitli gerekçelerle göç edenler olmuştur. Bu çalışmada 18. yüzyılın ilk yarısında Üsküdar'a göç edenlerin geldikleri şehirler, Üsküdar'da ikamet ettikleri mekânlar, meslekleri, birbirleri ile ve yerleşik Üsküdarlılarla olan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Konu ile ilgili ana kaynak olarak döneme ait Üsküdar şer'iyye sicillerinden yararlanılacaktır.

Nüktedan Bir Şairin Şiir ve Musikîyle Dansı Üsküdarlı Sırrî'nin Dîvanı'nda Musikî ve Bestelenmiş Gazelleri

Şevkiye Kazan Nas

Neşeli, nüktedan ve şakacı bir kişiliğe sahip olan Üsküdarlı Sırrî (öl.H.1111/1699), çevresinde bu özelliği ile tanınıp sevilmiş ve onun şiirleri, ölümünden sonra da sevilerek okunmuş; hatta bunlardan bazıları bestelenmiştir. Bu durum onun şiirlerinin müzikalitesini ve okunurluğunu göstermesi bakımından da ayrıca önem arz etmektedir.

Musikî, klasik Türk şiirinin bir parçasıdır ve şiirde ahengi sağlayan unsurlardan biri olarak her zaman makamlarıyla, musikî aletleriyle, mutribi, mızrabı, nağmesi ve terennümüyle klâsik Türk şairleri için vazgeçilmez bir kaynak olmuştur.

Klasik Türk musikisine ait unsurlar, Üsküdarlı Sırrî'nin şiirlerinde gerek ortamın tasvirinde gerek memduhun övgüsünde gerek âşığın içinde bulunduğu durumu ifade etmesinde yardımcı birer unsur olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada XVII. Yüzyıl şairlerinden olan Üsküdarlı Sırrî'nin Divan'ında musikiyle ilgili unsurların şiire yansımaları incelenmiş; şairin bu unsurları şiirlerinde nasıl kullandığı ortaya çıkarılmış; ayrıca “Gönül düşüp ham-ı giysû-yı yâra kalmışdur / Netîce hâtırum ol yâdigâra kalmışdur”; “Dile mâye-i safâdur hat-i rûy-ı yâr dirler / Kişinün komaz gönülde gamını bahâr dirler”; “Leb-i peymâne-i gam neş'emüz bir şu'leden terdür/Kim anun kem-şerârı tâb-ı sûz-ı mihr-i enverdür”; “Aldı dil endîşe-i zülfin kemâhî boynına / Eyledi pîçîde bir mâr-ı siyâhı boynına” matlalı bestelenmiş dört gazeli konu, tema, ses ve ahenk unsurları, dil ve üslup bakımından değerlendirmiştir.

Bostancıbaşı Abdullah Ağa ve Vakıfları

Tahsin Özcan

II. Bayezid dönemi bostancılarından olan Bostancıbaşı Abdullah Ağa'nın (ö.895/1489) hayatı hakkında bilgi yoktur. Büyük ihtimalle devşirme kökenli olan Abdullah Ağa'nın Yenikapı Langa'da bir cami ile çeşme, Kısıklı ve Beylerbeyi'nde de birer mescid yaptırdığı, ayrıca mektep, namazgah gibi hayrâtının bulunduğu kaydedilmektedir. Bu hayrâtı için Abdullah Ağa'nın zengin bir vakıf oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre Beylerbeyi, Kuzguncuk ve Kısıklı köyleri bu vakfın gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Bu köylerden yüklü miktarda gelir elde edildiği gibi vakfın 89.260 akçe nukûd vakfının da bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bildiride Abdullah Ağa'nın vakıfları hakkındaki bilgiler ele alınacak; mal varlıkları, gelirleri ve hizmetleri ile ilgili ulaşılan bilgiler değerlendirilecektir. Bildiride ayrıca dönemi için oldukça yüksek sayılabilecek miktardaki vakıf nukûdun işletilmesi ile ilgili kayıtlar da ayrıntılı bir şekilde tahlil edilecektir.

Tanburi Ali Efendi

Talip Mert

Ali Efendi, Osmanlı Musiki tarihinde hem icracı hem de güçlü bir bestekâr olarak büyük bir şöhrete sahiptir. Klasik tanbur icracılarının son temsilcilerinden olan Ali Efendi Tanburi Cemil Bey'in de hocasıdır. Suz-i Dil makamından yaptığı muhteşem besteler onun sanat gücünü ortaya koyan, ona musiki tarihinde çok muteber bir yere oturtan çok değerli parçalardır. Ali Efendi bir kaç sene Sultan Abdülaziz'in ikinci imamlığı görevinde de bulunmuştur.

Uzun yıllar Üsküdar Beylerbeyi'nde oturan büyük bestekâr daha sonra İzmir'e göçmüş ve orada vefat etmiştir.

Terekelere Göre 16. Yüzyıl Başlarında (1515-1530) Üsküdarlı Kadınların Giyim- Kuşam Kültürü

Temel Öztürk

Giyim-kuşam, bir milletin örf, adet ve dinî temalarının önemli göstergeleri arasında yer alır. Farklı unsurların birleşimi yönünde giyim-kuşam; iç giyim, gündelik giyim ve sokak giysileri olarak birbirinden ayrı işlevleri olan ve aynı zamanda birbirini tamamlayan unsurlardır. Ayrıca bu unsurlara yönelik giyinme, bazıları için zaruri bir ihtiyaçtan bazıları için de sadece süslenme kaygısından sahip olunan aksesuarlarla tamamlanır. Bu yönde giyim-kuşam bir kişinin kültürünü, sosyal statüsünü ve tarzını gösteren en etkin unsurdur. Zira herkesin soğuktan ve sıcaktan korunma yanında örtünme ihtiyacını da karşılamak için giydikleri, kişilerin zenginlikleri ve kültürleri ölçüsünde farklılık gösterebilir. Haliyle bu alanda, geçmişe dönük yapılacak çalışmalar bahsi geçen temaların günümüzde ve bölgesel olarak dönem içerisinde bile ne derece değişikliğe uğradığını gözlemleme imkânını sağlayabilir. Dolayısıyla bu çalışma Osmanlı toplumunun giyim-kuşam açısından

klasik dönem olarak da addedilen geçmişten izler taşıyan 16. yüzyıla işaret etmektedir. Bölgesel açıdan ise Anadolu yönündeki her türlü seyahatin ilk durağı olması yanında mevcut iskeleleriyle de ulaşım hareketliliği çerçevesinde Üsküdar ön plana çıkmaktadır. Giyim-kuşam kültürü açısından burası ciddi folklorik izleri tavarüs eden saray dışı giyimin en yakın ve en geniş örneklerinin görüldüğü bir bölgedir. Bunun en çarpıcı kanıtı da bölgenin tarihine ışık tutan yerel kaynaklar arasındaki tereke kayıtlarıdır.

Tereke diğer adıyla muhallefat, ölenin eşyalarının kadı gözetiminde tek tek fiyat ve adediyile birlikte kaleme alındığı kayıttır. Tarihi açıdan zengin olan bu kayıtlar 16. yüzyıl Üsküdar'ında kadın giyim-kuşamı hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Tereke kayıtları bazı şehirlerde kadı sicillerine kaydedilirken bazı şehirlerde de özel defterlere kaydedilirdi. Bu çalışmaya kaynaklık teşkil eden tereke kayıtları ise kadı sicillerinde yer alan kayıtlardır. Dolayısıyla çalışmaya bu yönde bir sınırlama getirildiği gibi zaman açısından da yaklaşık 15 yıllık bir dönem içerisindeki siciller değerlendirilmeye alınmıştır.

Galatât-ı Hafîd Efendi'de Üsküdar'a Dair Tanıtma ve Hikâyeler

Yakup Yılmaz

İstanbul'un en güzel yerlerinden biri, belki birincisi Üsküdar'dır. Üsküdar, şiirlerin, şarkıların, türkülerin asırlarca ilham kaynağı olmuş, hikâyeye ve fıkralarda kendine yer edinmiştir. Hemen her eserde Üsküdar'a dair bilgi, rivayet, metin ortaya konmuştur. Üsküdar, İstanbul'un gün batımında güneşin camlarına vurduğu altın şehirdir. İlkçağda adı “Altın şehir” anlamına gelen Khrysopolis olan Üsküdar'ın belki bir kısmı Scutarion olarak tanınmıştı. Scutarion adı Türk devrinde Üsküdar'a dönüşmüştür.

ed-Dürerü 'l-Müntehabâti 'l-Mensûre fî Islâhi 'l-Galatâti 'l-Meşhûre [=Yaygın Dil Yanlışları Konusunda Açık Seçik İnciler], galat sözlükleri içinde en meşhurdur. Sözlük 1123 maddeden müteşekkildir, muhteviyatı itibariyle en fazla malumat arz eden, ilk derli toplu galat sözlüğü (Kaçalın, 1996, s. 302) olma özelliklerini taşır. Müellifi Mehmed Hafîd bin Mustafa Âşir el-İstanbulî'dir. H. 1 Muharrem 1219 / M. 12 Nisan 1804 tarihinde kaleme alınmış, H. 1 C[emazi-

ye'l-Âhir] 1221 [= M. 16 Ağustos 1806 tarihinde İstanbul'da Dâru't-Tıbâ'a matbaasında basılmıştır.

Mehmed Hafîd Efendi'nin asıl adı ed-Dürerü 'l-Müntehabâti 'l-Mensûre fî Islâhi 'l-Galatâtî 'l-Meşhûre; meşhur adı Galatat-ı Hafid Efendi olan eserinde Üsküdar'a dair iki tema üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisinde tanıtma, ikincisinde hikâyeler üzerinde durulmuştur. Tanıtımların yer aldığı bölümde Üsküdar, kat'-ı kalem ve lâle madde başlarında çeşitli bilgilendirmeler mevcuttur. Üsküdar madde başı tamamen Üsküdar'a dair bilgilerle ilgilidir. Kat'-ı kalem maddesinde hattatlar silsilesi içinde Üsküdarlı bir şahsın adı geçer. Lâle maddesinde ise Üsküdârî Hüdâyi Mahmûd Efendi'nin yetiştirdiği lâlelere dair bilgiler mevcuttur. Hikâyeler kısmında ecinne ve şubat maddeleri içinde geçen iki hikâyeden söz edilebilir.

Üsküdar'ın Uluslararası Göçmenleri Suriyeliler, Afganlılar ve Toplumsal Uyum

Yasemin Çakırer Özservet-Semra Boz

Toplumun diğerleri denildiğinde kadın, yaşlı, çocuk ve engelliler akla gelirken düzensiz göçmenler (mülteci, sığınmacı vb.) bu tanım içerisinde bile diğerleri konumundadır. Uluslararası göçmenlere ev sahibi toplumun tepkileri yeni gelen göçmen grubunun etnik, dini ve ekonomik durumuna göre değişebilmektedir. Göçmenlerin ev sahibi ülkelerde yaşadıkları en önemli sorunlar: ev sahibi ülke dilini iyi bilmemeleri, istihdama erişim konusunda varsa yasal statüden, dilden ve ev sahibi toplumunun verdiği tepkiden kaynaklı sorunlar, ödeyebilirlik ve ev sahibi toplumun barındırmaması açısından barınma sorunu, ev sahibi toplumla farklı bir dine sahipse dini ritüellerini gerçekleştirememe sorunu, göç edilen ülkede milli nüfus içerisindeki yabancıların oranı ve yabancılara karşı tutumların şiddeti, yeni çevreye uyum süreci, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar oluşturmaktadır. Bu sorunları yumuşak geçişle çözmek için toplumun yeni gelenlere toleranslı yaklaşması önem kazanmaktadır. Ülkemizde

son dönem sayıları 2.7 milyona yaklaşan Suriyeli göçmenlerle birlikte belediyeler düzeyinde de uluslararası göç konusu önem arz etmeye başlamıştır. Yaklaşık 400.000 Suriyeli olmayan Afgan,İranlı,Somalili ve Filistinli göçmenler de bu resmin görünmeyen tarafıdır. Bugün yerel yönetimler, ülkemizin bulunduğu karşılıkların yoğun olduğu coğrafyadan göçmen akımı bağlamında sürekli hareketliliğin olacağının farkında olmak zorundadır. Yerelde uyum politikaları konusunda yerel yönetimlerin öncü ve ivmeleyici bir rolü de olmalıdır. Aksi halde toplumda ciddi ayrışmalar ve sosyal patlamaların olması mümkündür.

Göç ettikleri ülkelerde belirli alanlarda yoğunlaşan göçmenler, yerli nüfustan farklı şekilde kendi kültürlerini somutlaştırarak mekâna yansıtabilecekleri ortamlara ihtiyaç duyarlar. Bu çalışmada da Üsküdar İlçesi ve Yavuztürk Mahallesi'nde Suriyeliler ve Bahçelievler Mahallesi'nde yoğunlaşan Afganlıların yaşadıkları yerelle toplumsal uyumları konusu tartışmaya açılacaktır.

Karacaahmet Mezarlığının Üsküdar İlçesi Yeşil Alanlar İçindeki Yeri ve Önemi

Yıldız Aksoy-Vahit Özkardaş

İstanbul'un en büyük ve en eski İslam mezarlıklarından olan Karacaahmet Mezarlığı ağırlıklı olarak Üsküdar ilçesinde yer almakta olup güneyini Kadıköy ilçesi sınırlamaktadır. Karacaahmet mezarlığı kuruluşu itibariyle İstanbul'un en eski ve en büyük mezarlığıdır. Yıllar boyu gördüğü tahribatlar ve açılan yollar neticesinde fiziken oldukça küçülmüştür. Günümüzde Karacaahmet Mezarlığı bütününden ayrı düşünülen Seyit Ahmet, Mahmut Baba ve Ayrılık çeşme (Araplar) mezarlıklarını dahil eder isek 644.281 m2 alanı kaplayan mezarlığın 12 adet ada toplamı ise 589.752 m2 'dir. Mezarlıkların doğuşu, biçimlenmesi ve gelişimi, toplumların inançları, gelenek ve alışkanlıkları, nüfus artışı, hijyen ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Biçimlenme süreci incelenirken öncelikle toplumların ölü gömme ve mezar geleneğinin tanımlanması gerekir. Toplumların ölüm karşısındaki inançları, korkuları, mezar ve mezarlık geleneğini biçimlendiren en önemli etmendir. Hijyenik ve dinsel işlevleri yanında ekolojik, kültürel ve rekreasyonel

bir çok işlevi bulunmaktadır. Mezarlıklar sadece ölülerin bulunduğu bir alan olarak değil, halkın dinlemesine, yeşil alan gereksinimini sağlama-
sına yarayan birer park olarak kabul edilmelidir. Mezarlıklar sahip oldukları yoğun bitki örtüsüyle çevrelerinden farklı olan ve işlevsel yeşil alanla-
rın arttırılamadığı hatta oransal olarak azaldığı kentlerde önemleri giderek çoğalan geniş yeşil alanlardır. Karacaahmet mezarlığı 589.752 m² alanı ile tek başına Üsküdar Belediyesi Park ve Bahçelerinin ve İ.B.B Park ve Bahçelerin baktığı alanlardan daha büyüktür. Karacaahmet mezar-
lığının İstanbul geneli mezarlıklara oranı yüzde 6,17 iken Üsküdar'daki mezarlıklara oranı yüz-
de 69'dur. Anadolu yakası mezarlıklara oranı ise yüzde 16,28'dir. Karacaahmet mezarlığının Üsküdar'daki kişi başı yeşil alana katkısı yüzde 1,01'dir. Tüm bu veriler ışığında Karacaahmet mezarlığının yeşil alan içindeki yeri son derece önemlidir. Bu sebeple Üsküdar İlçesindeki aktif ve pasif yeşil alanlar üzerinden Karacaahmet mezarlığının mezarlıklar içindeki ve yeşil alanda-
ki önemi, Karacaahmet mezarlığının tarihi süreç-
te gelişimi ve içinde barındırdığı değerlerle tarihi mezarların önemi araştırılıp incelenmiştir.

Cami Bahçeleri Üzerine Bir Araştırma İstanbul İli Üsküdar İlçesi Örneği

Yıldız Aksoy-İbrahim Teymur

Bu araştırmada Üsküdar ilçesinde Mimar Sinan'ın yaptığı Mihrimah Sultan, Atik Valide Sultan ve Şemsi Ahmet Paşa camilerinin bahçeleri incelenmektedir. Camilerin avluları, bahçeleri, bahçelerde yer alan mimari öğeleri bunların bahçe içindeki konumları ve tasarımları camilerin kapalı alanlarının tasarımları kadar önemlidir. Ve bahçeler kapalı alanların tasarımlarının bütünleyicisidir. Araştırmada öncelikle Sinan ve Camiler hakkında kaynak araştırması yapılmıştır. Ardından gözlem, tespit ve incelemeler için cami bahçeleri yerinde ziyaret edilerek saha çalışması yapılmıştır. Araştırılan camilerin bahçeleri yumuşak ve sert peyzaj öğeleri açısından iki gruba ayrılarak her grupta kendi içinde avlular, son cemaat yeri, şadırvanlar, bahçe duvarları, kapıları, oturma alanları, su elemanları, şehir mobilyaları, sert zeminler ve bitkisel elemanlar olmak üzere alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Cami bahçelerinde peyzaj tasarımı açısından izlenen yöntemler, yaklaşımlar, malzeme seçimi, fonksiyonel ve estetiksel ilkeler ortaya konularak cami bahçelerinde izlenmesi gereken peyzaj tasarım kriterleri verilmeye çalışılmıştır.

İstanbul Üsküdar Meydanı Örneğinde Gençleşen ve Değişen Kamusalılıklar

Yunus Çolak

Gençlik ve mekansal dönüşüm üzerine çalışmalar hayli sınırlıdır. Daha gerisinde genç kullanıcıların mekanda nasıl bir bellek oluşturdukları da önemli bir sorunsaldır. Gençlik ve kamusla mekan ilişkisi, pek çok maniye rağmen, kentteki dönüşümlerden azade kendine yeni yeni araçlar ve imkanlar geliştirmeye imkanına sahiptir. Üsküdar örneği'nde uzun yıllardır meydan olma özelliği yitiren merkezi iş alanlarının bulunduğu bölgeye, yoğun bir üniversiteli genç nüfus baskısı eş zamanlı olarak oluşmuştur. Kuşkusuz, Üsküdar Meydanı'nın ilişkisellikleri de bu süreçten nasibini alarak, genç kullanıcılar için yeni kamusal mekanların teşekkülünü beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada, çeşitli görseller ve alanda yapılan incelemelerden hareket edilerek, bir takım tartışmalar açılacak; artan genç kullanıcıya bağlı olarak; Üsküdar'da kamusal mekanın gençler ile birlikte üretilmesi mümkün mü sorusuna cevap aranacaktır.

Derviş Hilmî Dede'nin Sahilnamesi Işığında Üsküdar ve Çevresi

Yunus Kaplan

Uzun bir süre Osmanlı'nın başkentliğini yapmış olan İstanbul, sahip olduğu birçok özelliğiyle divan şairlerine her zaman ilham kaynağı olmuştur. İstanbul'un sahip olduğu tabii, coğrafi ve tarihi güzellikler şehrengiz, biladiyye ve sahilname gibi türlerde dile getirilmiştir. Bu türler içerisinde özellikle sahilnameler, sadece İstanbul Boğazı'nı ve Boğaz etrafındaki sahilleri, sahil beldelerini ve iskeleleri işlemesi bakımından diğer türlerden farklılık gösterir. Bu türde yazılmış olan manzumelerde, Boğaziçi'nin diğer sahilleri ve beldeleri gibi Üsküdar ve çevresi hakkında da birtakım bilgilere yer verilmiştir. Klasik Türk şiirinde yazılmış olan sahilname sayısı son derece sınırlıdır. Kaynaklarda Fennî, İzzet Efendi ve Derviş Hilmî Dede olmak üzere sadece üç şairin bu türde eser sahibi olduğu bildirilmektedir. Bunlar içinde daha önce Fennî ve İzzet Efendi'nin yazmış oldukları sahilnameler tespit edilerek ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Hatta bu manzumelerden hareketle Nihat Öztoprak tarafından Uluslararası

II. Üsküdar Sempozyumu'nda sunulan bildiride Üsküdar ve çevresindeki iskele ve beldelerin tanıtımı yapılmıştır. Ancak şimdiye kadar Derviş Hilmî Dede'nin sahilnamesinin herhangi bir nüshası tespit edilemediği için bu eser üzerine bir değerlendirmede bulunulamamıştır.

Bu bildiride tarafımızca bir nüshası tespit edilmiş olan Derviş Hilmî Dede'nin sahilnamesi ışığında Üsküdar ve çevresindeki sahil, iskele ve beldelerin tanıtımı yapılarak; bu yerlerin Fennî ve İzzet Efendi'nin sahilnamelerindeki kullanımları da dikkate alınarak bunlar üzerinde çeşitli değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1649'da Üsküdar'da Celalilerle Yapılan Savaş Hakkında Evliya Çelebi'nin Verdiği Bilgilerin Sıhhati

Zekai Mete

Başlangıcı XVI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar inen, asıl etkisini ise XVII. yüzyılın başlarından itibaren artırarak devam ettiren Celali isyanları 1649 yılında Üsküdar'a kadar uzanmıştı. Çoğunluğu devlet görevlisi olan elebaşılardan liderliği altında gerçekleştirilen isyan hareketleri devlet merkezini ciddi anlamda sıkıntıya sokuyordu. Bu isyancı gruplarla merkezi ordu arasındaki mücadeleler genelde başkentten uzakta Anadolu topraklarında gerçekleşiyordu. Ancak menşe olarak bir kapıkulu süvarisi olan Gürcü Abdünnebi isimli Celali liderinin 1649 Temmuz'unda başlattığı isyan doğrudan İstanbul'u hedef almış ve topladığı birliklerle Üsküdar yakınlarında Bulgurlu sırtlarına kadar gelmişti.

Gürcü Nebi ve kendisine katılan diğer asi liderlerle İstanbul'daki merkezi kuvvetler arasında meydana gelen çarpışmalara ünlü seyahatname yazarı Evliya Çelebi de tesadüf eseri şahit

olmuştur. Savaş hakkında bilgi veren diğer kaynaklarda (Kâtib Çelebi/Fezleke, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi/Ravzatü'l-ebrâr, Nâima/Tarih, Abdurrahman Abdi Paşa/Vekâyi'nâme) çarpışmaların seyri ve sonucu hakkında üç aşağı beş yukarı benzer ifade ve kayıtlar yer almakla birlikte, Evliya Çelebi bizzat şahit olduğu bu savaşın gidişatı ve sonucu hakkında diğerlerinden tamamen farklı tablo sunmaktadır. Devlet merkezini ciddi derecede tehlike altına sokan bu hadiseye temas eden yakın tarihli iki çalışmada Evliya Çelebi'deki bilgilere hiç yer verilmemiş olması, Üsküdar'ın burnunun dibinde vuku bulan bir savaş hakkında bu kaynağın da karşılaştırmalı olarak kullanılması zarureti ortaya koymaktadır. Sunulacak tebliğde savaş hakkında seyahatnamede yer alan bilgiler merkeze alınarak, diğer kaynaklardan ayrıldığı noktalar ve bunun nedenleri sorgulanmaya çalışılacaktır.

Osmanlılar'da Bir Sosyal Politika Örneği: Üsküdar'da Tev'em (ikiz Çocuklar) Maaşı uygulaması

Zekeriya Kurşun

Geniş topraklara hükmeden Osmanlı Devleti geleneksel kurumları ve özellikle her tarafta yaygın vakıflar aracılığı ile sosyal ihtiyaçlara cevap veriyordu. Zaman içinde devlette meydana gelen değişimler ve özellikle 19. yüzyılda uygulanan merkeziyetçilik ile birlikte sosyal devlet uygulamaları da gündeme girecektir. Kurumsallaştırılan birçok uygulamanın yanında, bir nüfus politikası olarak, ikiz veya üçüz doğan çocuklara maaş bağlanması (tev'em maaşı) uygulaması başlatılmıştır. Bu tebliğde bu uygulamaların belediyeye havale edilmesini Üsküdar örneği üzerinden anlatılacaktır.

Mütareke Devri İşgal İstanbul'unda Bir Eğitim Kurumu: Kuleli Askeri İdadisi

Zekeriya Türkmen

Sultan II. Mahmut devrinde askerî alanda başlatılan köklü yenileşme hareketleri sırasında inşa edilen Kuleli Süvari Kışlası, uzun yıllar Osmanlı ordusunun süvari birliklerinin mekanı olarak kullanılmıştır.

Sultan Abdülmecit devrinde Askerî İdadilerin açılması gündeme geldikten sonra, Osmanlı ordu merkezlerinde teşkili düşünülen bu okullarda Harbiye Mektebine aday öğrenciler yetiştirilmeye başlanmıştır. 1845'de Maçka Kışlasında eğitime başlayan Dersaadet Askerî İdadisi Sultan Abdülaziz devrinde 1872 yılında Kuleli Süvari Kışlasına taşınmıştır.

1872 yılından günümüze eğitimine burada devam eden Kuleli Askerî İdadisi, Osmanlı ordusunun pek çok komutanının lise eğitimini gördükleri çağdaş bir eğitim kurumu olarak imparatorluğun en önemli insan yetiştiren müesseselerinden biri olmuştur.

Mütareke Döneminde işgalciler öncelikle askerî ya-

pıları denetim altına almak istemiştir. Kuleli Askerî İdadisi de işgal edilecek stratejik mekanlardan biri idi. Bu sırada İngiliz işgal kuvvetleri komutanlığınca gönderilen ultimatolarla Kuleli de işgal edilmek istendi. Okul komutanı Albay Halil Rüştü Bey bu duruma tepki göstermiş, hatta öğrencileri silahlandırarak işgal için gelecek olanlara silahla karşı konulması talimatı vermiştir. Ancak, bir süre sonra Harbiye Nezaretinin kendisine gönderdiği talimata uyarak okulu İngilizlere teslim etmek zorunda kalmıştır. İngilizler, Kuleli Askerî İdadisini Ermeni patrikhanesine vererek Ermeni Yetimhanesi olarak kullanılmasına müsaade etmişlerdir. İdadi öğrencileri önce Beylerbeyinde daha sonra da Kağıthane'deki çadırılı ordugaha taşınarak eğitimlerini sürdürmüşler, önemli bir kısmı da kuva-yı milliyeye katılmak için gizli yollarla Anadolu'ya geçip Millî Ordu'ya katılmış; Ankara'da Abidinpaşa Subay Talimgahında aldıkları kısa bir eğitimden sonra "zabit namzedi" sıfatıyla cepheye koşmuşlardır.

Bu bildiride dönemin belgeleriyle, gazete ve hatırat türü eserlerinden hareketle Mütareke Dönemi İstanbul'unda önemli bir askerî eğitim kurumu olan Kuleli Askerî İdadisinin maruz kaldığı işgal olayı ve bununla ilgili gelişmeler gözler önüne serilecektir.

Üsküdar Selim Efendi Tekkesi Haziresi ve Mezar Taşları

Zeynep Emel Ekim

Üsküdar'da Toygar Hamza Mahallesi, Tazı Çıkmazı yokuşu üstünde bulunan Selim Efendi Dergahı ve Haziresi'nden günümüze sadece bakımsız bir bahçede yer alan mezar taşları ve kuyusu gelebilmiştir. Muhtelif tarikatlara geçmiş ve sonra da yanmış olan Selim Efendi Tekkesi tevhidhane, meşihat dairesi ve selamlığı ile tek katlı küçük bir binadan oluşmakta idi. Faaliyette olduğu dönemden itibaren bu tekkenin haziresine gömü yapılmamış, hazire mahalle içinde ve evlerin arkasına sıkışmış kalmış adeta bir kenarda kaderine terk edilmiştir. Biraz yüksekçe tepe üzerinde olmakla beraber güzel bir manzaraya sahip olan bu hazirenin mezar taşları, manzum kitâbeleri ve yazı sanatı ile kültürümüz bakımından değerli bir vesika niteliğini taşımaktadır. Özellikle çiçeklerle süslü hanım mezar taşları bir kadının letâfetini ortaya koymaktadır. Hazirenin medfunları arasında âlim, müellif ve mutasavvıf gibi kıymet sahibi şahsiyetler de bulunmaktadır.

Tarihi mezarlıklar ve mezar taşları Osmanlı Devleti'nin yapılanmasını aydınlatması, müzeyyen işçilikleri, yazı ve süsleme sanatları itibariyle, sanat tarihi ve tarihimiz açısından önem arz etmektedir. Kıymetli taş ve kitabelerin muhafaza edilmesinin ve araştırılmasının sanat tarihimize bir hizmet olması sebebiyle, bildirimde bu tekkenin haziresindeki mezar taşları eski fotoğrafları ile birlikte tek tek ele alınarak zamanın ve başka faktörlerin vermiş olduğu tahribat gösterilecek, başlık ve süsleme açısından bu taşlar değerlendirilecektir. Yangının verdiği tahribat neticesinde yok olan tekke binası ve onu çevreleyen duvar eski fotoğrafları ile gösterilerek tekkenin günümüze gelemeyen kısımları hakkında da bilgi verilecektir.

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU IX KATILIMCI LİSTESİ

1. Abdulkadir Özcan, Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
2. Abdul Rahim Abu-Husayn, Prof. Dr. Beyrut American University-Lübnan
3. Abdurrahim Benhedda, Prof. Dr. University of Qatar-Katar
4. Abdülhamit Tüfekçioğlu, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
5. Ahmet Emre Bilgili, Prof. Dr. Milli Eğitim Bakanlığı
6. Ahmet Önal, Yrd. Doç. Dr. Şeyh Edebali Üniversitesi
7. Ahmet Tabakoğlu, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
8. Ali Şeylan, Yrd. Doç. Dr. Beykent Üniversitesi
9. Alim Kahraman, Yrd. Doç. Dr. (E) Sakarya Üniversitesi
10. Amir Pasic, Prof. Dr. Saraybosna University-Bosna-Hersek
11. Aref Mohammed Abdullah, Doç. Dr. Ibb University-Yemen
12. Arif Bilgin, Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi
13. Arif Kolay, Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi
14. Arzu Taşcan, Yrd. Doç. Dr. Celal Bayar Üniversitesi
15. Asiye Kakırman Yıldız, Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
16. Atabey Kılıç, Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi
17. Atilla Karataş, Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
18. Ayşe Bölükbaşı, Yrd. Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
19. Banu Yılmaz, Uşak Üniversitesi
20. Bedia Koçakoğlu, Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi
21. Bekir Karlığa, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
22. Beşir Ayvazoğlu, 29 Mayıs Üniversitesi
23. Bilal Bilgili, Arş. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi
24. Bilgin Aydın, Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
25. Bünyamin Ayçiçeği, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi
26. Cemalettin Şahin, Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
27. Cengiz Tomar, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
28. Coşkun Ünsal, Marmara Üniversitesi
29. Coşkun Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
30. Çiçek Derman, Prof. Dr. (E.) Marmara Üniversitesi
31. Davut Dursun, Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi
32. Derya Geçili, Dr. Niğde Üniversitesi
33. Didem Öz, Yrd. Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
34. Diren Çakılcı, Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi

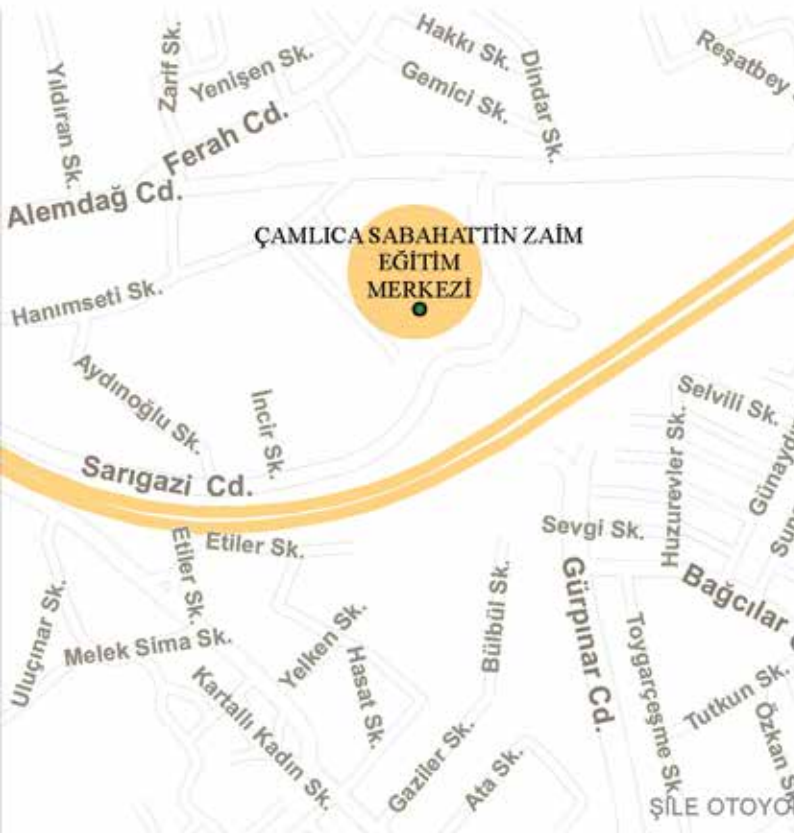

35. Ebru Erdönmez Dinçer, Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi
36. Ebru Burcu Yılmaz, Doç. Dr. İnönü Üniversitesi
37. Ejder Okumuş, Prof. Dr. Osmangazi Üniversitesi
38. Elif Günelan, Yeditepe Üniversitesi
39. Elif Topal Demiroğlu, Arş. Gör. Marmara Üniversitesi
40. Emine Banu Burkut, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
41. Emine Köseoğlu, Yrd. Doç. Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
42. Emine Öztaner Eskin, İstanbul Şehir Üniversitesi
43. Engin Beksaç, Prof. Dr. Trakya Üniversitesi
44. Erhan Afyoncu, Prof. Dr. Milli Savunma Üniversitesi
45. Ergün Yıldırım, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
46. Erol Eyigün, Marmara Üniversitesi
47. Erol Özvar, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
48. Ersoy Soydan, Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi
49. Fahri Ovalı, Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
50. Fatih Çil, Okt. Ahi Evran Üniversitesi
51. Fatih Gürcan, Dr. Marmara Üniversitesi
52. Fatih M. Andı, Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
53. Fatih Özkafa, Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
54. Feridun M. Emecen, Prof. Dr. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
55. Fikret Sarıcaoğlu, Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi
56. Geoffrey Greatrex, Prof. Dr. University of Ottawa-Kanada
57. Gülcan Kaplan, Vakıflar Genel Müdürlüğü
58. Gülhan Benli, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Medipol Üniversitesi
59. Güneş Alçı, Sakarya Üniversitesi
60. Halide Aslan, Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi
61. Halil İbrahim Şahin, Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi
62. Halis Yunus Ersöz, Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi
63. Hamit Pehlivanlı, Prof. Dr. Kırıkkale Üniversitesi
64. Hamza Gündoğdu, Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi
65. Hatip Yıldız, Yrd. Doç. Dr. Dicle Üniversitesi
66. Hayati Develi, Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi
67. Hayriye İsmailoğlu, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
68. Hedda Reindl-Kiel, Prof. Dr. (E.) Ludwig-Maximilians University-Germany
69. Hüseyin Besli, Başbakanlık
70. İbrahim Teymur, İstanbul Aydın Üniversitesi
71. İbrahim Ülker, Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi
72. İrfan Kalaycı, Prof. Dr. İnönü Üniversitesi
73. İdris Bostan, Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi
74. İrfan Özgül, Harbiye Müzesi

75. İskender Pala, Prof. Dr. Kültür Üniversitesi
76. İsmail E. Erünsal, Prof. Dr. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
77. Kamandar Şerifov, Prof. Dr. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
78. Kamil  oşt , Yrd. Doç. Dr. Bartın Üniversitesi
79. Kâzım Yetiş, Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi
80. Machiel Kiel, Prof. Dr. (E.) Utrecht University-Hollanda
81. Mahdi İd er-Rawadiye, M seset  Âl-i Beyt, Amman Ürdün
82. Mahmut Ak, Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi
83. Mehmet Âkif Aydın, Prof. Dr. İstanbul Medipol Üniversitesi
84. Mehmet Akman, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
85. Mehmet Cemal  zt rk, Milli Eğitim Bakanlığı
86. Mehmet Emin Şen, Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi
87. Mehmet Genç, İstanbul Şehir Üniversitesi
88. Mehmet İpşirli, Prof. Dr. İstanbul Medipol Üniversitesi
89. Merve Cemile Keyvanoğlu, Arş. Gör. Ankara Üniversitesi
90. Mesut Dural, Arş. Gör. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
91. Muhammed Afifi, Prof. Dr. University of Qatar-Katar
92. Muhammed Arnaut, Prof. Dr. World of Islamic Science and Technology University-Ürdün
93. Muhammet Erdal Okutan, Arş. Gör. Marmara Üniversitesi
94. Murat Alandağlı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
95. Murat  etin, Doç. Dr. Kadir Has Üniversitesi
96. Musa Duman, Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
97. Mustafa Giresun, Marmara Üniversitesi
98. Mustafa İtri Küçükoğlu, Adıyaman Üniversitesi
99. Mustafa  zel, Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi
100. Mustafa S. Küçükaşcı, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
101. Mustafa İsmet Uzun, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
102. Muzaffer  zg leş, Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi
103. Naci Şahin, Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi
104. Nedim İpek, Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
105. Nevzat Erkan, Yrd. Doç. Dr. Kırklareli Üniversitesi
106. Nevzat Sağlam, Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi
107. Nihat  ztoprak, Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
108. Nurettin Gemici, Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi
109. Nurhilal Şimşek, Arş. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi
110. Nuriye Garipağaoğlu, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
111. Oktay Gündoğdu, Marmara Üniversitesi
112. Oya Şenyurt, Doç. Dr. Kocaeli  niversitesi
113. Ömer Faruk, Teber Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi

114. Raif Kaplanoğlu, Avrasya Etnografya Vakfı Genel Sekreteri
115. Ramazan Pantık, Vakıflar Genel Müdürlüğü
116. Raşit Küçük, Prof. Dr. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
117. Rifat Günelan, Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi
118. Saadettin Ökten, Prof. Dr. (E.) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
119. Sabahattin Aydın, Prof. Dr. İstanbul Medipol Üniversitesi
120. Sabri Orman, TC. Merkez Bankası
121. Sadi Süleyman Kucur, Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
122. Salim Çonoğlu, Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi
123. Sami Şener, Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
124. Saro Dadyan, İstanbul Şehir Üniversitesi
125. Semra Boz, Marmara Üniversitesi
126. Sena Belviranlı, Yıldız Teknik Üniversitesi
127. Serdar Genç, Yrd. Doç. Dr. / Balıkesir Üniversitesi
128. Stephen Mitchell, Prof. Dr. (E.) University of Exeter-İngiltere
129. Şefik Memiş, Dr. Araştırmacı Yazar
130. Şevkiye Kazan Nas, Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi
131. Tahsin Görgün, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
132. Tahsin Özcan, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
133. Talip Mert, Öğr. Gör. Marmara Üniversitesi
134. Temel Öztürk, Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi
135. Tufan Ş. Buzpınar, Prof. Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi
136. Turhan Kaçar, Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
137. Uğur Demir, Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
138. Uğur Derman, Prof. (E.) Marmara Üniversitesi
139. Ümit Meriç, Prof. Dr. (E.) İstanbul Üniversitesi
140. Vahdettin Engin, Prof. Dr. Marmara Üniversitesi
141. Vahit Özkardaş, İstanbul Büyükşehir Belediyesi
142. Yakup Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Kırklareli Üniversitesi
143. Yasemin Çakırer Özservet, Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi
144. Yıldız Aksoy, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi
145. Yıldız Salman, Yrd. Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi
146. Yunus Çolak, Arş. Gör. Kırklareli Üniversitesi
147. Yunus Kaplan, Doç. Dr. Korkut Ata Üniversitesi
148. Yunus Uğur, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi
149. Zekai Mete, Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
150. Zekeriya Kurşun, Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
151. Zekeriya Türkmen, Dr. Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi
152. Zeynep Emel Ekim, Sağlık Bilimleri Üniversitesi

**ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ**

   uskudarbld

www.uskudar.bel.tr / 444 0 875

Mimar Sinan Mah. Çavuşdere Cad. No: 35
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: 0 (216) 531 30 00